Gmina Błażowa | Miasto i Gmina Dubiecko | Gmina Dydnia | Miasto Dynów | Gmina Dynów | Gmina Hyżne | Gmina Jawornik Polski | Gmina Krzywcz | Gmina Nozdrzec

Związek Gmin Turystycznych
Pogórza Dynowskiego

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030

(projekt roboczy)

Dynów, kwiecień 2025

Zamawiający:

Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego

Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego
ul. Rynek 2,
36-065 Dynów

Wykonawca:

RESPUBLIC

ResPublic sp. z o.o.
ul. Trębacka 4
00-074 Warszawa

RESMANAGEMENT

Res Management Paweł Mentelski
ul. Armii Krajowej 2
36-200 Brzozów

Spis treści

I. Wprowadzenie ... 4

1. Wstęp ... 4

2. Status prawny Związku ... 4

3. Obszar wsparcia Strategii ... 4

4. Podsumowanie procedur konsultacji, opiniowania i włączenia partnerów w proces tworzenia Strategii. ... 6

II. Podsumowanie diagnozy ... 9

1. Zidentyfikowane problemy Związku ... 10

2. Wnioski podsumowujące ... 13

3. Wyzwania rozwojowe Związku Gmin Podgórza Dynowskiego ... 17

4. Zidentyfikowane czynniki rozwojowe - analiza SWOT ... 18

III. Strategia rozwoju Związku ... 21

1. Struktura logiczna Strategii Związku ... 21

2. Misja i Wizja Związku ... 23

2.1. Misja ... 23

2.2. Wizja ... 23

3. Cele strategiczne i kierunki działań ... 24

3.1. Struktura obszarów i celów ... 24

3.2. Cele strategiczne, kierunki działań i zadania realizacyjne Strategii Związku w sferze społecznej ... 27

3.3. Cele, kierunki działań i zadania realizacyjne Strategii Związku w sferze zasobów i potencjałów ... 30

3.4. Cele strategiczne, kierunki działań i zadania realizacyjne Strategii Związku w sferze gospodarki i promocji ... 34

IV. Zarządzanie przestrzenią na obszarze Związku ... 55

1. Założenia modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej w kontekście ustaleń Strategii rozwoju ponadlokalnego na obszarze Związku ... 55

2. Obszary strategicznej interwencji na obszarze Związku ... 69

3. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej na obszarze Związku ... 84

V. Zarządzanie realizacją Strategii Związku ... 87

1. Organizacja i system wdrażania Strategii ... 87

1.1. Poziomy wdrażania Strategii ... 87

1.2. Współpraca z partnerami przy realizacji Strategii ... 88

2. Monitoring i ewaluacja Strategii. ... 89

2.1. Założenia i zasady monitoringu i ewaluacji Strategii. ... 89

2.2. Wskaźniki monitorowania strategii 92
3. Finansowanie realizacji Strategii Związku 95
3.1. Ramy finansowe i źródła finansowania. 95
4. Wytyczne i harmonogram do sporządzania dokumentów wykonawczych 96
4.1. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych 96
4.2. Harmonogram sporządzania dokumentów wykonawczych 98
Załącznik 1 Przedsięwzięcia partnerskie Strategii 99
Załącznik 2 Przedsięwzięcia uzupełniające zgłoszone Strategii 122
Załącznik 3 Mapa szlaków i ścieżek turystycznych na obszarze Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego 128
Załącznik nr 4. Mapa szlaku turystycznego „Dwie wieże" tworzonego w ramach projektu partnerskiego nr 1. 128
Załącznik nr 5. Mapa ścieżek pieszo-rowerowych tworzonych w ramach projektu partnerskiego nr 3. 128
Spis tabel 129

I. Wprowadzenie

1. Wstęp

W procesie opracowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030, która w dalszej części dokumentu będzie określana mianem Strategii, zostały przyjęte następujące założenia prac:

1) Zachowanie zasad zrównoważonego rozwoju, które w swojej istocie w sposób całościowy ujmują podmiot w relacji z otoczeniem w trzech sferach społecznej, gospodarczej oraz infrastrukturalnej.

2) W opracowaniu diagnozy wykorzystano: dostępne publicznie dane, analizy i badania zewnętrzne, w tym będące w posiadaniu Zamawiającego, wykonane do momentu rozpoczęcia prac nad Strategią oraz badania i analizy przeprowadzone przez Wykonawcę w trakcie prac nad Strategią. Bardzo ważnym źródłem informacji były również spotkania warsztatowe i konsultacyjne z interesariuszami.

3) Prace prowadzone były z udziałem głównych Interesariuszy Strategii: przedstawicieli 9 samorządów gminnych oraz partnerów z sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego, którzy wraz z ekspertami Wykonawcy uczestniczyli w pracach nad opracowaniem Strategii.

4) Podczas spotkań bezpośrednich stosowano metody, techniki i narzędzia umożliwiające:

   – skuteczną komunikację w grupach pracujących nad opracowaniem Strategii i zorientowanych na osiąganie zaplanowanych wyników pracy w określonym czasie,
   – prowadzenie dyskusji, zbieranie opinii i wniosków w czasie otwartych publicznych konsultacji z reprezentantami głównych interesariuszy powiatu,
   – w czasie pracy zostały wykorzystane multimedialne techniki moderacji.

5) Uzyskanie spójności opracowywanej Strategii z innymi ważnymi dla rozwoju dokumentami strategicznymi.

Przyjęcie partycypacyjnego sposobu opracowania Strategii Związku pozwoliło uzyskać większą identyfikację uczestników z zapisami dokumentu.

2. Status prawny Związku

Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego (ZGTPD) z siedzibą w Dynowie został zarejestrowany w Rejestrze związków międzygminnych w dniu 7 czerwca 1996 r., pod pozycją 151.
Członkami Związku są gminy: Błażowa, Dubiecko, Dydnia, Dynów, Hyżne, Jawornik Polski, Krzywcza, Nozdrzec oraz miasto Dynów.
Statut Związku został opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Przemyskiego Nr 10 z dnia 6 lipca 1996 r., pod pozycją 148, a jego zmiany w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego Nr 15 z dnia 21 marca 2002 r. pod pozycją 282 oraz z dnia 20 marca 2024 r., poz. 1599.

3. Obszar wsparcia Strategii

Opracowaniem Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030 został objęty obszar 9 jednostek samorządu terytorialnego, które tworzą Związek: Miasto i Gmina Dubiecko, Gmina Dynów, Gmina Nozdrzec, Gmina Krzywcza, Gmina Dydnia, Gmina Błażowa, Gmina Hyżne, Gmina Jawornik Polski oraz Miasto Dynów. W czerwca 2022 roku władze Związku oraz gmin tworzących Związek podpisały Porozumienie określające zasady współpracy i

partycypacji w kosztach przy opracowaniu i realizacji „Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030”. Mając na celu zapewnienie zrównoważonego rozwoju samorządów zrzeszonych w ramach niniejszego przywołanego Porozumienia, a także zwiększenie efektywności podejmowanych interwencji, członkowie Związku tworzący partnerstwo zadeklarowały wolę współpracy i podejmowania partnerskich inicjatyw na rzecz zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego gmin przy wykorzystaniu kierunków i instrumentów wsparcia dostępnych na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim.

Partnerzy w ramach tego Porozumienie zadeklarowali zaangażowanie w działania integrujące samorządy w celu identyfikacji, przygotowania i realizacji wspólnych przedsięwzięć odpowiadających kompleksowo na potrzeby i problemy gmin, w formule partnerskiego modelu współpracy zainteresowanych podmiotów publicznych, pozarządowych i gospodarczych oraz mieszkańców. Tym samym postanowiono o opracowaniu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego i realizacji wspólnych przedsięwzięć oraz aktywnym uczestnictwie w powyższych działaniach.

Tereny Związku usytuowane są w województwie podkarpackim, na obszarze czterech powiatów: brzozowskiego, rzeszowskiego, przemyskiego i przeworskiego. Poniżej prezentowane jest na mapach usytuowanie tych jednostek w przestrzeni.

Mapa 1. Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego

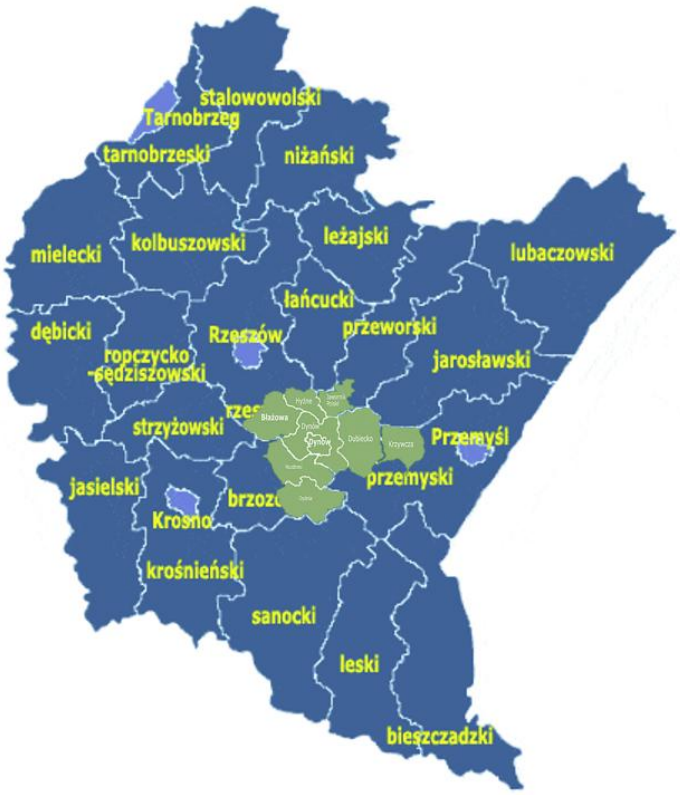

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych www.gminy.pl

Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego zajmuje obszar 870,62 km2, co stanowi 5% powierzchni województwa podkarpackiego. Największą, pod względem powierzchni gminą Związku jest gmina miejsko-wiejska Dubiecko, która zajmuje obszar 154,25 km², co stanowi blisko 18% całkowitej powierzchni obszaru jego działania. Drugą, co do powierzchni największą gminą w Związku jest gmina wiejska Dydnia, która zajmuje obszar 130,29km2 (blisko 15% całkowitej powierzchni obszaru działania Związku). Z kolei najmniejszą gminą jest Miasto Dynów (gmina miejska), które zajmuje 25,55km2, co stanowi niespełna 3% powierzchni obszaru działania Związku.

Związek według danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego w 2021 r. zamieszkiwany był przez 64 508 mieszkańców.

4. Podsumowanie procedur konsultacji, opiniowania i włączenia partnerów w proces tworzenia Strategii.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego powstała w wyniku współpracy dziewięciu gmin, mającej na celu realizację wspólnych działań rozwojowych. Ponadlokalny charakter obszaru oraz oddolna inicjatywa stworzenia strategii rozwoju stworzyły naturalne warunki do współpracy między przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego zrzeszonymi w Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego. Proces ten został dodatkowo wzbogacony przez zaangażowanie kluczowych interesariuszy.

W tworzeniu dokumentu wykorzystano metodę partycypacyjno-ekspercką. Głównym założeniem przyjętej metody było zaangażowanie i włączenie jak najszerszego grona interesariuszy (mieszkańców gmin Partnerów, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, fundacji, stowarzyszeń oraz innych podmiotów i instytucji), uczestniczących w kolejnych etapach powstawania Strategii. Prace były prowadzone przez ekspertów/konsultantów Wykonawcy Strategii. Przedstawiciele władz

samorządowych, wytypowani pracownicy Urzędów Gmin oraz przedstawiciele poszczególnych grup interesów społeczności lokalnej z sektorów publicznego, prywatnego i pozarządowego wspólnie z ekspertami/konsultantami Wykonawcy uczestniczyli w pracach nad opracowaniem Strategii. Taki sposób pracy nad opracowaniem Strategii dawał największą szansę identyfikacji uczestników prac z jej treścią, co warunkuje skuteczność jej przyszłej realizacji.

Do prac nad strategią zostały zaproszone następujące grupy interesariuszy:

1) Mieszkańcy 9 gmin.
2) Właściciele, użytkowników wieczystych nieruchomości i podmiotów zarządzających nieruchomościami znajdującymi się na obszarach rewitalizacji (spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa).
3) Przedstawiciele podmiotów prowadzących działalność gospodarczą.
4) Przedstawiciele podmiotów prowadzących działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne.
5) Przedstawiciele Rad Gmin.
6) Przedstawiciele urzędów gmin oraz ich jednostek organizacyjnych wchodzących w skład Związku.
7) Przedstawiciele instytucji reprezentujących uzdrowiska, jednostki kultury oraz sportu i rekreacji.
8) Przedstawiciele służb porządkowych i mundurowych (Policja, OSP).
9) Przedstawiciele instytucji otoczenia biznesu.

W pracy z interesariuszami konsultanci Wykonawcy zastosowali metody, techniki i narzędzia umożliwiające:

- skuteczną komunikację w grupach pracujących warsztatowo nad opracowaniem Strategii zorientowaną na osiąganie zaplanowanych wyników pracy w określonym czasie,
- na warsztatach zostały wykorzystane elementy model pracy *service design.*
- prowadzenie dyskusji, zbieranie opinii i wniosków w czasie otwartych publicznych konsultacji z reprezentantami interesariuszy,
- w czasie pracy zostały wykorzystane multimedialne techniki moderacji.

Proces opracowania Strategii był wspierany działaniami komunikacyjnymi:

- prowadzonymi wewnątrz jednostek samorządu terytorialnego 9 gmin oraz do jednostek bezpośrednio podległych, dotyczyło to w szczególności osób, które były bezpośrednio włączone do prac nad opracowaniem Strategii,
- zewnętrznymi skierowanymi do społeczności 9 gmin, grup interesariuszy z sektorów publicznego, prywatnego i pozarządowego oraz mediów lokalnych.

Praca nad dokumentem Strategii przeprowadzona była w trzech etapach:

I etap - opracowanie diagnozy

W tym etapie przeprowadzono pogłębione analizy danych statystycznych (analiza ilościowa) i eksperckich procedur wnioskowania z wykorzystaniem następujących narzędzi i metod badawczych:

1) Analiza Desk Research, (ang. *desk research* – badania gabinetowe).
2) Analiza problemów.

3) Analiza strategiczna SWOT.

Na tym etapie interesariusze byli włączeni poprzez:

1) Internetowe badanie ankietowe opinii mieszkańców (CAWI, ang. Computer-Assisted Web Interviewing) przeprowadzone w dniach od 22 lipca do 22 sierpnia 2022 roku. Rezultatem był raport z badania.
2) Warsztaty diagnostyczne z udziałem zaproszonych interesariuszy z sektorów publicznego, prywatnego, pozarządowego oraz mieszkańców. W ramach zorganizowanych 3 warsztatów diagnostycznych w dniach 14-16 września 2022 roku przeprowadzono ocenę stanu w sferach: społecznej, środowiskowo-przestrzennej oraz gospodarki i promocji. Po prezentacji wprowadzającej uczestnicy identyfikowali problemy i wyzwania rozwojowe oraz przeprowadzona została wstępna analiza czynników rozwojowych SWOT. Rezultatem były robocze raporty z wynikami prac diagnostycznych.
3) Możliwość zgłaszania pisemnych (droga mailową i w formie papierowej) uwag do raportów z wynikami warsztatów diagnostycznych.

Wskazane powyżej działania pozwoliły na istotną rewizję diagnozy, co przyczyniło się do lepszej jakości dalszych wniosków.

Rezultatem I etapu była Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego

II etap – programowanie Strategii

W tym etapie przeprowadzono proces programowania Strategii na podstawie opracowanej w I etapie diagnozy wraz z podsumowaniem i wnioskami. W programowaniu Strategii wykorzystano następujących narzędzia i metody planistyczne:

1) Praca własna ekspertów.
2) Systemy informacji przestrzennej (GIS, ang. określenie „Geographic Information System".
3) Techniki tworzenia modelu funkcjonalno-przestrzennego.
4) Techniki identyfikacji obszarów strategicznej interwencji (OSI).

Na tym etapie interesariusze byli włączeni poprzez:

1) Warsztaty strategiczne z udziałem zaproszonych interesariuszy z sektorów publicznego, prywatnego, pozarządowego oraz mieszkańców. W ramach zorganizowanych 3 spotkań warsztatowych w dniach 6-8 października 2022 roku przeprowadzono programowanie rozwoju w sferach: społecznej, środowiskowo-przestrzennej oraz gospodarki i promocji. Po ogólnej prezentacji wyników diagnozy formułowane były misja i wizja oraz określane były cele strategiczne i kierunki działań. Rezultatem były robocze raporty z wynikami prac strategicznych.
2) Możliwość zgłaszania pisemnych (droga mailową i w formie papierowej) uwag do raportów z wynikami warsztatów strategicznych.
3) Umożliwienie im składania propozycji projektów do części realizacyjnej Strategii od 1 stycznia 2023 Zbieranie projektów zostało zakończone 30 czerwca 2023 roku. W procesie zgłaszania potencjalnych projektów brali udział przedstawiciele partnerów społeczno-gospodarczych, którzy we współpracy z samorządami gminnymi zaproponowali projekty do realizacji.

Rezultatem II etapu był projekt Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030.

III etap – konsultowanie i weryfikowanie Strategii

Ten etap obejmuje przeprowadzenie procesu konsultacji i weryfikacji Strategii poprzez:

1) Przeprowadzenie konsultacji wewnętrznych w jednostkach samorządowych 9 Gmin.
2) Przeprowadzenie ustawowych konsultacji społecznych, do których zaproszono mieszkańców gmin, lokalnych partnerów społeczno-gospodarczych, sąsiednie gminy i powiaty oraz właściwego Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej. Informacje o konsultacjach zostały opublikowane na stronach internetowych dziewięciu gmin, a uwagi można było zgłaszać od 28 lipca do 5 września 2023 roku poprzez formularz internetowy. W dniu 17 sierpnia 2023 roku przeprowadzono spotkanie konsultacyjne, na którym przedstawiono strukturę dokumentu Strategii, a następnie jej zapisy: misję i wizja oraz cele strategiczne, kierunki działań i planowane do realizacji projekty. Następnie zaproszono uczestników spotkania do dyskusji i zgłaszania uwag wniosków do dokumentu
3) Tego samego dnia w urzędach gmin członkowskich odbyły się dyżury, podczas których można było zgłaszać swoje uwagi do Strategii.
4) Opinia w zakresie zgodności ze strategią województwa z art. 10 g ustawy o samorządzie województwa wydana przez Zarząd Województwa Podkarpackiego (Uchwała nr 50/1286/24 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 18 listopada 2024r.).
5) Prowadzenie roboczej konsultacji projektu dokumentu Strategii z Instytucją Zarządzającą.
6) Przyjęcie dokumentu Strategii uchwałą Walnego Zgromadzenia Związku.
7) Opinia Instytucji Zarządzającej.

Zgłoszone opinie i uwagi zostały poddane analizie, a uzasadnione wnioski uwzględniono w końcowej wersji Strategii. Sprawozdanie z procesu konsultacji zostało opublikowane na stronach internetowych Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego oraz gmin członkowskich. Projekt Strategii został również przekazany Zarządowi Województwa Podkarpackiego do zaopiniowania, a zgłoszone uwagi, po przeanalizowaniu, zostały włączone do dokumentu. Na zakończenie, podkreślić należy kluczową rolę przedstawicieli wszystkich gmin, których zaangażowanie i aktywność zagwarantowały uwzględnienie interesów lokalnych społeczności w treści Strategii.

Rezultat III etapu skonsultowany projekt Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030, uwzględniający uwagi zgłoszone w ramach konsultacji społecznych i roboczych konsultacji projektu dokumentu z Instytucją Zarządzającą, następnie uchwalony dokument Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030 przez Walne Zgromadzenie Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego i zaopiniowany przez Instytucję Zarządzającą.

II. Podsumowanie diagnozy

Na podstawie przeprowadzonych warsztatów diagnostycznych, badań jakościowych, ilościowych oraz analizy desk research, zostały opracowane wnioski z diagnozy zawierające: zidentyfikowane główne problemy i wnioski obszarowe oraz czynniki SWOT w trzech sferach obszaru działania Związku: społecznej, zasobów i potencjałów oraz gospodarczej i promocji.

Zawarte w niniejszym wnioski oraz czynniki SWOT mają kluczowe znaczenie dla przyszłego, zrównoważonego rozwoju obszaru Związku. Poniżej prezentowane są problemy w sferze społecznej, zasobów i potencjałów oraz gospodarczej i promocji, które należy rozumieć jako nieakceptowaną sytuację uniemożliwiającą utrzymanie pożądanego stanu lub osiągnięcie zamierzonych celów. Problemy mogą wynikać także z negatywnych skutków oddziaływania wewnętrznych i zewnętrznych czynników

(DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ: https://pogorzedynowskie.pl/dokumenty-do-pobrania/).

1. Zidentyfikowane problemy Związku

Problemy w poszczególnych sferach, w tym sferze społecznej zostały sformułowane na podstawie wyników przeprowadzonych warsztatów, spotkań oraz opracowanej diagnozy, zostały one także skonsultowane z interesariuszami dokumentu strategii. Poniżej prezentowane problemy zostały zintegrowane oraz pogrupowane tematycznie.

Tabela 1. Problemy Związku w sferze społecznej.

Sfera społeczna (zaspokojenie potrzeb społecznych)
Zabezpieczenie materialne
1. Ograniczona liczba miejsc pracy na rynku lokalnym zwłaszcza dla osób młodych, 2. Relatywnie duża liczba osób i rodzin utrzymująca się z dochodów ze źródeł niezarobkowych, 3. Ukryty rynek pracy, 4. Bierność zawodowa części osób pozostających bez zatrudnienia, 5. Wykluczenie społecznie i zawodowe części osób wychowujących dzieci.
Schronienie
1. Ograniczona liczba mieszkań socjalnych (w niektórych gminach brak), 2. Brak mieszkań chronionych, 3. Bardzo ograniczona dostępność mieszkań na lokalnym rynku, 4. Niski standard części mieszkań.
Bezpieczeństwo życia, zdrowia i mienia
1. Wysokie zagrożenie powodziowe, zwłaszcza w dolinie Sanu, 2. Duże zagrożenie związane z ruchem komunikacyjnym, 3. Zagrożenia pożarami, najczęściej wynikające z wypalania traw.
Ochrona zdrowia i życia
1. Ograniczona dostępność lekarzy specjalistów, 2. Ograniczona dostępność podstawowej opieki medycznej na części obszarów wiejskich
Opieka nad: dziećmi, niepełnosprawnymi, osobami starszymi i osobami niedostosowanymi społecznie
1. Ograniczona liczba miejsc w placówkach zorganizowanej opieki nad dziećmi do lat 3. 2. Ograniczona oferta zorganizowanej opieki nad dziećmi poza szkołą. 3. Ograniczone możliwości korzystania z placówek wsparcia dziennego dla osób niepełnosprawnych. 4. Małe zainteresowanie części dzieci uczestnictwem w aktywnościach poza szkołą. 5. Małe zainteresowanie znacznej części seniorów ofertą kulturalną i inną skierowaną do nich, 6. Niewystarczająca dostępność opieki nad osobami starszymi w miejscu zamieszkania (usług środowiskowych) w części obszaru, 7. Występujące przypadki wykluczenia społecznego osób niepełnosprawnych, 8. Brak możliwości aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami.
Rozwój ludzi
1. Mała różnorodność oferty edukacyjnej na poziomie ponadpodstawowym, 2. Zmniejszająca się liczba dzieci w szkołach, 3. Zwiększająca się liczba dzieci potrzebujących wsparcia psychologicznego, 4. Niski poziom kształcenia w części szkół, 5. Ograniczona dostępność edukacji dla osób dorosłych,

6. Niska dostępność szkół dla osób z niepełnosprawnościami.

Kultura, sport, rekreacja, wypoczynek

1. Zmniejszająca się liczba uczestników zajęć kulturalnych i sportowych,
2. Ograniczona oferta kulturalna ze względu na słabe wyposażenie ośrodków kultury,
3. Niedostateczny dostęp do różnorodnych form uprawiania sportu i rekreacji.

Kontakty społeczne, więź grupowa, tożsamość z miejscem zamieszkania

1. Niewystarczająca liczba lokalnych liderów (w tym osób reprezentujących młode pokolenie),
2. Niska aktywność społeczna młodego pokolenia,
3. Niskie poczucie tożsamości z miejscem zamieszkania (często u młodzieży i ludności napływowej),
4. Brak integracji międzypokoleniowej,
5. Niski stopień integracji społeczności lokalnej,
6. Niski poziom tolerancji

Swoboda i łatwość kontaktów przestrzennych

1. Słabo rozwinięty system komunikacji publicznej,
2. Systematyczne zawężanie kontaktów międzyludzkich do kontaktów online,
3. Znacząca liczba osób wykluczonych cyfrowo, zwłaszcza wśród seniorów,
4. Niewystarczająca liczba miejsc spotkań poza instytucjami i placówkami publicznymi.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 2. Problemy Związku w sferze zasobów i potencjałów.

Sfera zasobów i potencjałów

Zasoby techniczne

1. Słabe dostosowanie budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych i przepisów przeciwpożarowych,
2. Niska efektywność energetyczna części budynków,
3. Niski stopień skanalizowania i zwodociągowania obszaru,
4. Niewystarczające dostosowanie istniejących oczyszczalni ścieków do bieżących potrzeb,
5. Niewystarczająca wydajność istniejących ujęć wody,
6. Rozproszona zabudowa niesprzyjająca rozbudowie sieci kanalizacji sanitarnej,
7. Słabo rozwinięty układ transportowy z centrum województwa,
8. Słabo rozwinięty układ dróg sieci wewnętrznych,
9. Zły stan techniczny istniejących mostów i przepustów,
10. Istniejące drogi wewnętrzne nie spełniają parametrów technicznych,
11. Niewystarczająca ilość ciągów pieszych,
12. Niewystarczająca ilość ścieżek rowerowych,
13. Niezagospodarowane tereny wzdłuż rzek San i Mleczka,
14. Słabo rozwinięta infrastruktura rekreacyjno-sportowa i turystyczna (np. wieże widokowe, przystanie kajakowe, pola camperowe i namiotowe, baza noclegowa),
15. Duża energochłonność istniejącego oświetlenia ulicznego,
16. Niewystarczająca ilość miejsc parkingowych i postojowych,
17. Zły stan techniczny części istniejącej infrastruktury rekreacyjno-sportowej i turystycznej,
18. Słabo rozwinięta infrastruktura kultury (np. brak amfiteatrów, sal widowiskowych itp.),
19. Przestarzałe sieci energetyczne,
20. Zły stan istniejących wałów przeciwpowodziowych,
21. Brak wałów przeciwpowodziowych w znacznej części obszaru,
22. Niewystarczająco wyposażone jednostki OSP,
23. Zły stan techniczny bazy lokalowej części jednostek OSP,
24. Ograniczona dostępność wody do celów przeciwpożarowych (niewystarczająca ilość punktów poboru wody i hydrantów),
25. Niewystarczająca ilość zbiorników retencyjnych,
26. Słaby system ostrzegania ludności przed zagrożeniem,
27. Niewystarczająco rozwinięte systemy monitoringu wizyjnego i słaba jakość istniejących,
28. Słabo rozwinięta sieć Internetu szerokopasmowego,
29. Brak schronów na wypadek zagrożeń,

30. Brak kluczowej infrastruktury turystycznej identyfikującej markę Pogórza

Potencjał i ład przestrzenny

1. Brak terenów inwestycyjnych w części obszaru,
2. Brak Planów Zagospodarowania Przestrzennego w części obszaru,
3. Brak uzbrojonych terenów inwestycyjnych,
4. Rozproszona zabudowa,
5. Brak wizualnych centrów miejscowości, zwłaszcza na obszarach wiejskich,
6. Występujące obszary zdegradowane wymagające rewitalizacji.

Potencjał ekologiczny

1. Niezagospodarowane zasoby wód leczniczych i mineralnych,
2. Zagrożenie suszą – okresowe braki wody w ujęciach indywidualnych i sieciach wodociągowych,
3. Zagrożenia zanieczyszczenia wód powierzchniowych wynikające z działalności rolniczej i częstych braków sieci kanalizacyjnej,
4. Zanieczyszczenie powietrza przez przestarzałe systemy grzewcze oraz środki transportu (okresowy wysoki poziom niskiej emisji).
5. Zbyt mało wyznaczonych i oznakowanych ścieżek oraz tras rowerowych i konnych przez tereny leśne,
6. Niski poziom wykorzystania OZE,
7. Ograniczenia dla inwestycji związane z występowaniem obszarów chronionych,
8. Niska świadomość ekologiczna mieszkańców i osób odwiedzających obszar działania związku.

Potencjał ludzki

1. Spadek liczby mieszkańców,
2. Starzejące się społeczeństwo,
3. Migracja osób młodych do większych ośrodków miejskich,
4. Zbyt mała liczba wykwalifikowanych fachowców (brak profili zawodowych),
5. Niska aktywność społeczna części mieszkańców – izolacja,
6. Zmniejszająca się liczba liderów lokalnych.

Potencjał kulturowy

1. Zaniedbane i niewykorzystane obiekty zabytkowe,
2. Zaniedbane i słabo zagospodarowane zabytkowe założenia parkowe,
3. Zbyt mała liczba miejsc ekspozycji zabytków kultury materialnej,
4. Małe zainteresowanie lokalnym dziedzictwem kulturowym (uczestnictwo bierne i czynne),
5. Zbyt mała promocja lokalnego potencjału kulturowego, produktów lokalnych oraz wydarzeń kulturalnych i rozrywkowych,
6. Zbyt mała współpraca między lokalnymi ośrodkami kultury, brak zintegrowanej oferty,
7. Brak wspólnie uzgodnionego i opracowanego kalendarza imprez kulturalnych, rozrywkowych i sportowo-rekreacyjnych,
8. Brak wspólnej marki i symboliki,
9. Nie w pełni wykorzystany potencjał Przeworskiej Kolejki Wąskotorowej Pogórzanin oraz infrastruktury towarzyszącej.

Źródło: opracowanie własne

Tabela 3. Problemy Związku w sferze gospodarki i promocji

Sfera gospodarki i promocji
1. Brak większych przedsiębiorstw, 2. Niewystarczająca oferta gastronomiczna i noclegowa, 3. Niski poziom współpracy między przedsiębiorcami, 4. Zbyt mała współpraca samorządów lokalnych z sektorem gospodarczym, 5. Rozdrobnienie gospodarstw rolnych, 6. Zanikająca produkcja w małych gospodarstwach rolnych, 7. Mała liczba gospodarstw agroturystycznych, 8. Brak zagród edukacyjnych itp. przedsięwzięć alternatywnych dla gospodarstwach rolnych,

9. Brak wysokiej klasy kluczowej infrastruktury turystycznej tworzącej kluczową ofertę turystyczną i identyfikującej obszar,
10. Brak inwestorów,
11. Niewykorzystane potencjały rzek San, Mleczka, wód leczniczych i mineralnych, kolejki wąskotorowej, pozostałości Linii Mołotowa, lokalnego dziedzictwa kulturowego, walorów krajobrazowych,
12. Brak wykreowanej marki i symboliki obszaru,
13. Zbyt mała liczba zidentyfikowanych i wypromowanych produktów lokalnych,
14. Ograniczona dostępność produktów lokalnych,
15. Niedostateczny poziom kapitału ludzkiego dla potrzeb gospodarki.
16. Niedostatecznie rozwinięta promocja gospodarcza i inwestycyjna.

Źródło: Opracowanie własne

2. Wnioski podsumowujące

Wnioski podsumowujące prezentowane są w trzech sferach na podstawie wyników przeprowadzonych opracowanej diagnozy, badania CAWI oraz warsztatów i spotkań. Zostały one także skonsultowane z interesariuszami dokumentu strategii. Poniżej prezentowane wnioski zostały zintegrowane oraz pogrupowane tematycznie.

Tabela 4. Wnioski podsumowujące sferę społeczną.

Sfera społeczna (zaspokojenie potrzeb społecznych)
1. Liczba mieszkańców na terenie działania Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego spadła na przestrzeni badanych lat. Największą dynamikę spadku odnotowano w Gminie Nozdrzec oraz Jawornik Polski. W gminie miejsko-wiejskiej Błażowa i gminie wiejskiej Hyżne odnotowano wzrost liczby ludności w 2021 roku w stosunku do roku 2015. Ponadto na terenie objętym strategią przyrost naturalny w latach 2015-2021 przyjmował wartości ujemne. Co ważne wartości ujemne przyrostu naturalnego rosły. 2. Na terenie objętym strategią w latach 2015-2021 spadła gęstość zaludnienia. Najbardziej zaludnioną jednostką pod względem gęstości zaludnienia na obszarze objętym strategią jest Miasto Dynów. W tej jednostce odnotowano również największą dynamikę spadku gęstości zaludnienia. 3. Obszar objęty strategią w 2021 r. charakteryzował niższy w porównaniu do notowanej wówczas w kraju i województwie podkarpackim wskaźnik obciążenia demograficznego. Odsetek osób w wieku 65+ w populacji ogółem na obszarze objętym strategią nieznacznie wzrósł w roku 2021 w stosunku do roku 2015 o 0,83 pp. 4. Ponadto znacząco spadła liczebność osób w wieku produkcyjnym z 62,4% w 2015 r. do 61,2 % w roku 2021. 5. Obszar objęty strategią odznacza się ujemnym saldem migracji. Ruchy migracyjne spowodowane są głównie starzeniem się społeczeństwa i wyjazdami, szczególnie młodych osób, za granicę lub w inne rejony kraju - przede wszystkim za pracą. 6. Analizując liczbę małżeństw i rozwodów w Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na przestrzeni lat 2015-2021 można zauważyć spadek zawieranych małżeństw i wzrost rozwodów. 7. W latach 2015-2020 odnotowano znaczący wzrost odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, natomiast problemem pozostaje brak żłobków w niektórych gminach. 8. Dostępność usług medycznych na terenie działania Związku w porównaniu do pozostałych jednostek porównywalnych (poza powiatami grodzkimi województwa podkarpackiego) jest dość niska. W 2020 roku najwięcej lekarzy na 10 tys. ludności w powiatach, na terenie których funkcjonuje Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego było w powiecie brzozowskim - przypadało tu 41,1 lekarzy, z kolei najmniej odnotowano w powiecie przemyskim – 11,8, wartość ta jest jednocześnie najmniejsza w całym województwie podkarpackim. 9. W stosunku do roku 2015, w którym liczba lekarzy na 10 tys. ludności wynosiła odpowiednio: w powiecie brzozowskim – 34,3, w powiecie przemyskim – 6,7, powiecie przeworskim – 20,0 i powiecie rzeszowskim – 18,5, nastąpił wzrost analizowanego wskaźnika. W dalszym ciągu wskaźnik ten jest jednak o wiele mniejszy niż wartość dla całego województwa podkarpackiego dla którego wynosił on – 47,9 i kraju – 59,7. 10. Niepokojąco wygląda wskaźnik zgonów noworodków na 1000 żywych urodzeń. W 2015 średnia wartość wskaźnika obliczona dla powiatów: brzozowskiego, przemyskiego, przeworskiego i rzeszowskiego była na poziomie 5,2 i obniżyła się do wartości 4,4 notowanej w 2021 roku, jednakże nadal była wyższa o notowanej w kraju (3,9) i w całym województwie podkarpackim (4,1).

11. Na terenie działania Związku w 2021 roku na 10 tys. ludności przypadało 743 beneficjentów pomocy środowiskowej. W badanym okresie nastąpił spadek przedmiotowego wskaźnika o 495,5. Spadek liczby beneficjentów nastąpił również we wszystkich jednostkach samorządowych wchodzących w skład Związku.
12. Ze środowiskowej pomocy społecznej korzystało 3 797 gospodarstw domowych. W analizowanym obszarze, inaczej jak w województwie podkarpackim i w całym kraju, wśród gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej dominowały gospodarstwa wieloosobowe.
13. Analizując przyczyny, według których przyznawano na przestrzeni lat 2015-2021 pomoc rodzinom można zauważyć, że zmalała liczba rodzin borykających się z ubóstwem.
14. Rośnie aktywność społeczna w zakresie zaangażowanie w wyborach samorządowych i prezydenckich bardziej niż parlamentarnych.
15. Na terenie wszystkich gmin wchodzących w skład Związku funkcjonuje wiele różnorodnych organizacji pozarządowych, skupionych wokół kultury, sportu i działań prospołecznych.
16. Analiza infrastruktury kulturalnej w gminach Związku Gmin wykazała szereg problemów utrudniających rozwój i dostęp mieszkańców do oferty kulturalnej. Główne problemy obejmują:
    - Braki w infrastrukturze kulturalnej – w większości gmin brakuje sal widowiskowych, amfiteatrów, sal prób, studiów nagrań, pracowni artystycznych, archiwów i przestrzeni magazynowych. W niektórych przypadkach brakuje również odpowiednich miejsc do organizacji wydarzeń plenerowych.
    - Ograniczona dostępność i przestarzałe wyposażenie – obiekty często są niedostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, a wyposażenie (nagłośnienie, sprzęt audiowizualny, meble) jest przestarzałe i niewystarczające. Brak nowoczesnych systemów multimedialnych ogranicza możliwości organizowania atrakcyjnych wydarzeń.
    - Problemy z lokalizacją i dostępem do instytucji kultury – w wielu gminach biblioteki i domy kultury działają w niewielkich, niefunkcjonalnych budynkach lub są rozproszone, co utrudnia organizację wydarzeń i integrację lokalnej społeczności. W niektórych miejscach brak transportu publicznego dodatkowo ogranicza dostęp do oferty kulturalnej.
    - Niedostosowanie do nowoczesnych standardów – wiele obiektów wymaga modernizacji, w tym remontów sanitariatów, systemów grzewczych oraz dostosowania budynków do współczesnych wymogów funkcjonalnych i estetycznych.
    - Brak odpowiedniego zaplecza technicznego i przestrzeni dla bibliotek – biblioteki często borykają się z problemem małej powierzchni, przeciążonych regałów oraz braku przestrzeni do organizacji wydarzeń literackich i edukacyjnych.

    Istnieje zatem pilna potrzeba rozbudowy i modernizacji infrastruktury kulturalnej w gminach Związku Gmin, aby umożliwić mieszkańcom dostęp do nowoczesnej, zróżnicowanej i atrakcyjnej oferty kulturalnej.
17. Na terenie działania Związku funkcjonuje łącznie 128 obiektów sportowych, w tym: 17 stadionów sportowych, 23 boiska wielofunkcyjne, 46 obiektów przyszkolnych, 1 basen. Niestety nie wszystkie są dostosowane do potrzeb ćwiczących osób niepełnosprawnych i do przyjęcia niepełnosprawnych widzów. Widać więc problem z dostępnością obiektów dla osób z niepełnosprawnościami fizycznymi przebywających na obiektach jako uczestnicy wydarzeń sportowych i jako widzowie.
18. W latach 2015-2021 odnotowano wzrost ogólnej liczby przestępstw stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych. W 2015 roku takich przestępstw było 3 038, a w 2021 r. – 3 499. Najwięcej przestępstw popełnianych na obszarze powiatów, w których granicach administracyjnych są gminy tworzące Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego w 2021 roku było przeciwko mieniu – 1801 oraz miało charakter kryminalny – 1 527. Najmniej przestępstw zakwalifikowano jako te przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności, chociaż w stosunku do roku 2015 wzrosły one z 102 do 184.
19. Na przestrzeni lat 2015-2021 odnotowano nieznaczny wzrost wskaźnika wykrywalności sprawców przestępstw ogółem i w poszczególnych typach przestępstw. Ponieważ wskaźnik wykrywalności przestępstw ogółem jest na dość wysokim poziomie - 91,3% można wywnioskować, że obszar Związku Gmin Pogórza Dynowskiego jest miejscem do życia względnie bezpiecznym i mieszkańcy mogą mieć poczucie dużej sprawczości służb.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 5. Wnioski podsumowujące sferę zasobów i potencjałów.

Sfera zasobów i potencjałów

1. Na przestrzeni lat 2015-2021 na terenie Związku poprawie uległa jakość nawierzchni drogowych dróg gminnych. Przybyło dróg o nawierzchni twardej ulepszonej.
2. Na terenie Związku znajduje się 348 przystanków autobusowych i jeden dworzec autobusowy w Dynowie.
3. Wartości wskaźników: „Drogi rowerowe na 100 km2" oraz „Drogi rowerowe na 10 tys. ludności" obliczone dla terenu działania Związku są wyższe niż notowane w województwie podkarpackim i nieco niższe niż notowane w kraju. W 2021 roku na terenie Związku na 100 km2 przypadało 4,7 km dróg rowerowych.
4. Zasoby w budynki mieszkalne w Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego wynosiły w roku 2021 - 19 691 szt. i był to ponad 3% wzrost w stosunku do roku 2015, w którym Związek w swoich zasobach miał 19 083 budynki mieszkalne.
5. W 2021 roku gminy należące do Związku w swoich zasobach posiadały 28 lokali socjalnych. W badanym okresie przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania zwiększyła się z 84,6m2 do 86,2m2, co za tym idzie również powierzchnia mieszkania przypadająca na jedną osobę zwiększyła się z 25,4m2 do 27,2m2.
6. Według danych dostępnych w Banku Danych Lokalnych długość czynnej sieci kanalizacyjnej na terenie działania Związku wynosiła 459,8 km i na przestrzeni badanego okresu jej długość się zwiększała. Zwiększyła się również liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowych, i w 2021 roku wynosiła ona 6 269 szt., podczas gdy w 2015 wartość ta wynosiła 4 940 szt. We wszystkich jednostkach samorządowych należących Związku odsetek mieszkań wyposażonych w wodociąg czyli w dostęp do bieżącej wody przekroczył 87%. Gorzej jednostki wypadły w analizie odsetka mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie. Na obszarach miejskich najlepiej pod tym względem wypadła Gmina Błażowa, gdzie 80,6% mieszkań posiada centralne ogrzewanie, słabiej Miasto Dynów z 70,5% podłączeniem do sieci centralnego ogrzewania i obszary wiejskie, gdzie odsetek mieszkań podłączonych do c.o. nie przekroczył 70%. Z kolei zasobność mieszkań w łazienki największym odsetkiem również charakteryzuje się na obszarach miejskich Gminy Błażowa-90,9% i Miasta Dynów-84,2% zaś na obszarach wiejskich udział mieszkań wyposażonych w łazienkę nie przekracza 82%.
7. Zmniejszyła się liczba mieszkań oddawanych do użytku i nieznacznie spadła powierzchnia tych mieszkań. W 2015 roku na jedno mieszkanie przypadało średnio 136,3 m2, a w 2021 roku już 135,7 m2. Nieznacznie, ale spadła również liczba izb w oddawanych mieszkaniach. W 2015 roku na jedno mieszkanie przypadało 5,8 izb, a w 2021 roku 5,0. Może to wynikać z szybko rosnących cen nieruchomości, które zmuszają ludzi do wyboru mniejszego metrażu.
8. Obszary chronionego krajobrazu, które w największym stopniu pokrywają obszar Związku zajmują tereny różnej wielkości, przeważnie rozległe takie jak doliny rzeczne, kompleksy leśne, ciągi wzgórz, pola wydmowe, torfowiska. Uznawane są za cenne ze względu na wyróżniający się krajobraz, zróżnicowanie ekosystemów lub pełnioną często funkcję korytarzy ekologicznych między ważniejszymi obszarami chronionymi, np. parkami narodowymi, krajobrazowymi i rezerwatami.

Tabela 6. Wnioski podsumowujące sferę gospodarki i promocji.

Sfera gospodarki i promocji
1. Wskaźnik liczby pracujących na 1 000 mieszkańców dla całego obszaru objętego Strategią był znacznie niższy niż dla województwa podkarpackiego. 2. W analizowanym obszarze w całym analizowanym okresie najwięcej osób (chociaż z tendencją spadkową) zatrudnionych było w grupie: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo - w 2015 było to blisko 70% wszystkich pracujących w powiatach, w granicach administracyjnych których jest zlokalizowany Związek, a w 2021 - 53%. 3. Bez pracy, na obszarze działania Związku pozostawało 3241 osób co stanowiło 8,2% ludności w wieku aktywności zawodowej. 4. Od roku 2015 spadła liczby osób pozostających bez pracy długotrwale czyli takich powyżej 12 miesięcy, na terenie każdego z powiatów, na terenie których zlokalizowane są gminy należące do Związku. 5. Duży odsetek, z uwagi na charakter większości gmin tworzących Związek (6 gmin wiejskich, 2 gminy miejsko-wiejskie i 1 miasto) wśród bezrobotnych stanowią mieszkańcy wsi, którzy stanowią aż 86,3% bezrobotnych. Należy poszukiwać sposobów na ich aktywizację i kształcenie umiejętności. 6. Na przestrzeni lat na terenie działania Związku zmniejszyła się roczna liczba wykreślanych podmiotów – w 2021 było to 35 podmiotów, a w 2015 - 44. Na uwagę zasługuje również znaczący wzrost podmiotów gospodarczych przypadających na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym o 10%, co może świadczyć o wzroście przedsiębiorczości.

7. Najwięcej nowych podmiotów gospodarczych zarejestrowano w 2021 roku w budownictwie - 175 oraz handlu hurtowym i detalicznym - 67. Najmniej - tylko po 1 podmiocie zarejestrowano w działalności związanej z dostawą wody; gospodarowaniem ścieków i odpadami oraz działalnością związaną z rekultywacją, a także w działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją.
8. W strukturze wielkościowej podmiotów gospodarczych prowadzących działalność na terenie Związku, podobnie jak w przypadku całej Polski, dominują mikro i małe przedsiębiorstwa stanowiące 96,7% wszystkich przedsiębiorstw. W grupie tej odnotowano również największy przyrost podmiotów w 2021 r. w porównaniu do roku 2015 o 900 podmiotów.
9. Ośrodkami o największej koncentracji działalności gospodarczej są gminy miejsko-wiejskie i Miasto Dynów, na terenie których w 2021 r. funkcjonowało: Gmina Błażowa: 898 podmiotów gospodarczych, Miasto i Gmina Dubiecko: 571 podmiotów gospodarczych i Miasto Dynów: 541 podmiotów gospodarczych, które stanowiły one 45% wszystkich podmiotów funkcjonujących na terenie Związku.
10. W latach 2015-2020 nastąpił również skok w nakładach inwestycyjnych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca z 1817,50 zł w 2015 roku do 2 087,50 zł w roku 2020. W dalszym ciągu były to jednak nakłady znacznie niższe niż w kraju i województwie podkarpackim, gdzie wyniosły odpowiednio: 4 805,00 zł i 3 104,00 zł.
11. Zauważalny jest również odpływ kapitału zagranicznego na przestrzeni lat 2015-2021. W roku 2015 na terenie powiatów, w których granicach administracyjnych leżą gminy tworzące Związek funkcjonowały 73 podmioty z kapitałem zagranicznym, a w roku 2020 już tylko 52.
12. Istotnym obszarem funkcjonowania Związku w zakresie współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami, centrami B+R i ośrodkami naukowymi zlokalizowanymi na terenie Związku Gmin Turystycznych są również instytucje otoczenia biznesu. W 2021 r. wskaźnik opisujący liczbę instytucji otoczenia biznesu na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej kształtował się na poziomie 216 i był znacznie niższy niż notowany w województwie podkarpackim – 503,3 i kraju: 847,5.
13. Za sektory gospodarki z największym potencjałem uznaje się: sektor przemysłowy (drzewny, meblarski, elektryczny, elektrotechniczny, odzieżowy, spożywczy), sektor usługowy i turystykę.
14. Wszystkie podmioty wchodzące w skład Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego i sam Związek posiadają swoje strony internetowe, które służą do szybkiej komunikacji z mieszkańcami i inwestorami. W portalach można odnaleźć informacje dotyczące działalności organizacji pozarządowych, aktywności społecznej gmin, wydarzeń kulturalnych i sportowych, projektów finansowanych z zewnętrznych źródeł oraz szerokie działy obejmujące walory turystyczne gmin. Wszystkie podmioty posiadają swoje logotypy i grafiki identyfikujące je wizualnie.
15. Wszystkie gminy korzystają aktywnie z narzędzi internetowych i różnych kanałów w social mediach do komunikacji z mieszkańcami, ale także w celu poszerzenia zasięgu potencjalnych odbiorców treści – turystów i inwestorów.
16. Wszystkie gminy podejmują działania wizerunkowe i informacyjne są one jednak bardziej ukierunkowane na promocję wśród swoich mieszkańców i raczej o tematyce kulturalnej. Nie ma wydarzeń biznesowych, które przyciągałyby kapitał i inwestycje.
17. Władze gminne współpracują przy budowaniu wizerunku turystycznego obszaru i produktu turystycznego, jednak dalej nie wykreowały wspólnej marki i kluczowych produktów.
18. Obszar charakteryzuje się zróżnicowaną, ale raczej ograniczoną infrastrukturą turystyczną. Baza noclegowa opiera się głównie na gospodarstwach agroturystycznych, podczas gdy liczba hoteli i pensjonatów jest bardzo ograniczona. Infrastruktura campingowa jest słabo rozwinięta, z nielicznymi polami namiotowymi i camperowymi. Brakuje atrakcji turystycznych związanych z aktywnym wypoczynkiem, takich jak wieże widokowe, przystanie kajakowe czy tarasy widokowe. Infrastruktura turystyczna jest nierównomiernie rozwinięta, z lepszym zapleczem w gminie Dubiecko i częściowo w Dydni, podczas gdy inne gminy mają znacznie skromniejszą ofertę.
19. Na przestrzeni lat 2015-2021 zauważalny był również spadek zainteresowania turystów krajowych regionem o czym świadczy spadek liczby udzielonych noclegów na 10 tys. ludności. W 2015 turystom krajowym udzielono 16481 noclegów we wszystkich obiektach noclegowych, a w 2021 było to już tylko 12 483 noclegi. Spadło również zainteresowanie ze strony turystów zagranicznych. W roku 2015 udzielono im 1815 noclegów na 10 tysięcy mieszkańców, a w 2021 – tylko 599.
20. Rolnictwo i leśnictwo to również jedne z ważniejszych obszarów funkcjonowania Związku, na których opiera się m.in. siła gospodarcza obszaru. W 2021 r. na terenie funkcjonowało tu 250 podmiotów gospodarczych zaklasyfikowanych do Sekcji A. Rolnictwo i leśnictwo. Potencjał leśny można wykorzystywać do rozwoju różnych gałęzi na rynku pracy. Włączania ludności wiejskiej, bezrobotnej w prace pielęgnacyjne,

nasadzeniowe, obróbkę drewna na potrzeby przemysłu meblarskiego i drzewnego (który już się rozwinął na terenie Związku).

Źródło: Opracowanie własne

3. Wyzwania rozwojowe Związku Gmin Podgórza Dynowskiego

Syntezę zjawisk i czynników rozwojowych, w tym problemów i potencjałów rozwojowych Związku Gmin Podgórza Dynowskiego rozwinięto w postaci wyzwań rozwojowych. Wyzwania rozwojowe stanowią podsumowanie Diagnozy i jednocześnie charakteryzują się spojrzeniem w przyszłość. Integrują poszczególne czynnik rozwojowe i wskazują jakich rezultatów oraz zmian należy oczekiwać w przyszłości.

Wyzwanie 1. Podniesienie prestiżu Związku gmin i rozwinięcie jego marki – jako obszaru perspektywicznego (między innymi dla osób młodych, biznesu, seniorów), z bogatą ofertą rekreacyjną, turystyczno-kulturalną.

Wyzwanie 2. Rozwinięcie konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty edukacyjnej wpływającej na decyzje migracyjne, będącej impulsem i wsparciem dla rozwoju gospodarczego.

Wyzwanie 3. Kształtowanie wspólnej partnerskiej polityki rozwoju w układzie terytorialnym Związku Gmin w szczególności w zakresie mobilności, ochrony środowiska, rynku pracy i turystyki.

Wyzwanie 4. Zróżnicowanie atrakcyjności turystycznej obszaru, m. in. w kierunku rozwoju turystyki doznań, rozwoju produktów lokalnych, ekologicznych a także przyciągania turystów poza sezonem.

Wyzwanie 5. Poprawa i utrzymanie dobrej jakości środowiska, kształtującego atrakcyjność zamieszkania oraz funkcję turystyczno-kulturalną całego obszaru Związku Gmin.

Wyzwanie 6. Zachowanie i wzmocnienie spójności ekologicznej przestrzeni Związku Gmin, służącej celom ochrony przyrody, zachowaniu bioróżnorodności oraz funkcji społecznej.

Wyzwanie 7. Podniesienie atrakcyjności mieszkaniowej, przy zachowaniu walorów estetycznych, przestrzennych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego.

Wyzwanie 8. Poprawa dostępności komunikacyjnej i przestrzennej obszaru Związku Gmin.

Wyzwanie 9. Zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami gmin objętych strategią.

4. Zidentyfikowane czynniki rozwojowe - analiza SWOT

Prezentowana poniżej analiza SWOT została opracowana na podstawnie wyników przeprowadzonych prac diagnostycznych, które obejmowały następujące formy pozyskiwania informacji i danych:

1) Analiza Desk Research,
2) Internetowe badanie ankietowe opinii mieszkańców
3) Warsztaty diagnostyczne z udziałem zaproszonych interesariuszy z sektorów publicznego, prywatnego, pozarządowego oraz pozostałych mieszkańców. W ramach zorganizowanych 3 warsztatów diagnostycznych przeprowadzona została między innymi identyfikacja problemów i wyzwań oraz analiza czynników rozwojowych SWOT w sferach: społecznej, środowiskowo-przestrzennej oraz gospodarki i promocji.
4) Badanie ankietowe, mające na celu weryfikację wyników warsztatów i analizy Desk Research.
5) Praca analityczna ekspertów Wykonawcy Strategii.

Dzięki wskazanym powyżej pracom diagnostycznym i opracowaniu wszystkich wyników przez ekspertów Wykonawcy Strategii, wypracowano zapisy analizy SWOT.

Pozwoliło to na zidentyfikowanie czynników sprzyjających rozwojowi Obszaru: mocne strony i szanse oraz niesprzyjających rozwojowi Obszaru: słabości i zagrożenia.. Identyfikacja dokonana została odrębnie dla czynników rozwojowych wewnętrznych (mocne strony i słabości), odnoszących się do obszaru Związku (na które podmioty samorządowe Związku w dużym stopniu mogą wpływać) oraz czynników rozwojowych zewnętrznych (szanse i zagrożenia) odnoszących się do otoczenia Związku (na które podmioty samorządowe Związku nie mogą wpływać lub mogą wpływać tylko w bardzo ograniczonym stopniu).

Podsumowując analiza SWOT została przeprowadzona w podziale na cztery grupy czynników obejmujących:

- **Mocne strony Związku**, tj. uwarunkowania wewnętrzne (endogeniczne), czyli elementy rzeczywistości mających pozytywny charakter z punktu widzenia jego przyszłego rozwoju.
- **Słabe strony Związku** tj. uwarunkowań wewnętrznych o negatywnym charakterze.
- **Szanse w otoczeniu Związku**, tj. uwarunkowania zewnętrzne (egzogeniczne) sprzyjające rozwojowi. Jako szanse uwzględnione zostały te zagadnienia, których źródła leżą poza obszarem Związku lub poza zakresem kompetencji władz publicznych działających na jego obszarze.
- **Zagrożenia strony Związku**, tj. uwarunkowania zewnętrzne (egzogeniczne) niesprzyjające rozwojowi. Jako zagrożenia uwzględnione zostały te zagadnienia, których źródła leżą poza obszarem **Związku** lub poza zakresem kompetencji władz publicznych działających na jego obszarze.

Wyniki analizy SWOT prezentowane są poniżej.

Tabela 7. Analiza SWOT.

Atuty obszaru działania Związku	Słabości obszaru działania Związku
+ Atrakcyjne położenie – walory przyrodnicze, trasa w kierunku Bieszczadów, + Bliskość Rzeszowa, + Bliskość do atrakcyjnych rynków pracy w Rzeszowie, + Rozwinięte ośrodki akademickie (Rzeszów, Jarosław, Krosno, Sanok, Przemyśl),	– Duża migracja młodych, – Słabo rozwinięta komunikacja publiczna, – Ograniczona dostępność lokali do wynajęcia, zwłaszcza na terenach wiejskich, – Niski poziom wynagrodzeń, nieadekwatny do wykonywanej pracy, – Brak zidentyfikowanej marki produktów lokalnych,

+ Duża liczba zabytków architektury sakralnej, rezydencjonalnej i militarnej, + Bogate dziedzictwo kulturowe, w tym kulinarne, + Potencjał produktów lokalnych, + Rozwijana lokalna infrastruktura drogowa, + Relatywnie czyste środowisko, w tym powietrze, + Wzrastająca liczba gospodarstw domowych wykorzystujących OZE, + Rozwijana infrastruktura techniczna, + Duża powierzchnia terenów zielonych, + Duża powierzchnia atrakcyjnych cenowo terenów pod budownictwo mieszkaniowe, + Duża liczba niezamieszkałych budynków mieszkalnych z możliwością ich zakupu, + Mieszkania socjalne w niektórych gminach, + Niski poziom przestępczości, + Dostępna oferta gastronomiczna, + Funkcjonujące w niektórych gminach zakłady opieki leczniczej (ZOL), + Funkcjonujące w niektórych gminach Środowiskowe Domy Samopomocy, + Dostępne usługi opiekuńcze, + Funkcjonujące Kluby Seniora, + Funkcjonujące placówki oferujące opiekę nad dziećmi poza szkołą (np. świetlice), + Dostępna opieka psychologiczna, + Dostępna oferta GOK i Bibliotek, + Dobrze rozwinięta infrastruktura sportowa szkół w części gmin, + Szkoły Muzyczne w trzech miejscowościach, + Funkcjonujące kluby i szkółki sportowe, + Dobrze wyposażone szkoły w pomoce dydaktyczne, + Zorganizowane miejsca rekreacji i wypoczynku (rozwinięta infrastruktura sportowo-rekreacyjna), + Duża liczba cyklicznych imprez sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych, + Funkcjonujące Izby Regionalne, Izby Pamięci, muzea lokalne, + Działające KGW, jednostki OSP, organizacje społeczne i pozarządowe, + Funkcjonujące zespoły ludowe oraz artystyczne, + Linie światłowodowe w części miejscowości.	– Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, – Ukształtowanie terenu niesprzyjające budownictwu mieszkaniowemu, – Ograniczona powierzchnia uzbrojonych terenów budowlanych, – Duża liczba niszczejących pustostanów, – Brak wodociągów w niektórych miejscowościach, – Występujące okresowe braki wody, – Niska świadomość części opiekunów osób z niepełnosprawnością o możliwościach i potrzebach włączania społecznego tych osób, – Niewykorzystane budynki ośrodków zdrowia w części obszarów wiejskich, – Brak żłobków w niektórych gminach na terenie obszaru działania Związku, – Brak „domów spokojnej starości”, – Słabo rozwinięta infrastruktura sportowa w części gmin (np. brak sal gimnastycznych), – Istniejące bariery architektoniczne w szkołach, – Słabo rozwinięta infrastruktura kultury (w tym bariery architektoniczne) – np. brak sal widowiskowych, amfiteatrów, sal do zajęć artystycznych, – Słabe wyposażenie części obiektów kultury, – Brak pełnowymiarowych stadionów, brak basenu, brak bieżni lekkoatletycznej, – Słabe wyposażenie zespołów artystycznych, – Ograniczona dostępność finansowa płatnych wydarzeń kulturalnych dla części mieszkańców, – Słaba rozwinięta infrastruktura teleinformatyczna, – Niskie umiejętności informatyczne osób starszych – w tym słaba oferta edukacyjna w tym zakresie, – Brak lokalnych kawiarni, barów itp. w części gmin, – Słabo rozwinięty i często niskiej jakości monitoring wizyjny, – Niewystarczająco rozwinięte, często wysoko energochłonne oświetlenie uliczne, – Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura okołodrogowa (chodniki dla pieszych, ścieżki rowerowe, parkingi, przejścia dla pieszych), – Nieuregulowany stan prawny wielu nieruchomości, – Bariery architektoniczne dla osób niepełnosprawnych w budynkach użyteczności publicznej i przestrzeniach publicznych, – Zbyt mało miejsc odpoczynku dla turystów, – Niedostatek terenów inwestycyjnych, – Niski stopień pokrycia obszaru 9 gmin Miejscowymi Planami Zagospodarowania Przestrzennego, – Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna.

Szanse w otoczeniu Związku	Zagrożenia w otoczeniu Związku
+ Rozwój społeczeństwa obywatelskiego. + Rosnąca moda na zdrowy styl życia i aktywność społeczną, wolontariat. + Promocja i wsparcie wolontariatu. + Potencjalne możliwości wsparcia w ramach Krajowego Programu Odbudowy. + Potencjalne możliwości wsparcia w ramach nowej perspektywa funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, w tym na rozwój usług społecznych. + Wdrażanie programów zdrowotnych służących wspieraniu aktywności zawodowej. + Wdrożenie programu rządowego Dostępność+. + Dostępność różnych źródeł dofinansowania z programów pomocowych na uruchomienie działalności gospodarczej i aktywizację zawodową. + Programy sprzyjające tworzeniu warunków do społecznej i zawodowej aktywności osób z niepełnosprawnościami. + Wspieranie zatrudnienia osób bezrobotnych w ramach robót publicznych, prac interwencyjnych i prac społecznie użytecznych. + Wdrażane krajowe i regionalne programy wsparcia osób starszych. + Wzrost identyfikacji i wykrywalności przestępczości, w tym przemocy w rodzinie. + Zwiększająca się świadomość osób na temat zjawiska przemocy w rodzinie i sposobów radzenia sobie w trudnych sytuacjach życiowych. + Możliwości stałego szkolenia i doskonalenia zawodowe pracowników pomocy społecznej. + Upowszechnianie informacji dotyczących praw i uprawnień osób z niepełnosprawnością. + Dostępność programów mających na celu zapobieganie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu. + Dostępność dofinansowania w ramach konkursów ogłaszanych przez Narodowe Centrum Kultury. + Plany budowy nowej linii kolejowej. + Możliwość wykorzystania potencjału Przeworskiej Kolejki Wąskotorowej „Pogórzanin” oraz infrastruktury towarzyszącej.	– Ograniczenia inwestycyjne związane z występowaniem obszarów chronionych. – Wzrastające koszty materiałów budowlanych, kredytów. – Wojna na wschodzie Ukrainy. – Negatywne trendy demograficzne. – Skomplikowane procedury rozliczania projektów finansowanych ze źródeł zewnętrznych. – Roszczeniowa postawa młodego pokolenia względem otoczenia. – Niewystarczające finansowanie publicznej służby zdrowia. – Niska świadomość społeczna na temat wiedzy o potrzebach i możliwościach osób z niepełnosprawnoscią i starszych. – Niewystarczające środki na dofinansowanie renowacji zabytków. – Niedostatek i niska dostępność środków zewnętrznych na przebudowę i modernizację dróg. – Zwiększająca się cyberprzestępczość. – Istniejące zagrożenia w sieci internetowej. – Ograniczenia wynikające z uwarunkowań środowiskowych i przepisów prawa. – Niestabilność prawa. – Duże obciążenia fiskalne i finansowe związane z utrzymaniem miejsc pracy. – Niejasność i niespójność części obowiązujących przepisów prawnych dotyczących przedsiębiorców. – Negatywne skutki COVID-19 oraz wysokiej inflacji, w szczególności wśród mikro i małych przedsiębiorstw w części branż. – Kryzys energetyczny i wysokie koszty energii. – Niewystarczające rozwiązania prawne w zakresie aktywizacji osób biernych zawodowo. – Silna konkurencja w otoczeniu o wysoko wykwalifikowane kadry. – Rozwinięty system wsparcia osób pozostających bez pracy demotywujący do szukania zatrudnienia. – Silna konkurencja w regionie wynikająca z wysokiej atrakcyjności gmin turystycznych. – Silna konkurencja dla lokalnych przedsiębiorców ze strony firm zlokalizowanych w Rzeszowie. – Bariery prawne w restauracji i renowacji zabytków. – Ograniczona dostępność środków na odnowę zabytków. – Brak polityki zapobiegania negatywnym skutkom peryferyjności terenów.

Źródło: Opracowanie własne

III. Strategia rozwoju Związku

Cele strategiczne i kierunki działań oraz zadania realizacyjne Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030 zostały wypracowane na podstawie podsumowania wyników diagnozy opisanych powyżej oraz wyników spotkań warsztatowych z udziałem głównych interesariuszy:

- Przedstawicieli samorządów – członków Związku objętych opracowaniem.
- Przedstawicieli jednostek organizacyjnych samorządów objętych opracowaniem.
- Przedstawicieli środowiska turystycznego i organizacji pozarządowych.
- Przedstawicieli firm i pracodawców.
- Mieszkańców gmin objętych opracowaniem

Wszystkie kierunki działań wypracowane w ramach prac nas Strategią znajdują swoje uzasadnienie w problemach, jakie zostały zdiagnozowane na obszarze Związku, a podjęte w ramach tych zadania realizacyjne znacząco przyczynią się do lepszego rozwoju obszaru w trzech sferach: społecznej, zasobów i potencjałów oraz gospodarczej.

1. Struktura logiczna Strategii Związku

Misja, wizja cele i kierunki działań Strategii są przedstawione w formie drzewa prezentującego strukturę logiczną Strategii Związku, odrębnie w trzech sferach: społecznej, zasobów i potencjałów oraz gospodarki i promocji,

Dla każdej z trzech sfer zostały opracowane cele strategiczne, które określają rezultaty o zasadniczym znaczeniu w długiej perspektywie czasu oraz kierunkują działania na rzecz rozwoju obszaru Związku. Cele strategiczne związane są z decyzjami dotyczącymi utrzymania lub zmiany wykorzystania zasobów i potencjałów Związku. Cele strategiczne są dalej dekomponowane na kierunki działań. W każdym z trzech obszarów wskazane zostały również wiązki projektów partnerskich i uzupełniających.

Schemat 1. Struktura logiczna Strategii Związku.

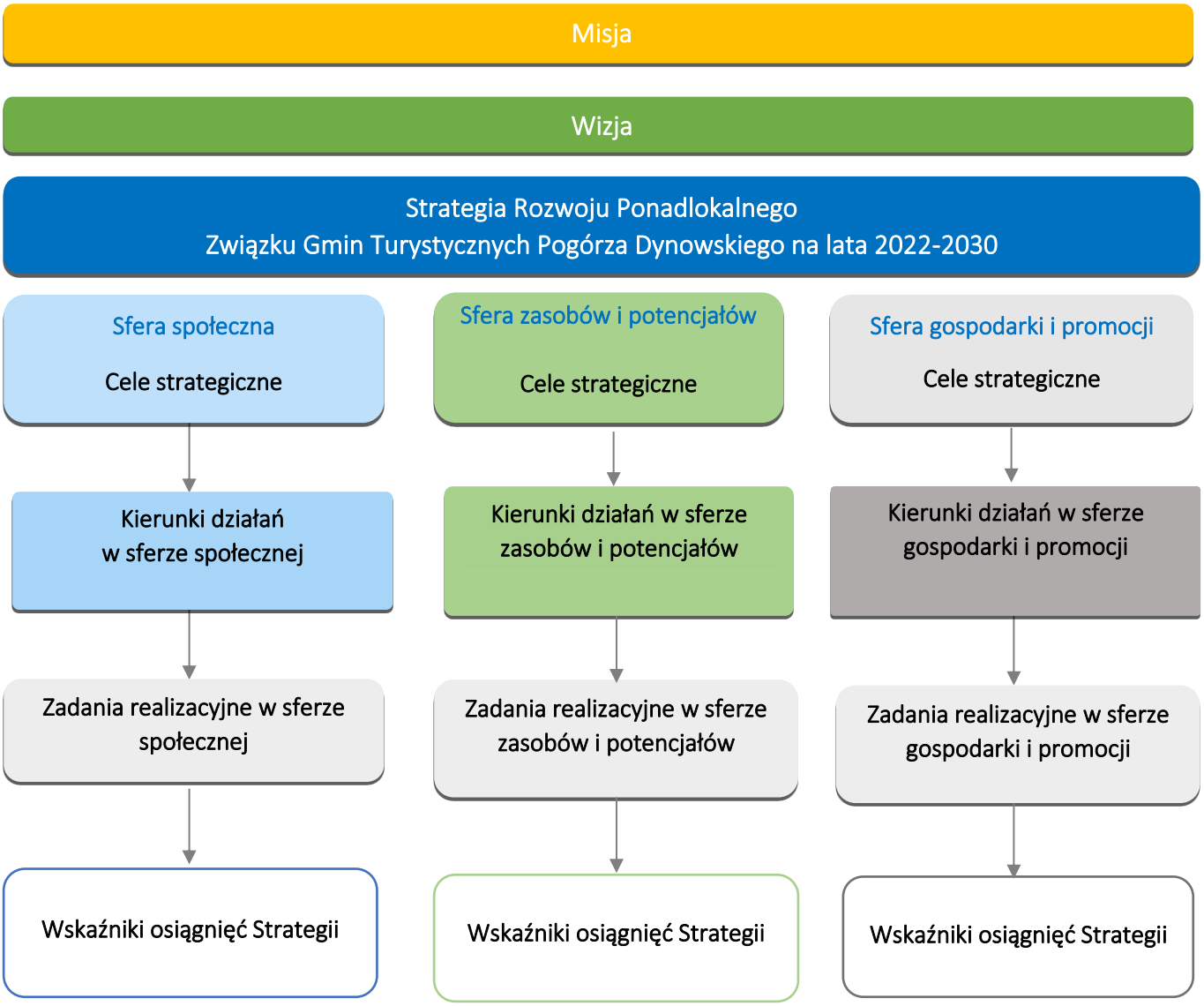

2. Misja i Wizja Związku

2.1. Misja

Jesteśmy Związkiem Gmin, który dzięki współpracy samorządów oraz środowisk społecznych i gospodarczych staje się miejscem coraz bardziej atrakcyjnym i konkurencyjnym turystycznie oraz zorientowanym na tworzenie coraz lepszych warunków życia i rozwoju mieszkańców w przyjaznym środowisku przyrodniczym.

2.2. Wizja

Wizja stanowi projekcję pożądanego stanu, do którego powinny doprowadzić działania podjęte w ramach realizacji celów i kierunków działań Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego.

Chcemy inwestować w nowe potencjały, a jednocześnie minimalizować lub usuwać bariery rozwojowe. Szukamy także nowych dźwigni, które przyspieszą rozwój turystyki i ochrony środowiska naszego terenu. Chcemy w większym stopniu wykorzystywać nasze położenie i transgraniczną współpracę.

Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego w 2030 roku to obszar:

Dobrze skomunikowany wewnętrznie i zewnętrznie.

Wykorzystujący potencjał dziedzictwa kulturowego i historycznego.

Rozwijający działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego oraz zabytków.

Rozwiniętej edukacji krajoznawczej i ekologicznej.

Rozwijania przemysłu turystycznego, poprzez budowę i rozbudowę infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej.

Rozwiniętego przemysłu turystycznego, przyjazny dla inwestorów i przedsiębiorców.

3. Cele strategiczne i kierunki działań

3.1. Struktura obszarów i celów

Wizja i Misja zostały zdekomponowane na cele strategiczne odrębnie w każdej z trzech sfer. W tabeli poniżej zaprezentowane zostały wszystkie cele strategiczne. Koordynatorem realizacji tych celów będzie Lider Partnerstwa wraz ze wszystkimi partnerami Porozumienia.

Tabela 8. Cele strategiczne i kierunki działań.

Sfera społeczna	Sfera zasobów i potencjałów	Sfera gospodarki i promocji
Cel strategiczny 1: Poprawa warunków i jakości życia, pracy i rozwoju mieszkańców gmin tworzących Związek	**Cel strategiczny 2:** Zwiększenie dostępności rozwiniętej infrastruktury technicznej i społecznej zaspokajającej potrzeby mieszkańców, podmiotów gospodarczych i turystów. **Cel strategiczny 3:** Poprawa funkcjonalności i zagospodarowania przestrzeni gmin wchodzących w skład Związku **Cel strategiczny 4:** Wzmocnienie potencjału kulturowego bazującego na lokalnym dziedzictwie. **Cel strategiczny 5**: Wysoki poziom zachowania i czystości środowiska gmin wchodzących w skład Związku	**Cel strategiczny 6:** Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki na obszarze gmin tworzących Związek.
Kierunki działań Strategii Związku do celu strategicznego 1: Poprawa warunków i jakości życia, pracy i rozwoju mieszkańców gmin tworzących Związek	**Kierunki działań Strategii Związku do celu strategicznego 2: Zwiększenie dostępności rozwiniętej infrastruktury technicznej i społecznej zaspokajającej potrzeby mieszkańców, podmiotów gospodarczych i turystów.**	**Kierunki działań Strategii Związku do celu strategicznego 6: Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki na obszarze gmin tworzących Związek.**
1.1. Aktywizacja zawodowa mieszkańców.	2.1. Poprawianie stanu technicznego budynków użyteczności publicznej	6.1. Aktywizacja gospodarcza obszaru – zwiększanie konkurencyjności przedsiębiorstw
1.2. Zwiększanie dostępności mieszkań socjalnych, chronionych	2.2. Poprawianie stanu rozwoju infrastruktury technicznej	6.2. Aktywizacja gospodarstw rolnych w zakresie pozyskiwania alternatywnych źródeł dochodu
1.3. Zmniejszanie energochłonności budynków mieszkalnych	2.3. Poprawa dostępności komunikacyjnej 2.4. Rozwijanie infrastruktury turystycznej, kultury i sportowo-rekreacyjnej	6.3. Zwiększanie wykorzystania potencjału turystycznego obszaru gmin wchodzących w skład Związku

1.4. Zmniejszanie zagrożenia powodziowego	2.5. Poprawianie stanu bezpieczeństwa mieszkańców	
	2.6. Poprawianie dostępu do sieci internetowej	
1.5. Zwiększanie dostępności podstawowej opieki medycznej i rehabilitacji	**Kierunki działań Strategii Związku do celu strategicznego 3: Poprawa funkcjonalności i zagospodarowania przestrzeni gmin wchodzących w skład Związku.**	
1.6. Rozszerzanie oferty opieki nad dziećmi	3.1. Porządkowanie gospodarki przestrzennej	
1.7. Zmniejszenie stopnia wykluczenia społecznego osób z niepełnosprawnościami i aktywizacja zawodowa	3.2. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych i słabo zagospodarowanych	
1.8. Zwiększanie oferty wsparcia dla seniorów	**Kierunki działań Strategii Związku do celu strategicznego 4: Wzmocnienie potencjału kulturowego bazującego na lokalnym dziedzictwie.**	
1.9. Zwiększanie atrakcyjności oferty edukacyjnej	4.1. Zachowanie i eksponowanie dziedzictwa kulturowego gmin wchodzących w skład Związku	
1.10. Zwiększanie atrakcyjności oferty kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej	**Kierunki działań Strategii Związku do celu strategicznego 5: Wysoki poziom zachowania i czystości środowiska gmin wchodzących w skład Związku.**	
1.11. Aktywizacja społeczności lokalnych	5.1. Zwiększanie poziom wykorzystania OZE	
1.12. Ułatwianie kontaktów przestrzennych	5.2. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców	

Źródło: Opracowanie własne

Głównym zadaniem Strategii Rozwoju Ponadlokalnego jest ułatwienie władzom samorządowym utrzymania długookresowych celów rozwoju Związku Gmin. Dokument ten określa priorytety oraz działania wspólne partnerów społecznych, umożliwiając realizację projektów partnerskich zarówno w ramach Związku Gmin, jak i we współpracy z sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym. Strategia w sposób kompleksowy odnosi się do rozwoju obszarów wymagających szczególnego wsparcia, wykorzystując Inne Instrumenty Terytorialne (IIT) jako narzędzie wdrażania działań w zakresie polityki spójności na lata 2021-2027.

Obszary gmin wchodzących w skład Związku charakteryzują się znaczącymi wyzwaniami społeczno-gospodarczymi. W województwie podkarpackim IIT są wykorzystywane do realizacji Działania 6.2 "Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i małych miast" w ramach programu "Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027". Działanie to koncentruje się na wsparciu Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) o znaczeniu krajowym i regionalnym, zwłaszcza tych zagrożonych marginalizacją.

Dotyczy to zwłaszcza obszarów wiejskich oraz małych miast borykających się z kumulacją negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych i zagrożonych trwałą marginalizacją.

Do obszarów wymagających wzmocnienia szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie wpisują się takie Gminy Związku jak: Jawornik Polski, Krzywcza, Dubiecko, Dynów (gmina), Nozdrzec i Dydnia, Dynów (miasto) (Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju (7.3.) - Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie (7.3.1.); Rozwój i wspieranie obszaru gmin „Błękitnego Sanu" (7.3.3).

Ponadto do obszarów wiejskich (Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku (7.4.)). wpisują się wszystkie gminy wiejskie i obszary wiejskie z gmin miejsko-wiejskich wchodzące w skład Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego.

W ramach IIT będą realizowane następujące cele strategiczne niniejszej Strategii Rozwoju Ponadlokalnego:

Cele strategiczne realizowane bezpośrednio:

- ✓ Cel strategiczny 2: Zwiększenie dostępności rozwiniętej infrastruktury technicznej i społecznej zaspokajającej potrzeby mieszkańców, podmiotów gospodarczych i turystów.
- ✓ Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i zagospodarowania przestrzeni gmin wchodzących w skład Związku.
- ✓ Cel strategiczny 4: Wzmocnienie potencjału kulturowego bazującego na lokalnym dziedzictwie.
- ✓ Cel strategiczny 6: Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki na obszarze gmin tworzących Związek.

Cele strategiczne realizowane pośrednio:

- ✓ Cel strategiczny 1: Poprawa warunków i jakości życia, pracy i rozwoju mieszkańców gmin tworzących Związek.
- ✓ Cel strategiczny 5: Wysoki poziom zachowania i czystości środowiska gmin wchodzących w skład Związku.

Aby zapewnić spójność realizacji Strategii, wskazane w dokumencie projekty wdrażane w ramach IIT będą logicznie powiązane z wcześniejszymi etapami diagnozy co zaprezentowano w niniejszym dokumencie w *Tabeli 12. Zestawienie celów strategicznych, kierunków działań z problemami i projektami partnerskimi.* Aby wykazać zgodność z art. 36 ustawy wdrożeniowej oraz zapewnić właściwą logikę wdrażania IIT w *Tabeli 13. Zestawienie zbiorcze wskaźników* przedstawiono wskaźniki, które wynikną z realizacji Strategii.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego wykorzystuje IIT jako narzędzie integrujące różne sektory i podmioty, aby efektywnie realizować cele polityki rozwoju regionalnego. Dzięki uwzględnieniu logiki instrumentu IIT, strategia zapewnia zgodność z art. 36 ustawy wdrożeniowej, co umożliwia skuteczne aplikowanie o środki w ramach Działania 6.2 programu Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027.

3.2. Cele strategiczne, kierunki działań i zadania realizacyjne Strategii Związku w sferze społecznej

Jakość życia warunkowana jest przez wiele czynników związanych zarówno z wewnętrznymi i zewnętrznymi uwarunkowaniami gospodarczymi, demograficznymi czy przyrodniczymi, jak również przez lokalną politykę społeczną oraz podejmowane przez samorządy inwestycje. To właśnie m.in. efektywna polityka społeczna, wysoka jakość i dostępność usług publicznych oraz wysoki standard infrastruktury technicznej i sieciowej sprawia, iż mieszkańcy cieszą się dogodnymi warunkami i wysokim komfortem życia. Przekłada się to na szeroko rozumiany dobrostan, który z kolei warunkuje dalszy rozwój społeczno-gospodarczy.

Realizacja celu strategicznego 1. przyczyni się do wzrostu miejsc pracy i wpłynie pozytywnie na strukturę demograficzną obszaru. Powstanie nowych przedsiębiorstw poprzez aktywizację zawodową spowoduje, że część mieszkańców nie będzie szukała pracy poza obszarem i nie będzie podejmowała decyzji o zmianie zamieszkania. W celu ograniczenia negatywnych zjawisk społecznych związanych z długotrwałym bezrobociem, w ramach kierunku działania 1.1. i 1.8. zaproponowano zadania ukierunkowane na poprawę dostępu do zatrudnienia i aktywizację zawodową wszystkich grup społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem osób znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy, w tym zatrudnionych na umowach krótkoterminowych, osób młodych, wchodzących na rynek pracy, osób z niepełnosprawnościami lub o ograniczonej mobilności, a także długotrwale bezrobotnych i biernych zawodowo.

Niezwykle ważnym wyzwaniem jest poprawa jakości życia mieszkańców oraz ich integracja m.in. poprzez poprawę dostępności komunikacyjnej obszaru, rozwój organizacji pozarządowych, bliską współpracę z administracją, a także aktywne angażowanie mieszkańców w realizację wspólnych przedsięwzięć i projektów rozwojowych. Duże znaczenie ma również poprawa jakości i dostępności usług publicznych, oferowanych dla mieszkańców Związku, szczególnie w sferze edukacji, opieki medycznej i społecznej, kultury i rekreacji.

Zmiany demograficzne i starzejące się społeczeństwo to wyzwania, które wymuszają aktywne działania na rzecz wzmocnienia systemu opieki zdrowotnej i społecznej. W pierwszym przypadku istotnym jest wykorzystanie narzędzi teleinformatycznych, ułatwienie dostępu do opieki specjalistów, a także zapewnienie opieki osobom starszym i zależnym. System opieki społecznej dotyczy szeregu działań, które obejmują różne grupy społeczne od osób starszych poprzez młodzież z niepełnosprawnościami, a także wsparcie psychologiczne. Wszystkie działania w tym zakresie (zarówno projekty infrastrukturalne, jak i miękkie) będą w szczególności zgodne ze standardami dostępności.

Niniejszy cel ma również za zadanie zmiany w obszarze edukacji, dostępu do zasobów mieszkaniowych, a także dostępu do szeregu innych usług publicznych, co ma prowadzić do trwałych zmian trendów migracyjnych. Dostęp do edukacji i kultury spełnia jedną z najważniejszych ról zarówno dla jednostki jak i lokalnej społeczności. Możliwość uczestniczenia w nauczaniu, opiece, wychowaniu w instytucjach edukacyjnych, na poszczególnych szczeblach systemu oświaty daje szansę na rozwój osobisty mieszkańcom już od najwcześniejszych lat życia. Prawidłowo prowadzona edukacja może przyczynić się do walki z negatywnymi zjawiskami społecznymi jak: ubóstwo, wykluczenie społeczne, bezrobocie oraz problem niedostosowania kwalifikacji zawodowych mieszkańców do rynku pracy, co w dłuższej perspektywie czasowej bezpośrednio przełoży się na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej.

Zakres tematyczny działań zmierzających do realizacji celu zakłada: integrację społeczną i wsparcie dla osób dorosłych i starszych zagrożonych różnymi formami wykluczenia, różnych form aktywizacji społecznej i kulturalnej osób dorosłych, starszych i niesamodzielnych oraz poprawę dostępu do trwałych

i przystępnych cenowo usług społecznych (środowiskowych i specjalistycznych), w tym usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych oraz usług asystenckich, poprawę dostępności do usług opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym i jakości kształcenia młodzieży na poziomie podstawowym, zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości kształcenia, rozwój niezbędnej infrastruktury poprawiającej dostęp do usług kultury oraz kreowanie i rozwój wspólnej oferty kulturalnej.

Na jakość życia mieszkańców oraz formy spędzania czasu wolnego ma również wpływ oferta kulturalna. Za pomocą działalności kulturalnej możliwe jest kształtowanie relacji społecznych, zapobieganie wykluczeniu społecznemu, integrowanie mieszkańców oraz ich kształcenie. Wpływa to również pozytywnie na podtrzymanie dziedzictwa kulturowego oraz kultywowanie lokalnych tradycji. Zaproponowane zadania odpowiadają na potrzebę poprawy stanu technicznego i wyposażenia placówek oświatowych i świadczących usługi edukacyjne i kulturalne.

Poniżej prezentowane są kierunki działań i zadania realizacyjne do celu strategicznego Strategii Związku w sferze społecznej wypracowane podczas warsztatów oraz konsultowane podczas spotkań roboczych.

Tabela 9. Cel strategiczny, kierunki działań i zadania realizacyjne Strategii Związku w sferze społecznej.

WYMIAR SPOŁECZNY	
Cel strategiczny nr 1: Poprawa warunków i jakości życia, pracy i rozwoju mieszkańców gmin tworzących Związek	
Kierunki działań	**Zadania realizacyjne**
1.1. Aktywizacja zawodowa mieszkańców.	1.1.1 Promowanie idei ekonomii społecznej i wspieranie tworzenia i rozwijania podmiotów ekonomii społecznej 1.1.2 Realizowanie działań edukacyjnych w zakresie podnoszenia i zmiany kwalifikacji zawodowych, uruchamiania działalności gospodarczej, pozyskiwania środków na działalność (szkolenia, kursy zawodowe, itp.) 1.1.3 Zabezpieczanie opieki nad dziećmi (żłobki, przedszkola)
1.2. Zwiększanie dostępności mieszkań socjalnych, chronionych	1.2.1 Adaptacja niezagospodarowanych obiektów na cele mieszkaniowe, 1.2.2 Budowa nowych mieszkań socjalnych, chronionych
1.3. Zmniejszanie energochłonności budynków mieszkalnych	1.3.1 Prowadzenie punktów konsultacyjnych do programów proekologicznych 1.3.2 Realizacja projektów parasolowych w zakresie wykorzystania instalacji OZE i termomodernizacji budynków
1.4. Zmniejszanie zagrożenia powodziowego	1.4.1 Współpraca z Wodami Polskimi w zakresie realizacji Planu Zarządzania Ryzykiem Powodziowym 1.4.2 Uwzględnianie w Planach Zagospodarowania Przestrzennego możliwość lokalizacji zbiorników retencyjnych 1.4.3 Budowa zbiorników retencyjnych
1.5. Zwiększanie dostępności podstawowej opieki medycznej i rehabilitacji	1.5.1. Zwiększanie liczby POZ (publiczne i prywatne) 1.5.2. Realizacja programów profilaktycznych 1.5.3. Mobilne punkty konsultacyjne 1.5.4. Zwiększanie dostępności usług rehabilitacji medycznej – udostępniania bazy lokalowej (budowa, rozbudowa, przebudowa, adaptacja)

1.6. Rozszerzanie oferty opieki nad dziećmi	1.6.1. Tworzenie żłobków i zwiększanie liczby miejsc w przedszkolach, w tym wspieranie inicjatyw osób fizycznych 1.6.2. Tworzenie świetlic środowiskowych 1.6.3. Tworzenie i rozszerzanie oferty ośrodków kultury oraz bibliotek publicznych 1.6.4. Tworzenie i modernizowanie bazy lokalowej instytucji kultury i infrastruktury towarzyszącej
1.7. Zmniejszenie stopnia wykluczenia społecznego osób z niepełnosprawnościami i aktywizacja zawodowa	1.7.1. Poprawa dostępności budynków użyteczności publicznej 1.7.2. Realizacja przedsięwzięć informujących o możliwościach uzyskania wsparcia dla osób niepełnosprawnych 1.7.3. Wspieranie działań podejmowanych na rzecz integracji społecznej osób niepełnosprawnych 1.7.4. Realizacja działań w zakresie edukacji zawodowej 1.7.5. Organizowanie transportu ułatwiającego uczestnictwo w przedsięwzięciach kulturalnych, społecznych i edukacyjnych 1.7.6. Tworzenie Środowiskowych Domów Samopomocy
1.8. Zwiększanie oferty wsparcia dla seniorów	1.8.1. Tworzenie Klubów Seniora 1.8.2. Tworzenie Dziennych Domów Pobytu 1.8.3. Zwiększanie dostępności usług środowiskowych w miejscu zamieszkania 1.8.4. Tworzenie nieformalnych klubów, kół, grup zainteresowań 1.8.5. Organizacja wyjazdów 1.8.6. Wspieranie inicjatyw lokalnych skierowanych do seniorów 1.8.7. Wspieranie tworzenia i działalności Uniwersytetów 3 Wieku
1.9. Zwiększanie atrakcyjności oferty edukacyjnej	1.9.1. Realizacja innowacyjnych projektów edukacyjnych w szkołach 1.9.2. Organizowanie szkoleń, warsztatów dla kadry pedagogicznej w zakresie pozyskiwania środków i realizacji projektów 1.9.3. Organizowanie spotkań uczniów z przedstawicielami świata nauki (pikniki naukowe, wykorzystywanie alternatywnych metod kształcenia) 1.9.4. Współpraca szkół z ośrodkami kultury i organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji wspólnych przedsięwzięć skierowanych do dzieci 1.9.5. Zwiększanie dostępności opieki psychologicznej, w tym z wykorzystaniem własnych zasobów (instytucji kultury) 1.9.6. Zwiększanie dostępności szkół dla osób z niepełnosprawnościami (uczniowie, rodzice, nauczyciele) 1.9.7. Współpraca z organami prowadzącymi szkoły ponadpodstawowe w zakresie dostosowywania kierunków nauczania do potrzeb rynku pracy 1.9.8. Współpraca z uczelniami wyższymi oraz organami prowadzącymi szkoły ponadpodstawowe w zakresie tworzenia oferty edukacyjnej dla dorosłych
1.10. Zwiększanie atrakcyjności oferty kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej	1.10.1. Tworzenie i rozszerzanie oferty ośrodków kultury oraz bibliotek publicznych dla różnych grup odbiorców (w tym dla seniorów i osób zagrożonych wykluczeniem)

	1.10.2. Tworzenie, modernizowanie bazy lokalowej i systematyczne unowocześnianie wyposażenia instytucji kultury i infrastruktury towarzyszącej 1.10.3. Zwiększanie dotacji celowej na prowadzenie działalności kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej w gminach 1.10.4. Budowa obiektów sportowych wraz z modernizacją istniejących 1.10.5. Wspólne działania promocyjne z zakresu sportu, kultury, rekreacji i ekologii 1.10.6. Wykreowanie co najmniej jednego wspólnego, cyklicznego wydarzenia kulturalno-sportowo-rekreacyjnego wraz z edukacją ekologiczną (np. festiwal kultury i sportu co roku w innej lokalizacji na terenie działania Związku) 1.10.7. Organizowanie spotkań koordynacyjnych osób zaangażowanych w realizację wydarzeń kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych 1.10.8. Tworzenie wspólnego kalendarza imprez kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych 1.10.9. Wspólna promocja lokalnych twórców, rękodzielników, rzemieślników (w tym stworzenie wspólnej listy zasobów) 1.10.10. Utworzenie wspólnej dla Związku bazy techniczno-sprzętowej do organizacji imprez kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych (np. namioty, banery, stoiska, stoły i ławki, nagłośnienie itp.)
1.11. Aktywizacja społeczności lokalnych	1.11.1. Wspieranie oddolnych inicjatyw integrujących społeczności lokalne 1.11.2. Wspieranie działań międzypokoleniowych 1.11.3. Promowanie i wspieranie działalności lokalnych liderów 1.11.4. Podejmowanie działań kreujących liderów lokalnych (np. szkolenia, warsztaty, kursy itp.) 1.11.5. Działania edukacyjne w zakresie zwiększania poziomu tolerancji 1.11.6. Wspieranie przedsięwzięć tworzących przestrzeń do spotkań międzyludzkich (np. lokale gastronomiczne, galerie sztuki lokalnej, muzea, itp.) 1.11.7. Rozwijanie procedur konsultacji społecznych z interesariuszami różnych przedsięwzięć rozwojowych.
1.12. Ułatwianie kontaktów przestrzennych	1.12.1. Promowanie idei funkcjonowania taksówek społecznych 1.12.2. Promowanie korzystania z ekologicznych środków transportu

Źródło: Opracowanie własne

3.3. Cele, kierunki działań i zadania realizacyjne Strategii Związku w sferze zasobów i potencjałów

Istotnym kierunkiem działań podejmowanych w ramach Strategii Związku będzie rozwój infrastruktury sieciowej, zwłaszcza wodno-kanalizacyjnej. Rozwijanie wydajnej i zrównoważonej gospodarki wodno-ściekowej poprzez rozbudowę i modernizację sieci kanalizacyjnej oraz urządzeń wodno-kanalizacyjnych, w tym budowa lub modernizacja stacji uzdatniania wody, przyczyni się bowiem nie tylko do podniesienia komfortu i jakości życia mieszkańców, ale również do poprawy jakości środowiska przyrodniczego.

Istotnym elementem infrastruktury sieciowej jest również infrastruktura teleinformatyczna, której stan i dostępność warunkują rozwój gospodarki cyfrowej i społeczeństwa informacyjnego, co stanowi obecnie jeden z kluczowych aspektów funkcjonowania nowoczesnych aglomeracji. Infrastruktura teleinformatyczna ma również znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa publicznego i wysokiej dostępności usług publicznych, dlatego ważne jest rozwijanie jej elementów oraz poprawianie ich stanu technicznego. Działania podejmowane w ramach celów strategicznych 2,3,4,5 i przypisanych do nich kierunków działań pozwolą odpowiedzieć na potrzeby zdiagnozowane na terenie Związku. Zakres tematyczny działań zmierzających do realizacji celów zakłada również termomodernizację budynków oraz wymianę źródeł ciepła na bardziej ekologiczne i energooszczędne jak również rozwój odnawialnych źródeł energii na terenie Związku czego efektem w wymiarze środowiskowym i przestrzennym będzie poprawa jakości środowiska na całym obszarze Związku.

Tym co dopełni efekt dbania o środowisko będzie kształtowanie świadomości ekologicznej mieszkańców poprzez prowadzenie szeregu działań informacyjnych promujących rozwiązania proekologiczne - prowadzenie polityki informacyjnej ukierunkowanej na dotarcie do poszczególnych grup, a także prowadzenie edukacji i uświadamiania wagi problemu oraz najnowocześniejszych i najskuteczniejszych metod przeciwdziałania zanieczyszczeniom zarówno w gospodarstwie domowym jak i w przedsiębiorstwie

Podstawą realizowanych działań będzie również dążenie do szeroko rozumianej integracji wszelkich środków transportu dostępnych na terenie i poprawę dostępności komunikacyjnej obszaru Związku oraz zapewnienie bezpieczeństwa w ruchu drogowym, w tym pieszym i rowerzystom. Zakłada się, że realizacja celu pozwoli na to by obszar Związku był bardziej spójny pod względem komunikacyjnym, a osoby dojeżdżające na co dzień do miast rdzenia obszaru lub poruszające się na jego terenie będą miały realną alternatywę w postaci niskoemisyjnego bądź zeroemisyjnego transportu zbiorowego. Poprawione zostanie bezpieczeństwo ruchu drogowego poprzez budowę nowych odcinków chodników.

Realizacja celów wpłynie pozytywnie na poprawę jakości życia społecznego. Cele zostaną zrealizowane zarówno poprzez realizację przedsięwzięć infrastrukturalnych jak i działania nieinwestycyjne. Do najważniejszych typów działań realizowanych w ramach celów możemy zaliczyć: tworzenie ścieżek/szlaków edukacyjnych i turystycznych (w tym rowerowych) wraz z małą infrastrukturą i oznakowaniem, renowację/konserwację/ochronę zabytków wraz z terenami przynależnymi, budowę/przebudowę budynków na cele kulturalne, tworzenie atrakcyjnych turystycznie przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych z wykorzystaniem walorów przyrodniczych, rewitalizacja dolin rzecznych poprzez tworzenie przestrzeni do spędzania czasu wolnego, wsparcie ośrodków kultury i promowanie dziedzictwa kulturowego.

Wszystkie zaproponowane działania i realizacja celów przyczyni się rozwoju całego obszaru Związku zwiększy jego dostępność komunikacyjną, jakość i funkcjonalność przestrzeni i środowiska. Pozwoli zagospodarować i rewitalizować obszary zdegradowane.

Poniżej prezentowane są kierunki działań i zadania realizacyjne do celów strategicznych Strategii Związku w sferze infrastruktury, przestrzeni i środowiska.

Tabela 10. Cele, kierunki działań i zadania realizacyjne Strategii Związku w sferze zasobów i potencjałów.

WYMIAR GOSPODARCZY I PRZESTRZENNY	
Potencjał techniczny	
Cel strategiczny 2 Zwiększenie dostępności rozwiniętej infrastruktury technicznej i społecznej zaspokajającej potrzeby mieszkańców, podmiotów gospodarczych i turystów.	
Kierunki działań	Zadania realizacyjne

2.1.	Poprawa stanu technicznego budynków użyteczności publicznej	2.1.1. Dostosowywanie obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych i przepisów przeciwpożarowych 2.1.2. Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej, w tym montaż instalacji wykorzystujących OZE 2.1.3. Dostosowywanie budynków użyteczności publicznej do bieżących potrzeb poprzez remonty, rozbudowę, przebudowę, nadbudowę i modernizację 2.1.4. Budowa obiektów energooszczędnych (np.. pasywnych) 2.1.5. Realizacja przedsięwzięć pozwalających magazynować i dystrybuować energię z OZE (np. spółdzielnie energetyczne) 2.1.6. Remonty, budowa, przebudowa i rozbudowa obiektów oświatowych (z uwzględnieniem żłobków)
2.2.	Poprawa stanu rozwoju infrastruktury wodno-kanalizacyjnej	2.2.1. Budowa, remont i modernizacja sieci wodociągowych wraz z ujęciami wody i stacjami uzdatniania wody 2.2.2. Budowa, remont i modernizacja sieci kanalizacyjnej sanitarnej wraz z infrastrukturą towarzyszącą i oczyszczalniami ścieków 2.2.3. Wykorzystanie OZE w eksploatacji systemów wodociągowych i kanalizacyjnych 2.2.4. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków 2.2.5. Podejmowania starań w celu uproszczenia procedur uzyskiwania pozwoleń na inwestycje związane z gospodarką wodno-ściekową
2.3.	Poprawa dostępności komunikacyjnej	2.3.1 Budowa, remonty, przebudowa i modernizacja dróg, obiektów mostowych i przepraw promowych, chodników i ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą (m. in. energooszczędne, inteligentne oświetlenie, parkingi, miejsca postojowe, zatoki i przystanki autobusowe, MORy, kanalizacja deszczowa, odwodnienie)
2.4.	Rozwinięta infrastruktura turystyczna, kultury i sportowo-rekreacyjna	2.4.1. Budowa, rozbudowa i przebudowa ciągów pieszo-rowerowych wzdłuż dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych oraz rzeki San i Mleczka (zgodnie z Regionalną Polityką Rowerową Województwa Podkarpackiego) 2.4.2. Rozbudowa turystycznej infrastruktury rowerowej (zgodnie z Regionalną Polityką Rowerową Województwa Podkarpackiego) 2.4.3. Budowa nowej infrastruktury rekreacyjno-sportowej i turystycznej (m. in. wieże widokowe, tyrolka, przystanie kajakowe, parki liniowe, pola camperowe i namiotowe, baza noclegowa, strzelnica sportowa, tor saneczkowy, skate park, pump track) wraz z niezbędną infrastrukturą towarzyszącą (m. in zaplecze sanitarne, socjalne i techniczne itp.) 2.4.4. Budowa infrastruktury sportów zimowych 2.4.5. Wykorzystywanie technologii innowacyjnych i przyjaznych środowisku w rozbudowie i budowie infrastruktury rekreacyjnej 2.4.6. Remonty, przebudowa, rozbudowa i doposażanie istniejącej infrastruktury rekreacyjno-sportowej 2.4.7. Wyznaczanie i znakowanie ścieżek i szlaków turystycznych 2.4.8. Odtwarzanie znakowania istniejących szlaków turystycznych 2.4.9. Budowa i wyposażanie nowoczesnej infrastruktury kultury (m. in. amfiteatry, sale widowiskowo-kinowe, place eventowej tp.) 2.4.10. Remonty i modernizacja istniejącej infrastruktury kultury

2.5.	Poprawa stanu bezpieczeństwa mieszkańców	2.5.1. Budowa nowej, rozbudowa, modernizacja i remont istniejącej bazy lokalowej jednostek OSP 2.5.2. Systematyczne doposażanie jednostek OSP poprzez zakup samochodów ratowniczo-gaśniczych i niezbędnego sprzętu 2.5.3. Systematyczne rozwijanie i unowocześnianie systemu ostrzegania ludności przed zagrożeniem 2.5.4. Rozwijanie nowoczesnych systemów monitoringu wizyjnego 2.5.5. Budowa i modernizacja przejść dla pieszych 2.5.6. Budowa budowli ochronnych (schronów itp. miejsc ochrony na wypadek działań wojennych) 2.5.7. Współpraca w zakresie realizacji Plany Przeciwdziałania Skutkom Suszy oraz Planu Gospodarowania Wodami
2.6.	Poprawa dostępu do sieci internetowej	2.6.1. Rozwijanie sieci szerokopasmowej 2.6.2. Organizacja publicznych punktów dostępu do Internetu 2.6.3. Organizowanie działań edukacyjnych dla osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym
Potencjał i ład przestrzenny		
Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i zagospodarowania przestrzeni gmin wchodzących w skład Związku		
Kierunki działań		**Zadania realizacyjne**
3.1.	Uporządkowanie gospodarki przestrzennej	3.1.1. Systematyczne opracowywanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego 3.1.2. Pozyskiwanie i uzbrajanie terenów inwestycyjnych 3.1.3. Tworzenie podstref ekonomicznych
3.2.	Rewitalizacja obszarów zdegradowanych i słabo zagospodarowanych	3.2.1. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych, z uwzględnieniem przestrzeni publicznych 3.2.2. Zagospodarowanie przestrzeni publicznych 3.2.3. Opracowywanie Gminnych Programów Rewitalizacji
Potencjał kulturowy		
Cel strategiczny 4: Wzmocnienie potencjału kulturowego bazującego na lokalnym dziedzictwie		
Kierunki działań		**Zadania realizacyjne**
4.1.	Zachowane i wyeksponowane dziedzictwo kulturowe gmin wchodzących w skład Związku	4.1.1 Konserwacja i restauracja obiektów i parków zabytkowych wraz z nadaniem im nowych funkcji (np. organizacja miejsc ekspozycji zabytków ruchomych) 4.1.2 Realizacja przedsięwzięć promujących lokalne dziedzictwo kulturowe (m. in. spotkania z twórcami, warsztaty, koncerty, przeglądy artystyczne, imprezy cykliczne osadzone w tradycji, itp.) 4.1.3 Udział w działaniach promujących dziedzictwo kulturowe wraz z produktami lokalnymi oraz wydarzeniami 4.1.4 Działalność wydawnicza (m.in. publikacje, biuletyny, informatory, audycje podcastowe, filmy, radio i tv, gadżety, mapy i aplikacje turystyczne) 4.1.5 Tworzenie wspólnego kalendarza imprez kulturalnych, rozrywkowych i sportowo-rekreacyjnych 4.1.6 Współpraca ośrodków kultury w zakresie wykreowania zintegrowanej oferty kulturalnej
Potencjał ekologiczny		
Cel strategiczny 5: Wysoki poziom zachowania i czystości środowiska gmin wchodzących w skład Związku		

Kierunki działań		Zadania realizacyjne
5.1.	Wysoki poziom wykorzystanie OZE	5.1.1 Promowanie OZE wśród mieszkańców 5.1.2 Realizacja projektów parasolowych 5.1.3 Montaż instalacji OZE na obiektach użyteczności publicznej
5.2.	Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców	5.2.1 Realizacja działań edukacyjnych i promocyjnych w zakresie ochrony środowiska prowadzone zarówno w szkołach jak i wśród dorosłych 5.2.2 Wykorzystywanie technologii przyjaznych środowisku w realizacji inwestycji samorządowych 5.2.3 Prowadzenie akcji proekologicznych z wymierną nagrodą dla uczestników 5.2.4 Współpraca z Lasami Państwowymi i kołami łowieckimi oraz organizacjami proekologicznymi w zakresie realizacji działań edukacyjnych i promocyjnych

Źródło: Opracowanie własne

3.4. Cele strategiczne, kierunki działań i zadania realizacyjne Strategii Związku w sferze gospodarki i promocji

Poniżej prezentowane są kierunki działań i zadania realizacyjne do celu strategicznego Strategii Związku w sferze gospodarki, turystyki i promocji.

Z punktu widzenia jednostek samorządowych, jednym z kluczowych działań jest zapewnienie przedsiębiorcom jak najlepszych warunków do prowadzenia działalności. Dogodna oferta dla inwestorów powinna przede wszystkim obejmować dostępność uzbrojonych terenów inwestycyjnych. Władze JST powinny stworzyć przestrzeń dla rozwoju przedsiębiorstw. Priorytetami inwestycyjnymi powinny stać się sieci współpracy różnych podmiotów czyli grupy przedsiębiorstw jednej bądź pokrewnej branży, które będą jednocześnie ze sobą konkurować i współpracować. Działania w tym obszarze wzmocnią powiązania funkcjonalne gmin Związku.

Diagnoza wykazała niewystarczającą promocję istniejących zasobów, niską rozpoznawalność lokalnej marki i produktów oraz potrzebę koordynacji i współpracy samorządów w obszarze marketingu terytorialnego i promocji turystycznej. W wymiarze gospodarczym powinna przyczynić się do tworzenia nowych miejsc pracy w podmiotach gospodarczych korzystających z rosnącego ruchu turystycznego, zwłaszcza podmiotów branży hotelarskiej i gastronomicznej. Rozwój infrastruktury i przestrzeni publicznych będą sprzyjały poszerzaniu oferty czasu wolnego i rozwoju podmiotów funkcjonujących w sektorze przemysłów czasu wolnego.

W związku z dużym potencjałem turystycznym obszaru oraz wskazanymi wspólnymi problemami, które dotyczą niedostatków infrastruktury i usług turystycznych, realizowane będą projekty odziaływujące na więcej niż jedną gminę z obszaru Związku, służące rozwojowi zrównoważonej turystyki oraz wzmocnieniu publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych. Ponadto wykorzystanie podejścia zintegrowanego wynikało będzie również z realizacji projektów partnerskich.

Jednym z kluczowych wyzwań w tej sferze będzie wypracowanie produktu turystycznego dla całego Związku, w tym promocja i wspólne rozwijanie istniejącej oferty. Budowanie spójnej marki Związku oraz promocja walorów gmin tworzących Związek stanowi istotny potencjał zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej. Wzmocnienie funkcji turystycznych Związku pozwoli bowiem na uzupełnienie struktury gospodarczej i dywersyfikację lokalnego rynku pracy, a także podniesienia konkurencyjności regionu poprzez zwiększenie jego rozpoznawalności. Działania ukierunkowane na wzmacnianie funkcji turystycznych Związku będą skupiać się na tworzeniu spójnej oferty turystycznej, uwzględniającej

zarówno infrastrukturę sportowo-rekreacyjną, jak i ofertę z zakresu dziedzictwa kulturowego. Istotną rolę będą pełnić działania związane z tworzeniem unikalnych lokalnych produktów turystycznych, a także rozwijanie istniejącej infrastruktury wpisującej się w regionalną ofertę turystyczną, oraz ochronę dziedzictwa kulturowego.

Realizacja celu ma wzmocnić wizerunek obszaru gmin Związku jako miejsca przyjaznego dla mieszkańców, jak i przyjezdnych oraz turystów. Teren ten będzie miejscem wykorzystującym zarówno swoje zasoby naturalne (m.in. w obszarze geologicznych), jak i dziedzictwo kulturalne. W tym celu tworzone będą produkty sieciowe wychodzące poza teren jednej gminy, które będą mogły być jednym z elementów tworzenia przewag konkurencyjnych obszaru. Ważnym elementem działań będzie także poprawa warunków infrastruktury do rekreacji i uprawiania sportów, co spowoduje napływ odwiedzających, ale także zwiększy zadowolenie mieszkańców i stanie się podstawą do budowania harmonijnej przestrzeni do życia.

Ważnym elementem do osiągnięcia celu jest rozbudowa terenów inwestycyjnych. To właśnie silna gospodarka jest fundamentem trwałego rozwoju, wpływa bezpośrednio na funkcjonowanie innych sfer i generuje środki finansowe umożliwiające realizację innych inwestycji.

Budowanie marki Związku Gmin Podgórza Dynowskiego oparte będzie na wykorzystaniu istniejących potencjałów: atrakcyjności środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego oraz dogodnych warunkach do rozwoju przedsiębiorczości. Stworzenie warunków do aktywnego spędzania wolnego czasu (nowe instytucje kulturalne, edukacyjne zapewniające atrakcje i usługi na poziomie ponadlokalnym, nowe produkty turystyczne i kulturalne, promocja zdrowego stylu życia) będzie dodatkową zachętą do pozostawania oraz zamieszkiwania na terenie, co może wpłynąć pozytywnie na zmianę struktury demograficznej obszaru. Cele w wymiarze gospodarczym i przestrzennym są więc komplementarne z kierunkami i celami w wymiarze społecznym.

Tabela 11. Cele strategiczne, kierunki działań i zadania realizacyjne Strategii Związku w sferze gospodarki i promocji.

WYMIAR GOSPODARCZY I PRZESTRZENNY	
Cel strategiczny 6: Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki na obszarze gmin tworzących Związek	
Kierunki działań	**Zadania realizacyjne**
6.1 Aktywizacja gospodarcza obszaru – zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw	6.1.1 Uruchomienie współpracy samorządów lokalnych z sektorem gospodarczym – organizacja wspólnej konferencji inicjującej współprace z przedsiębiorcami, organizacja cyklicznych spotkań forum wymiany informacji – współpraca w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia oferty gospodarczej. 6.1.2 Promowanie i informowanie o możliwościach i korzyściach wynikających ze współpracy przedsiębiorców. 6.1.3 Pozyskiwanie i uzbrajanie terenów inwestycyjnych. 6.1.4 Tworzenie podstref ekonomicznych. 6.1.5 Współpraca z instytucjami otoczenia biznesu w zakresie możliwości wsparcia przedsiębiorców. 6.1.6 Wspieranie mikroprzedsiębiorstw w zakresie działalności turystycznej i okołoturystycznej.
6.2 Aktywizacja gospodarstw rolnych w zakresie pozyskiwania alternatywnych źródeł dochodu	6.2.1 Wspieranie tworzenia gospodarstw agroturystycznych 6.2.2 Wspieranie przedsięwzięć alternatywnych do produkcji rolnej w gospodarstwach (np. zagrody edukacyjne, wiejskie zoo itp.). 6.2.3 Współpraca z LGD w zakresie informowania rolników o możliwościach finansowania inwestycji rozwojowych

	6.2.4 Promowanie lokalnych produktów wytwarzanych w gospodarstwach rolnych. 6.2.5 Organizowanie miejsc sprzedaży lokalnych produktów (lokalne rynki, małe targowiska). 6.2.6 Identyfikacja i stworzenie bazy lokalnych produktów. 6.2.7 Systematyczny rozwój szlaku kulinarnego Pogórzański Tygiel Smaków. 6.2.8 Prowadzenie działań edukacyjnych dla wytwórców produktów lokalnych.
6.3 Zwiększenie wykorzystania potencjału turystycznego obszaru gmin wchodzących w skład Związku	6.3.1 Przygotowywanie koncepcji produktu turystycznego. 6.3.2 Wykreowanie i wybudowanie wysokiej klasy kluczowej infrastruktury turystycznej tworzącej ofertę ekoturystyczną i identyfikującej obszar (m. in. rozwój atrakcyjnej infrastruktury towarzyszącej Przeworskiej Kolejce Wąskotorowej Pogórzanin – w tym remont obiektów stacyjnych wraz z nadaniem im nowych funkcji kulturalno-turystycznych, stworzenie Szlaku Zabytkowych Rezydencji Pogórza Dynowskiego, rozwój infrastruktury turystyki wodnej na Sanie oraz turystyki pieszej i rowerowej). 6.3.3 Reaktywacja funkcji uzdrowiskowej w Gminie Hyżne. 6.3.4 Wykorzystanie wód geotermalnych w Gminie Dubiecko. 6.3.5 Wykreowanie wspólnej marki obszaru z wykorzystaniem nowej symboliki. 6.3.6 Identyfikacja i stworzenie bazy lokalnych produktów i ich promocja wraz z uruchamianiem kanałów dystrybucji. 6.3.7 Wspieranie rozwoju bazy gastronomicznej i noclegowej (m. in. promocja obszaru i oferty, udostępnianie informacji o możliwościach finansowania inwestycji). 6.3.8 Tworzenie produktów ekoturystycznych. 6.3.9 Współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami i potencjalnymi inwestorami w zakresie rozwoju oferty turystycznej. 6.3.10 Projekty budowania i rozwijania tożsamości regionalnej w tym tworzenia marki.

Źródło: Opracowanie własne

Poniżej przedstawiono powiązania między zdiagnozowanymi problemami, a celami strategicznymi, kierunkami działań, projektami partnerskimi, przedsięwzięciami uzupełniającymi i wyzwaniami rozwojowymi. Wszystkie cele strategiczne i kierunki działań są odpowiedzią na mnogość problemów zdiagnozowanych na obszarze Związku i pozwolą na ich zniwelowanie w dłuższej perspektywie czasowej. Natomiast projekty partnerskie oparto na największym potencjale obszaru jakim jest turystyka i dziedzictwo kulturowe. Podejście takie pozwoli wykorzystać najmocniejsze strony obszaru w pierwszej kolejności tak by były kołem zamachowym rozwoju w innych aspektach życia społecznego, gospodarczego i sfer środowiskowej i przestrzennej. W ramach przedsięwzięć uzupełniających zgłoszono potencjalne projekty wpisujące się w cele strategiczne i kierunki działań, których realizacja w poszczególnych gminach wpłynie na poprawę jakości życia mieszkańców i rozwój całego obszaru Związku Gmin.

Tabela 12. Zestawienie celów strategicznych, kierunków działań z problemami i projektami partnerskimi.

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
Cel strategiczny 1: Poprawa warunków i jakości życia, pracy i rozwoju mieszkańców gmin tworzących Związek	**1.1.** Aktywizacja zawodowa mieszkańców.	1. Ograniczona liczba miejsc pracy na rynku lokalnym zwłaszcza dla osób młodych, 2. Relatywnie duża liczba osób i rodzin utrzymująca się z dochodów ze źródeł niezarobkowych, 3. Ukryty rynek pracy 4. Bierność zawodowa części osób pozostających bez zatrudnienia 5. Wykluczenie społecznie i zawodowe części osób wychowujących dzieci. 6. Zbyt mała liczba wykwalifikowanych fachowców (brak profili zawodowych), 7. Migracja osób młodych do większych ośrodków miejskich,			**Wyzwanie 1.** Podniesienie prestiżu Związku gmin i rozwinięcie jego marki – jako obszaru perspektywicznego (między innymi dla osób młodych, biznesu, seniorów), z bogatą ofertą rekreacyjną, turystyczno-kulturalną. **Wyzwanie 3.** Kształtowanie wspólnej partnerskiej polityki rozwoju w układzie terytorialnym Związku Gmin w szczególności w zakresie mobilności, ochrony środowiska, rynku pracy i turystyki.
	1.2. Zwiększanie dostępności mieszkań socjalnych, chronionych	8. Ograniczona liczba mieszkań socjalnych (w niektórych gminach brak), 9. Brak mieszkań chronionych, 10. Bardzo ograniczona dostępność mieszkań na lokalnym rynku, 11. Niski standard części mieszkań.			**Wyzwanie 7.** Podniesienie atrakcyjności mieszkaniowej, przy zachowaniu walorów estetycznych, przestrzennych, krajobrazowych i

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
					dziedzictwa kulturowego.
	1.3. Zmniejszanie energochłonności budynków mieszkalnych	12. Niska efektywność energetyczna części budynków			**Wyzwanie 7.** Podniesienie atrakcyjności mieszkaniowej, przy zachowaniu walorów estetycznych, przestrzennych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego. **Wyzwanie 3.** Kształtowanie wspólnej partnerskiej polityki rozwoju w układzie terytorialnym Związku Gmin w szczególności w zakresie mobilności, ochrony środowiska, rynku pracy i turystyki.
	1.4. Zmniejszanie zagrożenia powodziowego	13. Wysokie zagrożenie powodziowe, zwłaszcza w dolinie Sanu, 14. Duże zagrożenie związane z ruchem komunikacyjnym, 15. Zagrożenia pożarami, najczęściej wynikające z wypalania traw.			**Wyzwanie 5**. Poprawa i utrzymanie dobrej jakości środowiska, kształtującego atrakcyjność zamieszkania oraz funkcję turystyczno-kulturalną całego obszaru Związku Gmin. **Wyzwanie 3.** Kształtowanie

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
					wspólnej partnerskiej polityki rozwoju w układzie terytorialnym Związku Gmin w szczególności w zakresie mobilności, ochrony środowiska, rynku pracy i turystyki.
	1.5. Zwiększanie dostępności podstawowej opieki medycznej i rehabilitacji	16. Ograniczona dostępność lekarzy specjalistów, 17. Ograniczona dostępność podstawowej opieki medycznej na części obszarów wiejskich 18. Starzejące się społeczeństwo,			**Wyzwanie 1.** Podniesienie prestiżu Związku gmin i rozwinięcie jego marki – jako obszaru perspektywicznego (między innymi dla osób młodych, biznesu, seniorów), z bogatą ofertą rekreacyjną, turystyczno-kulturalną.
	1.6. Rozszerzanie oferty opieki nad dziećmi	19. Ograniczona liczba miejsc w placówkach zorganizowanej opieki nad dziećmi do lat 3. 20. Ograniczona oferta zorganizowanej opieki nad dziećmi poza szkołą.			**Wyzwanie 2.** Rozwinięcie konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty edukacyjnej wpływającej na decyzje migracyjne, będącej impulsem i wsparciem dla rozwoju gospodarczego.
	1.7. Zmniejszenie stopnia wykluczenia	21. Ograniczone możliwości korzystania z placówek wsparcia			**Wyzwanie 1.** Podniesienie prestiżu

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
	społecznego osób z niepełnosprawnościami i aktywizacja zawodowa	dziennego dla osób niepełnosprawnych. 22. Występujące przypadki wykluczenia społecznego osób niepełnosprawnych, 23. Brak możliwości aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami. 24. Systematyczne zawężanie kontaktów międzyludzkich do kontaktów online.			Związku gmin i rozwinięcie jego marki – jako obszaru perspektywicznego (między innymi dla osób młodych, biznesu, seniorów), z bogatą ofertą rekreacyjną, turystyczno-kulturalną.
	1.8. Zwiększanie oferty wsparcia dla seniorów	25. Małe zainteresowanie znacznej części seniorów ofertą kulturalną i inną skierowaną do nich, 26. Niewystarczająca dostępność opieki nad osobami starszymi w miejscu zamieszkania (usług środowiskowych) w części obszaru, 27. Znacząca liczba osób wykluczonych cyfrowo, zwłaszcza wśród seniorów			**Wyzwanie 1.** Podniesienie prestiżu Związku gmin i rozwinięcie jego marki – jako obszaru perspektywicznego (między innymi dla osób młodych, biznesu, seniorów), z bogatą ofertą rekreacyjną, turystyczno-kulturalną.
	1.9. Zwiększanie atrakcyjności oferty edukacyjnej	28. Małe zainteresowanie części dzieci uczestnictwem w aktywnościach poza szkołą 29. Mała różnorodność oferty edukacyjnej na poziomie ponadpodstawowym 30. Zmniejszająca się liczba dzieci w szkołach,		8. Przygotowanie nowych, innowacyjnych form edukacji w formie kursów tematycznych dotyczących szlaków turystycznych oraz edukacji	**Wyzwanie 2.** Rozwinięcie konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty edukacyjnej wpływającej na decyzje migracyjne, będącej impulsem i wsparciem dla

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
		31. Zwiększająca się liczba dzieci potrzebujących wsparcia psychologicznego, 32. Niski poziom kształcenia w części szkół, 33. Ograniczona dostępność edukacji dla osób dorosłych, 34. Niska dostępność szkół dla osób z niepełnosprawnościami.		krajoznawczej i ekologicznej (m.in. nowe trasy, identyfikacja już istniejących, szkolenia dla przewodników, branży turystycznej, lokalnych przedsiębiorców, kampanie edukacyjne).	rozwoju gospodarczego.
	1.10. Zwiększanie atrakcyjności oferty kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej	35. Zmniejszająca się liczba uczestników zajęć kulturalnych i sportowych, 36. Ograniczona oferta kulturalna ze względu na słabe wyposażenie ośrodków kultur 37. Niedostateczny dostęp do różnorodnych form uprawiania sportu i rekreacji 38. Niewystarczająca liczba miejsc spotkań poza instytucjami i placówkami publicznymi.	**Projekt partnerski 2**. W Krainie Błękitnego Sanu - zachowanie dziedzictwa kulturowego gmin nadsańskich poprzez rozwój instytucji kultury w Gminach Dydnia i Nozdrzec. **Projekt partnerski 6.** Budowa Centrum Kultury w Dynowie i renowacja zabytkowej kaplicy grobowej Starzeńskich wraz z wykonaniem oświetlenia parku w Dąbrówce Starzeńskiej. **Projekt partnerski 8.** Wzbogacenie oferty kulturalnej na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Krzywcza poprzez zakup, remont i rewitalizację		**Wyzwanie 1.** Podniesienie prestiżu Związku gmin i rozwinięcie jego marki – jako obszaru perspektywicznego (między innymi dla osób młodych, biznesu, seniorów), z bogatą ofertą rekreacyjną, turystyczno-kulturalną. **Wyzwanie 4** Zróżnicowanie atrakcyjności turystycznej obszaru, m. in. w kierunku rozwoju turystyki doznań, rozwoju produktów lokalnych,

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
			obiektów na terenie gmin partnerskich. **Projekt partnerski 9.** Rewitalizacja budynków zabytkowych w raz z nadaniem im nowej funkcji kulturalnej na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Dynów. **Projekt partnerski 11.** Podkarpackie Przestrzenie Kultury – Dąbrówka Starzeńska i Dubiecko. **Projekt partnerski 12.** Szlak dziedzictwa kulturowego Krainy Błękitnego Sanu – rewitalizacja zabytków i budowa nowej infrastruktury.		ekologicznych a także przyciągania turystów poza sezonem.
	1.11. Aktywizacja społeczności lokalnych	39. Niewystarczająca liczba lokalnych liderów (w tym osób reprezentujących młode pokolenie), 40. Niska aktywność społeczna młodego pokolenia, 41. Niskie poczucie tożsamości z miejscem zamieszkania (często u młodzieży i ludności napływowej), 42. Brak integracji międzypokoleniowej, 43. Niski stopień integracji społeczności lokalnej,	**Projekt partnerski 2**. W Krainie Błękitnego Sanu - zachowanie dziedzictwa kulturowego gmin nadsańskich poprzez rozwój instytucji kultury w Gminach Dydnia i Nozdrzec. **Projekt partnerski 6.** Budowa Centrum Kultury w Dynowie i renowacja zabytkowej kaplicy grobowej Starzeńskich wraz z wykonaniem oświetlenia parku w Dąbrówce Starzeńskiej.		**Wyzwanie 1.** Podniesienie prestiżu Związku gmin i rozwinięcie jego marki – jako obszaru perspektywicznego (między innymi dla osób młodych, biznesu, seniorów), z bogatą ofertą rekreacyjną, turystyczno-kulturalną.

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
		44. Niski poziom tolerancji 45. Niska aktywność społeczna części mieszkańców – izolacja, 46. Zmniejszająca się liczba liderów lokalnych.	**Projekt partnerski 11.** Podkarpackie Przestrzenie Kultury – Dąbrówka Starzeńska i Dubiecko.		
	1.12. Ułatwianie kontaktów przestrzennych	47. Słabo rozwinięty system komunikacji publicznej,			**Wyzwanie 1.** Podniesienie prestiżu Związku gmin i rozwinięcie jego marki – jako obszaru perspektywicznego (między innymi dla osób młodych, biznesu, seniorów), z bogatą ofertą rekreacyjną, turystyczno-kulturalną. **Wyzwanie 3.** Kształtowanie wspólnej partnerskiej polityki rozwoju w układzie terytorialnym Związku Gmin w szczególności w zakresie mobilności, ochrony środowiska, rynku pracy i turystyki. **Wyzwanie 8.** Poprawa dostępności komunikacyjnej i

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
					przestrzennej obszaru Związku Gmin.
Cel strategiczny 2: Zwiększenie dostępności rozwiniętej infrastruktury technicznej i społecznej zaspokajającej potrzeby mieszkańców, podmiotów gospodarczych i turystów.	2.1. Poprawianie stanu technicznego budynków użyteczności publicznej	48. Słabe dostosowanie budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych i przepisów przeciwpożarowych,	**Projekt partnerski 4**. Poprawa stanu obiektów dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury kultury – ochrona i promowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwój usług w dziedzinie kultury na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Krzywcza. **Projekt partnerski 8.** Wzbogacenie oferty kulturalnej na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Krzywcza poprzez zakup, remont i rewitalizację obiektów na terenie gmin partnerskich. **Projekt partnerski 9.** Rewitalizacja budynków zabytkowych w raz z nadaniem im nowej funkcji kulturalnej na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Dynów. **Projekt partnerski 11.** Podkarpackie Przestrzenie Kultury – Dąbrówka Starzeńska i Dubiecko.		**Wyzwanie 7.** Podniesienie atrakcyjności mieszkaniowej, przy zachowaniu walorów estetycznych, przestrzennych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
	2.2. Poprawianie stanu rozwoju infrastruktury technicznej.	49. Niski stopień skanalizowania i zwodociągowania obszaru, 50. Zagrożenie suszą – okresowe braki wody w ujęciach indywidualnych i sieciach wodociągowych, 51. Niewystarczająca wydajność istniejących ujęć wody, 52. Niewystarczające dostosowanie istniejących oczyszczalni ścieków do bieżących potrzeb, 53. Rozproszona zabudowa niesprzyjająca rozbudowie sieci kanalizacji sanitarnej, 54. Przestarzałe sieci energetyczne, 55. Zagrożenia zanieczyszczenia wód powierzchniowych wynikające z działalności rolniczej i częstych braków sieci kanalizacyjnej,			**Wyzwanie 5.** Poprawa i utrzymanie dobrej jakości środowiska, kształtującego atrakcyjność zamieszkania oraz funkcję turystyczno-kulturalną całego obszaru Związku Gmin.
	2.3. Poprawa dostępności komunikacyjnej	56. Słabo rozwinięty układ transportowy z centrum województwa 57. Słabo rozwinięty układ dróg sieci wewnętrznych, 58. Istniejące drogi wewnętrzne nie spełniają parametrów technicznych, 59. Niewystarczająca ilość ciągów pieszych, 60. Niewystarczająca ilość ścieżek rowerowych, 61. Zbyt mała liczba miejsc parkingowych		7. Zwiększenie dostępności obszaru Związku poprzez rozwój ścieżek rowerowych i traktów pieszych wraz z niezbędną infrastrukturą.	**Wyzwanie 8.** Poprawa dostępności komunikacyjnej i przestrzennej obszaru Związku Gmin.

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
		62. Zły stan techniczny istniejących mostów i przepustów			
	2.4. Rozwijanie infrastruktury turystycznej, kultury i sportowo-rekreacyjnej	63. Brak kluczowej infrastruktury turystycznej identyfikującej markę Pogórza 64. Słabo rozwinięta infrastruktura rekreacyjno-sportowa i turystyczna (np. wieże widokowe, przystanie kajakowe, pola camperowe i namiotowe, baza noclegowa), 65. Zły stan techniczny części istniejącej infrastruktury rekreacyjno-sportowej i turystycznej, 66. Słabo rozwinięta infrastruktura kultury (np. brak amfiteatrów, sal widowiskowych, placów eventowych itp.),	**Projekt partnerski 3**. Utworzenie infrastruktury trasy turystycznej przebiegającej doliną Sanu na terenie Miasta i Gminy Dubiecko i Gminy Krzywcza. **Projekt partnerski 5.** Rozwój infrastruktury turystycznej na terenie Gminy Dynów i Gminy Miejskiej Dynów. **Projekt partnerski 6.** Budowa Centrum Kultury w Dynowie i renowacja zabytkowej kaplicy grobowej Starzeńskich wraz z wykonaniem oświetlenia parku w Dąbrówce Starzeńskiej. **Projekt partnerski 4**. Poprawa stanu obiektów dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury kultury – ochrona i promowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwój usług w dziedzinie kultury na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Krzywcza.		**Wyzwanie 4** Zróżnicowanie atrakcyjności turystycznej obszaru, m. in. w kierunku rozwoju turystyki doznań, rozwoju produktów lokalnych, ekologicznych a także przyciągania turystów poza sezonem. **Wyzwanie 9** Zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami gmin objętych strategią.

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
			Projekt partnerski 8. Wzbogacenie oferty kulturalnej na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Krzywcza poprzez zakup, remont i rewitalizację obiektów na terenie gmin partnerskich. **Projekt partnerski 9.** Rewitalizacja budynków zabytkowych w raz z nadaniem im nowej funkcji kulturalnej na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Dynów. **Projekt partnerski 11.** Podkarpackie Przestrzenie Kultury – Dąbrówka Starzeńska i Dubiecko.		
	2.5. Poprawianie stanu bezpieczeństwa mieszkańców	67. Zły stan istniejących wałów przeciwpowodziowych, 68. Brak wałów przeciwpowodziowych w znacznej części obszaru, 69. Niewystarczająco wyposażone jednostki OSP, 70. Zły stan techniczny bazy lokalowej części jednostek OSP, 71. Ograniczona dostępność wody do celów przeciwpożarowych (niewystarczająca ilość punktów poboru wody i hydrantów),			**Wyzwanie 3.** Kształtowanie wspólnej partnerskiej polityki rozwoju w układzie terytorialnym Związku Gmin w szczególności w zakresie mobilności, ochrony środowiska, rynku pracy i turystyki.

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
		72. Niewystarczająca ilość zbiorników retencyjnych, 73. Słaby system ostrzegania ludności przed zagrożeniem, 74. Niewystarczająco rozwinięte systemy monitoringu wizyjnego i słaba jakość istniejących, 75. Brak schronów na wypadek zagrożeń,			
	2.6. Poprawianie dostępu do sieci internetowej	76. Znacząca liczba osób wykluczonych cyfrowo, zwłaszcza wśród seniorów 77. Słabo rozwinięta sieć Internetu szerokopasmowego			
Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i zagospodarowania przestrzeni gmin wchodzących w skład Związku	3.1. Porządkowanie gospodarki przestrzennej	78. Brak Planów Zagospodarowania Przestrzennego w części obszaru, 79. Rozproszona zabudowa, 80. Brak wizualnych centrów miejscowości, zwłaszcza na obszarach wiejskich			**Wyzwanie 9.** Zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami gmin objętych strategią. **Wyzwanie 7.** Podniesienie atrakcyjności mieszkaniowej, przy zachowaniu walorów estetycznych, przestrzennych, krajobrazowych i

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
					dziedzictwa kulturowego.
	3.2. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych i słabo zagospodarowanych	81. Występujące obszary zdegradowane wymagające rewitalizacji.	**Projekt partnerski 7.** Rewitalizacja terenu rynku i jego otoczenia w Jaworniku Polskim poprzez fizyczną odnowę i poprawę bezpieczeństwa. **Projekt partnerski 8.** Wzbogacenie oferty kulturalnej na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Krzywcza poprzez zakup, remont i rewitalizację obiektów na terenie gmin partnerskich. **Projekt partnerski 9.** Rewitalizacja budynków zabytkowych w raz z nadaniem im nowej funkcji kulturalnej na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Dynów. **Projekt partnerski 10.** Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w centrum miejscowości Dubiecko i centrum miejscowości Babice. **Projekt partnerski 11.**		**Wyzwanie 7.** Podniesienie atrakcyjności mieszkaniowej, przy zachowaniu walorów estetycznych, przestrzennych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego. **Wyzwanie 5.** Poprawa i utrzymanie dobrej jakości środowiska, kształtującego atrakcyjność zamieszkania oraz funkcję turystyczno-kulturalną całego obszaru Związku Gmin. **Wyzwanie 6.** Zachowanie i wzmocnienie spójności ekologicznej przestrzeni Związku Gmin, służącej celom ochrony przyrody, zachowaniu bioróżnorodności oraz funkcji społecznej.

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
			Podkarpackie Przestrzenie Kultury – Dąbrówka Starzeńska i Dubiecko.		
Cel strategiczny 4: Wzmocnienie potencjału kulturowego bazującego na lokalnym dziedzictwie.	4.1 Zachowanie i eksponowanie dziedzictwa kulturowego gmin wchodzących w skład Związku	82. Zaniedbane i niewykorzystane obiekty zabytkowe, 83. Zaniedbane i słabo zagospodarowane zabytkowe założenia parkowe, 84. Zbyt mała liczba miejsc ekspozycji zabytków kultury materialnej, 85. Małe zainteresowanie lokalnym dziedzictwem kulturowym (uczestnictwo bierne i czynne), 86. Zbyt mała promocja lokalnego potencjału kulturowego, produktów lokalnych oraz wydarzeń kulturalnych i rozrywkowych, 87. Zbyt mała współpraca między lokalnymi ośrodkami kultury, brak zintegrowanej oferty, 88. Brak wspólnie uzgodnionego i opracowanego kalendarza imprez kulturalnych, rozrywkowych i sportowo-rekreacyjnych,	**Projekt partnerski 2**. W Krainie Błękitnego Sanu - zachowanie dziedzictwa kulturowego gmin nadsańskich poprzez rozwój instytucji kultury w Gminach Dydnia i Nozdrzec. **Projekt partnerski 4**. Poprawa stanu obiektów dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury kultury – ochrona i promowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwój usług w dziedzinie kultury na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Krzywcza. **Projekt partnerski 8.** Wzbogacenie oferty kulturalnej na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Krzywcza poprzez zakup, remont i rewitalizację obiektów na terenie gmin partnerskich. **Projekt partnerski 9.** Rewitalizacja budynków zabytkowych w raz z	1. Opracowanie dokumentacji technicznej, prace budowlane i remontowo-konserwatorskie zabytków na terenie Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego. 6. Zwiększenie poziomu zrównoważonego wykorzystania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego przez odwiedzających i mieszkańców (odnowa zabytków, budowa dodatkowej infrastruktury, wspólna oferta imprez).	**Wyzwanie 4** Zróżnicowanie atrakcyjności turystycznej obszaru, m. in. w kierunku rozwoju turystyki doznań, rozwoju produktów lokalnych, ekologicznych a także przyciągania turystów poza sezonem. **Wyzwanie 1**. Podniesienie prestiżu Związku gmin i rozwinięcie jego marki – jako obszaru perspektywicznego (między innymi dla osób młodych, biznesu, seniorów), z bogatą ofertą rekreacyjną, turystyczno-kulturalną.

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
			nadaniem im nowej funkcji kulturalnej na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Dynów. **Projekt partnerski 11.** Podkarpackie Przestrzenie Kultury – Dąbrówka Starzeńska i Dubiecko. **Projekt partnerski 12**. Szlak dziedzictwa kulturowego Krainy Błękitnego Sanu – rewitalizacja zabytków i budowa nowej infrastruktury.		
Cel strategiczny 5: Wysoki poziom zachowania i czystości środowiska gmin wchodzących w skład Związku	5.1. Zwiększanie poziomu wykorzystania OZE	89. Niski poziom wykorzystania OZE, 90. Duża energochłonność istniejącego oświetlenia ulicznego, 91.			**Wyzwanie 6**. Zachowanie i wzmocnienie spójności ekologicznej przestrzeni Związku Gmin, służącej celom ochrony przyrody, zachowaniu bioróżnorodności oraz funkcji społecznej.
	5.2. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców	92. Niska świadomość ekologiczna mieszkańców i osób odwiedzających obszar działania związku. 93. Zanieczyszczenie powietrza przez przestarzałe systemy grzewcze oraz środki transportu (okresowy wysoki poziom niskiej emisji).			**Wyzwanie 5** Poprawa i utrzymanie dobrej jakości środowiska, kształtującego atrakcyjność zamieszkania oraz funkcję turystyczno-kulturalną całego obszaru Związku Gmin.

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
					Wyzwanie 6. Zachowanie i wzmocnienie spójności ekologicznej przestrzeni Związku Gmin, służącej celom ochrony przyrody, zachowaniu bioróżnorodności oraz funkcji społecznej.
Cel strategiczny 6: Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki na obszarze gmin tworzących Związek.	6.1. Aktywizacja gospodarcza obszaru – zwiększanie konkurencyjności przedsiębiorstw	94. Brak większych przedsiębiorstw, 95. Niewystarczająca oferta gastronomiczna i noclegowa, 96. Niski poziom współpracy między przedsiębiorcami, 97. Zbyt mała współpraca samorządów lokalnych z sektorem gospodarczym, 98. Brak terenów inwestycyjnych w części obszaru 99. Brak uzbrojonych terenów inwestycyjnych 100. Ograniczenia dla inwestycji związane z występowaniem obszarów chronionych 101. Spadek liczby mieszkańców,			**Wyzwanie 9.** Zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami gmin objętych strategią.
	6.2. Aktywizacja gospodarstw rolnych w zakresie pozyskiwania alternatywnych źródeł dochodu	102. Rozdrobnienie gospodarstw rolnych, 103. Zanikająca produkcja w małych gospodarstwach rolnych, 104. Mała liczba gospodarstw agroturystycznych,			**Wyzwanie 9.** Zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
		105. Brak zagród edukacyjnych itp. przedsięwzięć alternatywnych dla gospodarstwach rolnych,			między samorządami gmin objętych strategią.
	6.3. Zwiększanie wykorzystania potencjału turystycznego obszaru gmin wchodzących w skład Związku	106. Brak wysokiej klasy kluczowej infrastruktury turystycznej tworzącej kluczową ofertę turystyczną i identyfikującej obszar, 107. Brak inwestorów, 108. Niewykorzystane potencjały rzek San, Mleczka, wód leczniczych i mineralnych, kolejki wąskotorowej, pozostałości Linii Mołotowa, lokalnego dziedzictwa kulturowego, walorów krajobrazowych, 109. Brak wykreowanej marki i symboliki obszaru, 110. Zbyt mała liczba zidentyfikowanych i wypromowanych produktów lokalnych, 111. Ograniczona dostępność produktów lokalnych, 112. Niedostateczny poziom kapitału ludzkiego dla potrzeb gospodarki. 113. Niedostatecznie rozwinięta promocja gospodarcza i inwestycyjna. 114. Brak kluczowej infrastruktury turystycznej identyfikującej markę Pogórza	**Projekt partnerski 1.** „Dwie Wieże" - szlakiem wież i tras widokowych – rozwój infrastruktury turystycznej i towarzyszącej na terenie Gmin Dydnia i Nozdrzec. **Projekt partnerski 13.** Utworzenie ponadlokalnej sieci informacji turystycznej Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego	2. Opracowanie dokumentacji prawno-technicznej, wykonanie robót ogólnobudowlanych przy zagospodarowaniu brzegów rzeki San na terenie ZGTPD. 4. Opracowanie dokumentacji prawno-technicznej, wykonanie robót ogólnobudowlanych pod kątem rozwoju turystyki na terenie ZGTPD. 5. Wypromowanie wspólnego produktu turystycznego opartego o wspólne dziedzictwo kulturowe i historyczne.	**Wyzwanie 4** Zróżnicowanie atrakcyjności turystycznej obszaru, m. in. w kierunku rozwoju turystyki doznań, rozwoju produktów lokalnych, ekologicznych a także przyciągania turystów poza sezonem. **Wyzwanie 9.** Zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami gmin objętych strategią. **Wyzwanie 1.** Podniesienie prestiżu Związku gmin i rozwinięcie jego marki – jako obszaru perspektywicznego (między innymi dla osób młodych, biznesu, seniorów), z bogatą ofertą

Cel strategiczny	kierunki działań	Problem	Projekty partnerskie Związku	Przedsięwzięcia uzupełniające Związku	Wyzwanie rozwojowe
		115. Nie w pełni wykorzystany potencjał Przeworskiej Kolejki Wąskotorowej Pogórzanin oraz infrastruktury towarzyszącej. 116. Zbyt mało wyznaczonych i oznakowanych ścieżek oraz tras rowerowych i konnych przez tereny leśne 117. Brak wspólnej marki i symboliki,			rekreacyjną, turystyczno-kulturalną.

IV. Zarządzanie przestrzenią na obszarze Związku

1. Założenia modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej w kontekście ustaleń Strategii rozwoju ponadlokalnego na obszarze Związku

Zgodnie z art. 10e ust. 3 pkt 4 ustawy z 8 marca1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz.40) - Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego zawiera nie tylko wnioski z diagnozy, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2021 r. poz. 1057 z późn.zm.) przygotowanej na potrzeby tej strategii, lecz również określa model struktury funkcjonalno-przestrzennej Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego (zwanego dalej Związkiem Gmin). Opracowaniem Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030 został objęty obszar 9 jednostek samorządu terytorialnego. Związku Gmin tworzą: Miasto i Gmina Dubiecko, Gmina Dynów, Gmina Nozdrzec, Gmina Krzywcza, Gmina Dydnia, Gmina Błażowa, Gmina Hyżne, Gmina Jawornik Polski oraz Miasto Dynów.

Model docelowej struktury funkcjonalno-przestrzennej Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego przedstawia spodziewany i zaplanowany wpływ, jaki na kształtowanie się struktur przestrzennych będzie miała realizacja zapisów Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030. Model ten uwzględnia także zdiagnozowane wcześniej problemy, potrzeby i potencjały rozwojowe Związku Gmin, które wpływać mogą na zmiany w jego strukturze przestrzennej. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej jest integralną częścią strategii rozwoju i odnosi się do jej całej treści. Służy zobrazowaniu rozwój terytorium objętego strategią w perspektywie realizacji celów strategii oraz w kontekście potencjalnych przeobrażeń przestrzeni.

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ ZWIĄZKU GMIN TURYSTYCZNYCH POGÓRZA DYNOWSKIEGO SŁUŻYĆ MA NADANIU WYMIARU PRZESTRZENNEGO STRATEGII ROZWOJU PONADLOKALNEGO NA LATA 2022-2030 POPRZEZ:

ukierunkowanie działań do konkretnych obszarów i dopasowanie ich do potrzeb i możliwości tych obszarów

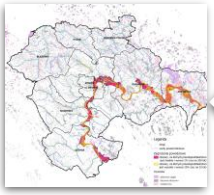

ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej

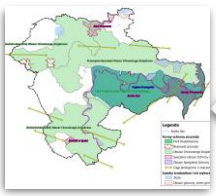

określenie zasad i celów polityki przestrzennej oraz struktury funkcjonalno-przestrzennej Zwiazku Gmin, dla których opracowywana jest strategia

Głównym zamierzeniem modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej jest zobrazowanie rozwoju terytorium objętego strategią, której celem jest dążenie do osiągnięcia spójności przestrzennej i

społeczno-gospodarczej objętego dokumentem obszaru. Służyć temu ma dokonana na bazie modelu identyfikacja zasobów stanowiąca podstawę dla określenia potencjałów rozwojowych oraz działania integracyjne, przewidziane w części kierunkowej strategii. Model struktury funkcjonalno-przestrzenny, to układ przestrzenny kształtujący funkcjonalność danej jednostki. Stąd też ustalenia strategii ponadlokalnej w wymiarze przestrzennym obejmują także zasady koordynacji polityki przestrzennej gmin w zakresie zabudowy, zagospodarowania i ochrony terenów nieobjętych bezpośrednio projektami inwestycyjnymi przewidzianymi w strategii, lecz istotnych z punktu widzenia obszaru funkcjonalnego jako całości.

Model opiera się na wybranych elementach części diagnostycznej strategii, a także zawiera elementy jej części kierunkowej.

Z uwagi na to, że rozwój przestrzenny obszarów funkcjonalnych powinien opierać się o generalne zasady kształtowania ładu przestrzennego oraz efektywnego gospodarowania przestrzenią wyrażone w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym model funkcjonalno-przestrzenny Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego oparto na następujących założeniach:

1. kształtowanie struktur przestrzennych powinno się odbywać przy uwzględnieniu dążenia do minimalizowania transportochłonności układu przestrzennego;
2. lokalizowanie zabudowy mieszkaniowej powinno umożliwiać mieszkańcom maksymalne wykorzystanie publicznego transportu zbiorowego jako podstawowego środka transportu;
3. dążenie do planowania i lokalizowania nowej zabudowy:
   - na obszarach o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej, w szczególności poprzez uzupełnianie istniejącej zabudowy,
   - na terenach położonych na obszarach innych niż obszary zwartej struktury, wyłącznie w sytuacji braku dostatecznej ilości terenów przeznaczonych pod dany rodzaj zabudowy; przy czym w pierwszej kolejności na obszarach w najwyższym stopniu przygotowanych do zabudowy, przez co rozumie się obszary charakteryzujące się najlepszym dostępem do sieci komunikacyjnej oraz najlepszym stopniem wyposażenia w sieci infrastrukturalne, adekwatnymi dla nowej, planowanej zabudowy.

Przyjęty w opracowaniu niniejszej Strategii zrównoważony model struktury funkcjonalno-przestrzenny Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego stanowi:

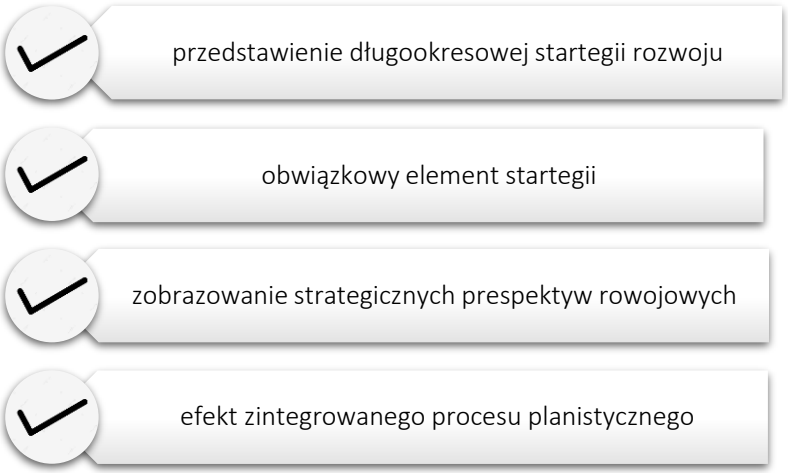

Na podstawie diagnozy mocnych i słabych stron Związku Gmin oraz uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego określono 6 celów strategicznych, którymi są:

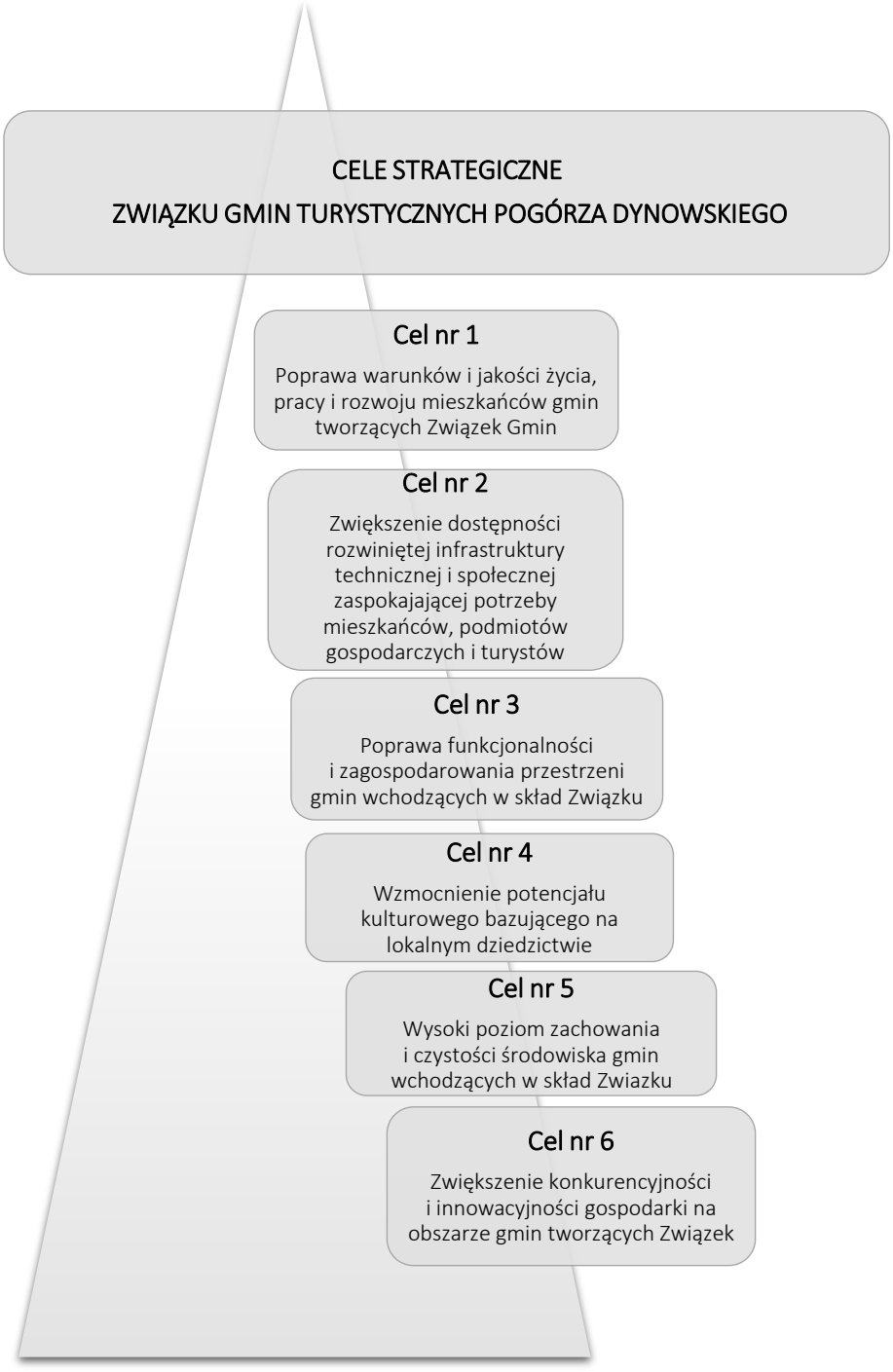

Cele strategiczne związane są z decyzjami dotyczącymi utrzymania lub zmiany wykorzystania zasobów i potencjałów Związku Gmin. Cele strategiczne są dalej dekomponowane na kierunki działań. W każdym z trzech obszarów (społecznym, zasobów i potencjałów oraz gospodarki i promocji) wskazane zostały również wiązki projektów partnerskich i uzupełniających.

Zgodnie z założeniami Strategii określono perspektywę planowania do 2030 roku. Strategia opracowana jest z udziałem przedstawicieli społeczności lokalnej (interesariuszy). Na poziomie organizacyjnym działania i projekty realizujące cele strategiczne dokumentu będą prowadzone przez poszczególne jednostki samorządowe, które uczestniczą w Porozumieniu, instytucje publiczne, sektor prywatny oraz pozarządowy.

Głównym zadaniem Strategii jest ułatwienie władzom samorządowym utrzymania głównych, długookresowych celów rozwoju Związku Gmin. Strategia będzie wskazywała zadania wspólne partnerów społecznych. Do realizacji Strategii niezbędne będzie podejmowanie działań:

- samodzielnych przez poszczególne samorządy i podległe im jednostki oraz inne instytucje publiczne, podmioty sektora prywatnego i organizacje pozarządowe,
- wspólnych z udziałem członków Związku w ramach projektów partnerskich,
- wspólnych z udziałem innych partnerów z sektorów: publicznego, prywatnego i pozarządowego.

Przygotowanie Strategii i jej realizacja mają uwzględniać zasady zrównoważonego rozwoju.

Strategia określa misję Związku Gmina w perspektywie do roku 2030 następująco: *„Jesteśmy Związkiem Gmin, który dzięki współpracy samorządów oraz środowisk społecznych i gospodarczych staje się miejscem coraz bardziej atrakcyjnym i konkurencyjnym turystycznie oraz zorientowanym na tworzenie coraz lepszych warunków życia i rozwoju mieszkańców w przyjaznym środowisku przyrodniczym”*.

Precyzuje ponadto wizję, która stanowi projekcję pożądanego stanu, do którego powinny doprowadzić działania podjęte w ramach realizacji celów i kierunków działań w ramach Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego określając ją następująco: „Chcemy inwestować w nowe potencjały, a jednocześnie minimalizować lub usuwać bariery rozwojowe. Szukamy także nowych dźwigni, które przyspieszą rozwój turystyki i ochrony środowiska naszego terenu. Chcemy w większym stopniu wykorzystywać nasze położenie i transgraniczną współpracę”.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego uwzględniając regionalną politykę rozwoju określoną w Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2030, organizuje warunki przestrzenne dla alokacji funkcji społeczno-gospodarczych i poszczególnych inwestycji. Określone w Strategii inicjatywy lokalne stanowią komplementarne przedsięwzięcia wobec projektów strategicznych i łącznie przyczyniają się do realizacji priorytetów rozwojowych, które są w pełni spójne z celami wyznaczonymi na poziomie regionalnym.

Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego składają się elementy stanowiące niezależnie funkcjonujące układy i struktury lub budujące strefy funkcjonalne będące obszarami o zbliżonych bądź powiązanych funkcjach i kierunkach rozwoju, które ukształtowały się w wyniku rozwoju obszaru i działalności człowieka.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Związku Gmin jest zrównoważonym modelem rozwoju, obejmującym w sposób spójny i komplementarny sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenną, infrastrukturalną jak i strefę związaną z ochroną środowiska. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Związku Gmin służyć ma zobrazowaniu, wizji rozwoju gminy realizowanej poprzez zakładane w strategii rozwoju gminy cele strategiczne. Ma on również uwzględniać: zasadę ciągłości realizacji polityk społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz stan zagospodarowania. Nie jest on planem zagospodarowania, lecz schematem obrazującym sposób funkcjonowania obszaru i stanowi przestrzenne odniesienie dla polityk rozwojowych.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego powstał przy uwzględnieniu specyfiki gmin wchodzących w jego skład oraz na bazie przyjętych kierunków jej rozwoju i oraz koncepcji ukształtowanej podczas prowadzenia konsultacji.

GŁÓWNYMI CELAMI MODELU STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ ZWIAZKU GMIN TURYSTYCZNYCH POGÓRZA DYNOWSKIEGO SĄ:

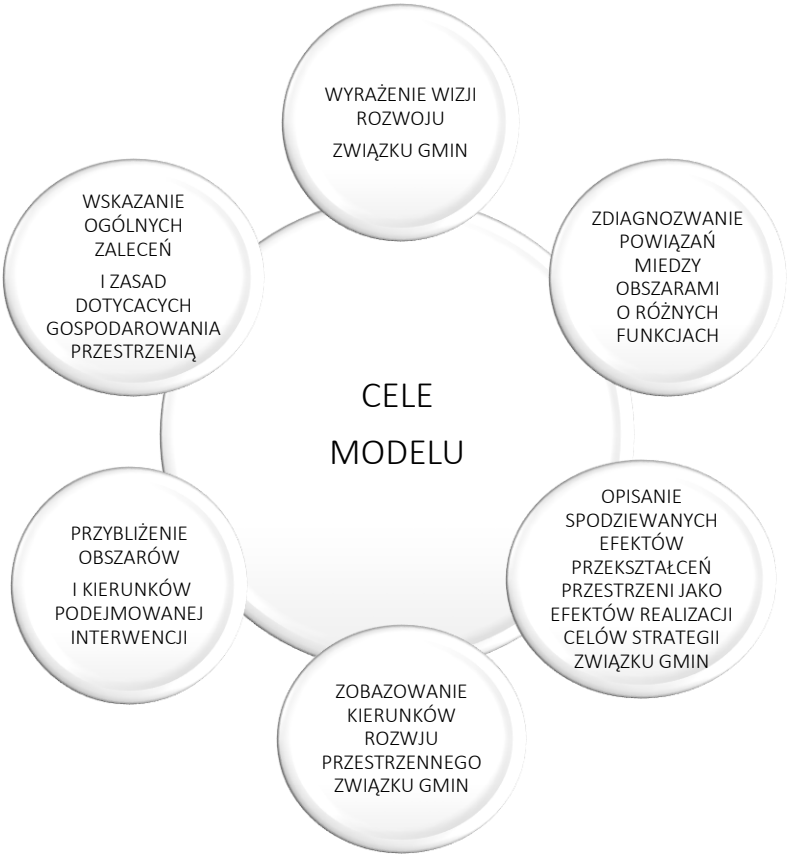

W celu wyznaczenia stref będących elementem modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej przeanalizowano kluczowe uwarunkowania rozwojowe Związku Gmin tj.:

- kierunki zmian w przestrzeni wynikające z celów Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego oraz uwzględniające ustalenia, zalecenia (rekomendacje) i zasady wynikające z dokumentów wojewódzkich i krajowych;
- elementy struktury osadniczej takie jak:
  - dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe,
  - obszary o kluczowych funkcjach dla rozwoju Związku Gmin (np. obszary turystyki i wypoczynku, obszary osadnicze, rolnicze, obszary chronione, obszary inwestycji o znaczeniu ponadlokalnym i lokalnym),
  - inne obszary – ważne z punktu widzenia Związku Gmin,
  - schemat powiązań infrastrukturalnych i funkcjonalnych,
  - potencjalne konflikty przestrzenne.

Dla właściwego funkcjonowania Związku Gmin konieczny jest zrównoważony i spójny rozwój wszystkich stref tworzący model oparty na wizji i realizacji założonych celów realizacji polityki rozwój.

Dla zapewnienia komplementarnego rozwoju wszystkich stref wskazanych w modelu (terenów zurbanizowanych, terenów rolnych oraz terenów leśnych) zaleca się:

- gospodarowanie przestrzenią w ramach działań podejmowanych w ramach Związku Gmin było prowadzone w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju (konieczność określenia zasad zagospodarowania pozwalających na zachowanie zasobów środowiska przyrodniczego, w tym poprzez ochronę jego cennych zasobów, przy jednoczesnym racjonalnym wykorzystaniu jego walorów);
- wykorzystać rezerwy terenowe, w celu uzupełniania zabudowy oraz kształtowania zabudowy zwartej (nie należy dopuszczać do rozpraszania zabudowy);
- rozważyć możliwość wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w zakresie wykorzystywania energii solarnej i produkcji biomasy;
- polityka przestrzenna powinna być kształtowana harmonijnie, w zgodzie z istniejącą przyrodą oraz zgodnie z potrzebą kształtowania wysokiej jakości przestrzeni i wysokich warunków życia mieszkańców.

W celu określenia modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej konieczne jest przeprowadzenie analizy uwarunkowań rozwoju Związku Gmin.

Struktura funkcjonalno-przestrzenna to system powiązanych ze sobą różnych elementów zagospodarowania pełniących określone funkcje, które łącznie tworzą jego spójny obraz. Elementami tej struktury są zarówno poszczególne części tego obszaru- jego uwarunkowania, które tworzą złożone systemy (np. ośrodki osadnicze, węzły ekologiczne, tereny rolnicze), tereny różniące się między sobą przeznaczeniem, użytkowaniem, jak i sieci infrastrukturalne (transportowe, elektroenergetyczne), które umożliwiają kontakty i powiązania pomiędzy poszczególnymi częściami obszaru funkcyjnego.

Głównym celem kształtowanego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Związku Gmin jest:

- wykorzystanie wykształconej struktury osadniczej do dynamizacji rozwoju oraz stworzenie warunków do racjonalnego organizowania przestrzeni i egzekwowania ładu przestrzennego dla realizacji działań będących odpowiedzią na wyzwania rozwojowe.
- właściwe gospodarowanie przestrzenią w granicach Związku Gmin, które powinno umożliwiać osiągnięcie trwałego wzrostu gospodarczego, przy zapewnieniu poprawy stanu środowiska przyrodniczego i umożliwieniu obecnym i przyszłym mieszkańcom obszaru dostępu do zasobów przyrody i dóbr kultury.
- odpowiedni sposób zagospodarowania i rozmieszczenie poszczególnych elementów zagospodarowania sprzyjać powinien eliminowaniu lub minimalizowaniu konfliktów przestrzennych, które mogą powstać pomiędzy funkcjami społeczno-gospodarczymi i poszczególnymi podmiotami gospodarczymi na tle wykorzystywania ograniczonej przestrzeni i jej zasobów.

Rysunek 1. Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego

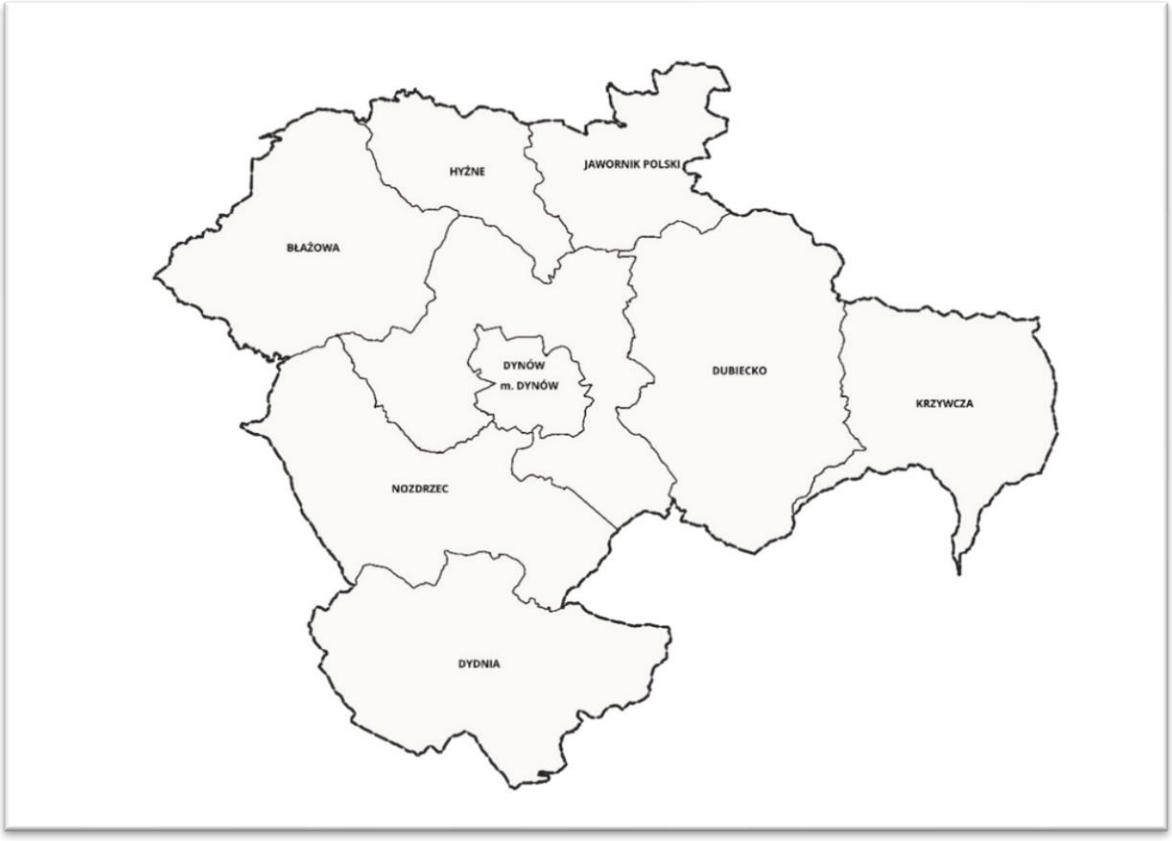

Źródło: opracowanie własne

Rysunek 2. Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego – struktura osadnicza

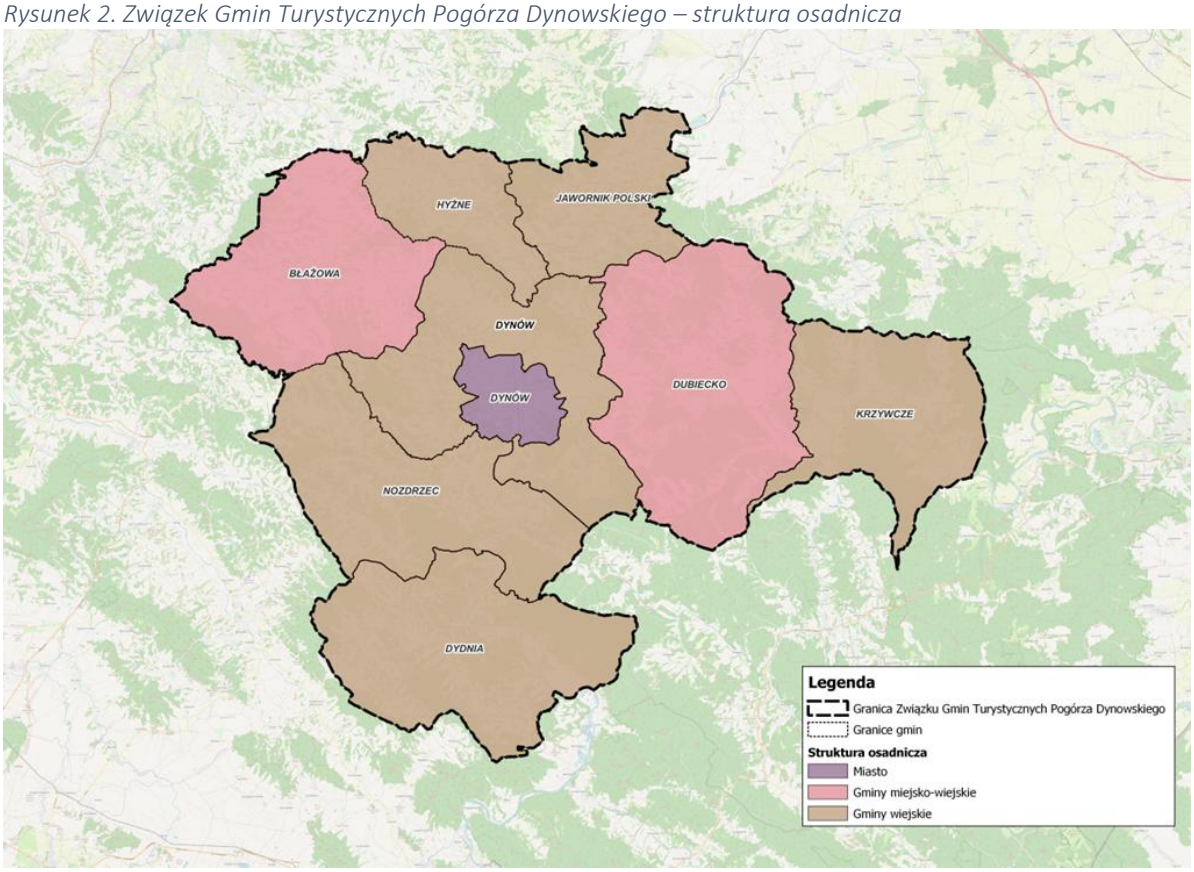

Źródło: opracowanie własne

Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego tworzą: Miasto i Gmina Dubiecko, Gmina Dynów, Gmina Nozdrzec, Gmina Krzywcza, Gmina Dydnia, Miasto i Gmina Błażowa, Gmina Hyżne, Gmina Jawornik Polski oraz Miasto Dynów. Zgodne z podziałem statystycznym stosowanym w GUS Dynów stanowi gminę miejską, Błażowa i Dubiecko gminę miejsko wiejską, natomiast pozostałe gminy Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego Dynów, Nozdrzec, Krzywcza, Dydnia Hyżne oraz Jawornik Polski są gminami wiejskim. Miasto Dynów stanowi ośrodek koncentracji działalności społeczno-gospodarczej, natomiast pozostałe jednostki osadnicze uzupełniają miasto funkcjonalnie tworząc policentryczną strukturę osadnicza charakterystyczną dla województwa podkarpackiego

Gminy tworzące Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego położone są w centralnej części województwa podkarpackiego i zgodnie z podziałem administracyjnym stanowią one część czterech powiatów: brzozowskiego, rzeszowskiego, przemyskiego i przeworskiego. Jak wynika z diagnozy Związek Gmin zajmuje obszar 870,62 km^2. Największą, pod względem powierzchni gminą Związku Gmin jest gmina miejsko-wiejska Dubiecko a najmniejszą gminą jest Miasto Dynów (gmina miejska). Na obszarze Związku Gmin, w gminach, przez które przepływa rzeka San (Gmina Dydnia, Gmina Nozdrzec, Gmina Dynów, Miasto Dynów, Miasto i Gmina Dubiecko oraz Gmina Krzywcza) występują obszary szczególnego zagrożenia powodziowego.

Występujące na terenie Związku Gmin obszary osuwiskowe jak i obszary szczególnego zagrożenia powodzią to uwarunkowania, które istotnie wpływają na możliwości jej zagospodarowania.

Ograniczenia w zagospodarowaniu terenów zalewowych dotyczą obszarów szczególnego zagrożenia powodzią. Zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 20 lipca 2017 roku Prawo wodne (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2652 późn. zm.), na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią zakazuje się gromadzenia ścieków, odchodów zwierzęcych, środków chemicznych, a także innych substancji lub materiałów, które mogą zanieczyścić wody, prowadzenia odzysku lub unieszkodliwiania odpadów, w szczególności ich składowania oraz lokalizowania nowych cmentarzy.

Rysunek 3. Model struktury funkcjonalno–przestrzennej - Obszary szczególnego zagrożenia powodzią i obszary osuwiskowe

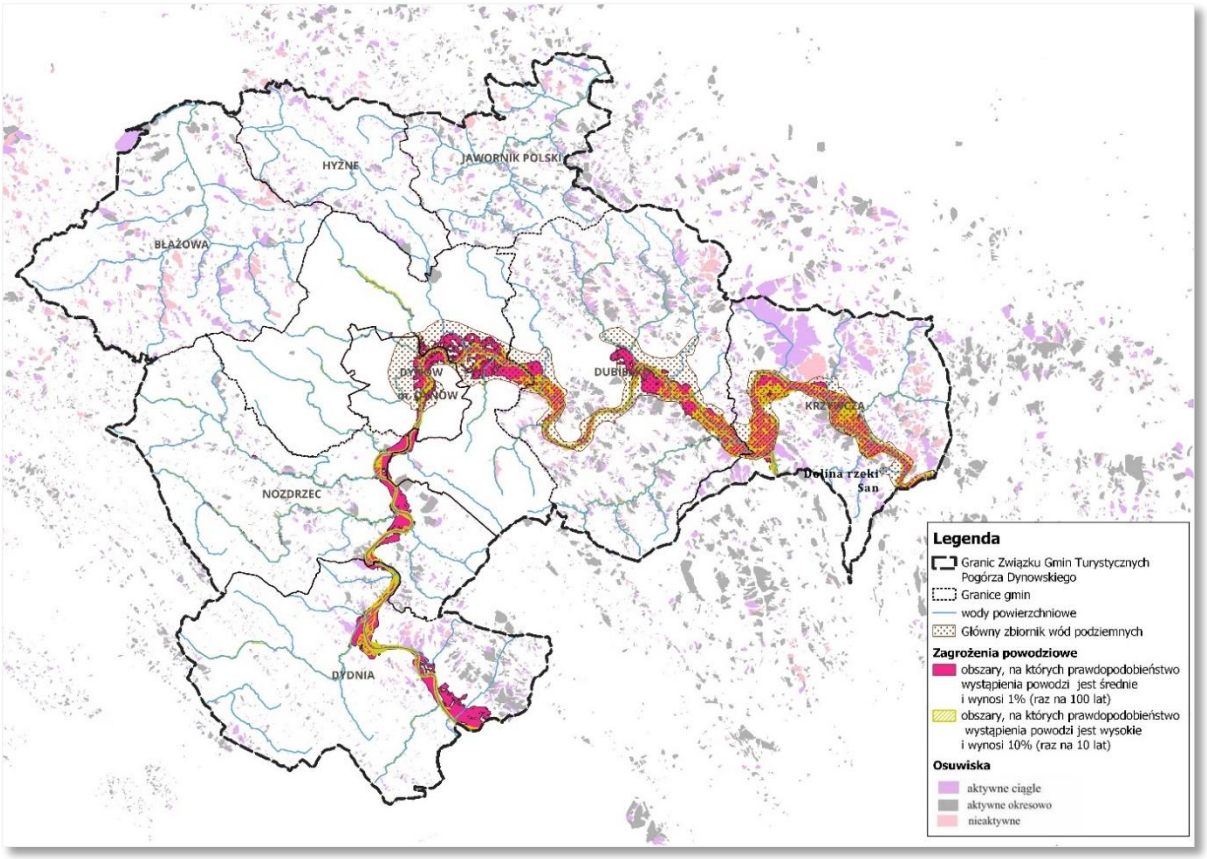

Źródło: opracowanie własne

Ustawa nie podaje innych szczegółowych zakazów i nakazów w zakresie możliwości zagospodarowania i zabudowy obszarów szczególnego zagrożenia powodzią. Wprowadza natomiast obowiązek uwzględniania ich w dokumentach planistycznych w tym przede wszystkim w studiach przestrzennego zagospodarowania gminy i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz konieczność uzgadniania dokumentów z Wodami Polskimi, w zakresie dotyczącym zabudowy i zagospodarowania terenu położonego na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią.

Uwzględnienie obszarów szczególnego zagrożenia powodzią oraz obszarów osuwiskowych jest niezwykle istotne w procesie gospodarowania przestrzenią. Wprowadzanie zabudowy na terenach osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi powinno być rozpatrywane na etapie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

W zakresie systemu zabezpieczenia przeciwpowodziowego i regulacji stosunków wodnych wyrazem racjonalnej polityki przestrzennej jest:

- utrzymanie i konserwacja urządzeń melioracji szczegółowej, tj.: sieci drenarskiej oraz rowów, z obowiązkiem ich przebudowy – w razie wystąpienia kolizji z planowanym zagospodarowaniem – w sposób umożliwiający prawidłowe działanie systemu na terenach sąsiednich;
- realizacja rozbudowy obiektów małej retencji, z zastosowaniem rozwiązań umożliwiających migrację organizmów wodnych.

Poprawa jakości środowiska naturalnego łączy się z odpowiednimi działaniami w obszarze retencji, które w wyniku zmian klimatu stają się istotne nie tylko dla Związku Gmin, lecz również dla jednostek

samorządu terytorialnego, które z nim bezpośrednio sąsiadują. Konieczna jest zatem współpraca z innymi gminami oraz zaplanowanie i realizacja wspólnego planu retencji, które są istotną inicjatywą w ponadlokalnych relacjach Związku Gmin z innymi jednostkami samorządu terytorialnego.

W obszarze Związku Gmin znajdują się osuwiska aktywne ciągle, aktywne okresowo oraz osuwiska nieaktywne. Rozmieszczenie osuwisk jest nierównomierne. Na terenie obszarów osuwania się mas ziemnych – osuwisk nieaktywnych, dopuszcza się rozbudowę, nadbudowę i przebudowę istniejących budynków oraz lokalizację nowej zabudowy pod warunkiem wykonania dokumentacji geologiczno-inżynierskiej potwierdzającej, że projektowana inwestycja nie naruszy równowagi gruntu i nie spowoduje uaktywnienia się osuwiska. Dokumentacja ta musi określać zalecenia dotyczące zabezpieczeń dla projektowanej zabudowy. Na pozostałych obszarach – osuwisk aktywnych ciągle oraz osuwisk aktywnych okresowo, lokowanie zabudowy nie powinno być dopuszczone.

W celu zminimalizowania ryzyka osuwiskowego wykonywane są dla gmin mapy osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi (MOTZ). MOTZ sporządzane są zarówno w ramach Systemu Ochrony Przeciwosuwiskowej (SOPO), wg harmonogramu wynikającego z umowy na realizację tego zadania, jak i na zlecenia jednostek administracji samorządowej. W 2020 r. MOTZ była wykonywana na obszarze 24 gmin województwa podkarpackiego. Wprowadzanie zabudowy na terenach osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi powinno być rozpatrywane na etapie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

W Planie Zarządzania Ryzykiem Powodziowym na liście działań znalazły się m.in. inwestycje zaplanowane do realizacji w granicach Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego, tj.:

- „Budowa obwałowań Sanu w km 231+650 – 232+500” – na terenie Miasta i Gminy Dubiecko,
- „Budowa prawego wału potoku Drohobyczka w km 0+700 – 1+290” – na terenie Miasta i Gminy Dubiecko,
- „Budowa zbiornika na potoku Grabówka w miejscowości Grabówka” – częściowo na terenie Gminy Dydnia,
- „Budowa wielofunkcyjnego zbiornika na rzece San w miejscowości Temeszów” – częściowo na terenie Gminy Dydnia.

Zrównoważony rozwój Związku Gmin musi uwzględniać uwarunkowania ekologiczne. Na terenie Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego w 2021 roku występował: 1 park krajobrazowy, 5 rezerwatów przyrody, 3 obszary chronionego krajobrazu, 5 obszarów ,,Natura 2000” oraz 3 użytki ekologiczne.

Rysunek 4. Model struktury funkcjonalno–przestrzennej – Zasoby naturalne i Zasoby środowiska

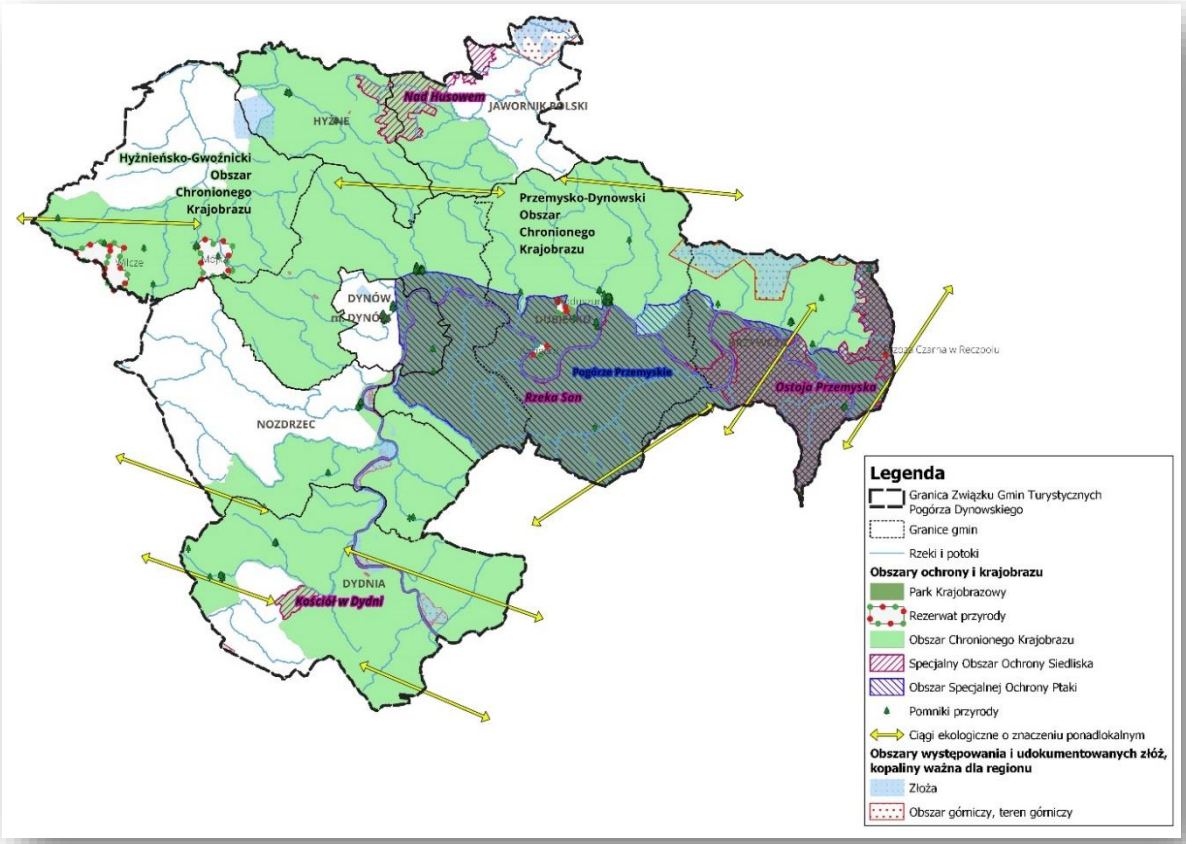

Źródło: opracowanie własne

Uwarunkowania przyrodnicze stanowią warunkują rozwój Związku Gmin. Jak wynika z diagnozy Związek Gmin posiada duży potencjał turystyczny z uwagi na:

- liczne tereny podgórskie z malowniczym naturalnym krajobrazem,
- duże kompleksy leśne – interesująca, bogata flora i fauna,
- liczne gatunki zwierzyny łownej i obfitość ryb,
- liczne, a często unikatowe zabytki kultury materialnej,
- bogaty folklor, oparty na kulturowym dziedzictwie regionu,
- działają tu liczne zespoły i kapele folklorystyczne,
- znaczną wartość dla kultury materialnej regionu stanowi tradycyjne budownictwo drewniane, obejmujące zabytkowe obiekty sakralne (kościoły i cerkwie),
- istnienie parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody.

Głównym atutem Związku Gmin Turystycznych jest jego położenie na Pogórzu Dynowskim, rozciągającym się pomiędzy dolinami Wisłoka i Sanu. Walory krajobrazowe stwarzają idealne warunki do różnych aktywności fizycznych: pieszych wędrówek, wycieczek rowerowych, spływów kajakowych czy innych.

Tereny Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego należą do tych terenów Polski, dla których turystyka może stać się skutecznym instrumentem rozwoju gospodarki, aktywizacji terenów wiejskich, zmniejszenia bezrobocia. Turystyka z uwagi na nadgraniczne położenie regionu, może stać się również atrakcyjnym społecznie i ekonomicznie polem współpracy międzynarodowej.

Każda gmina wchodząca w skład Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego ma znaczący udział w funkcjonowaniu i rozwoju turystyki i każda wnosi unikatowe zasoby.

Rysunek 5. Model struktury funkcjonalno–przestrzennej – Turystyka

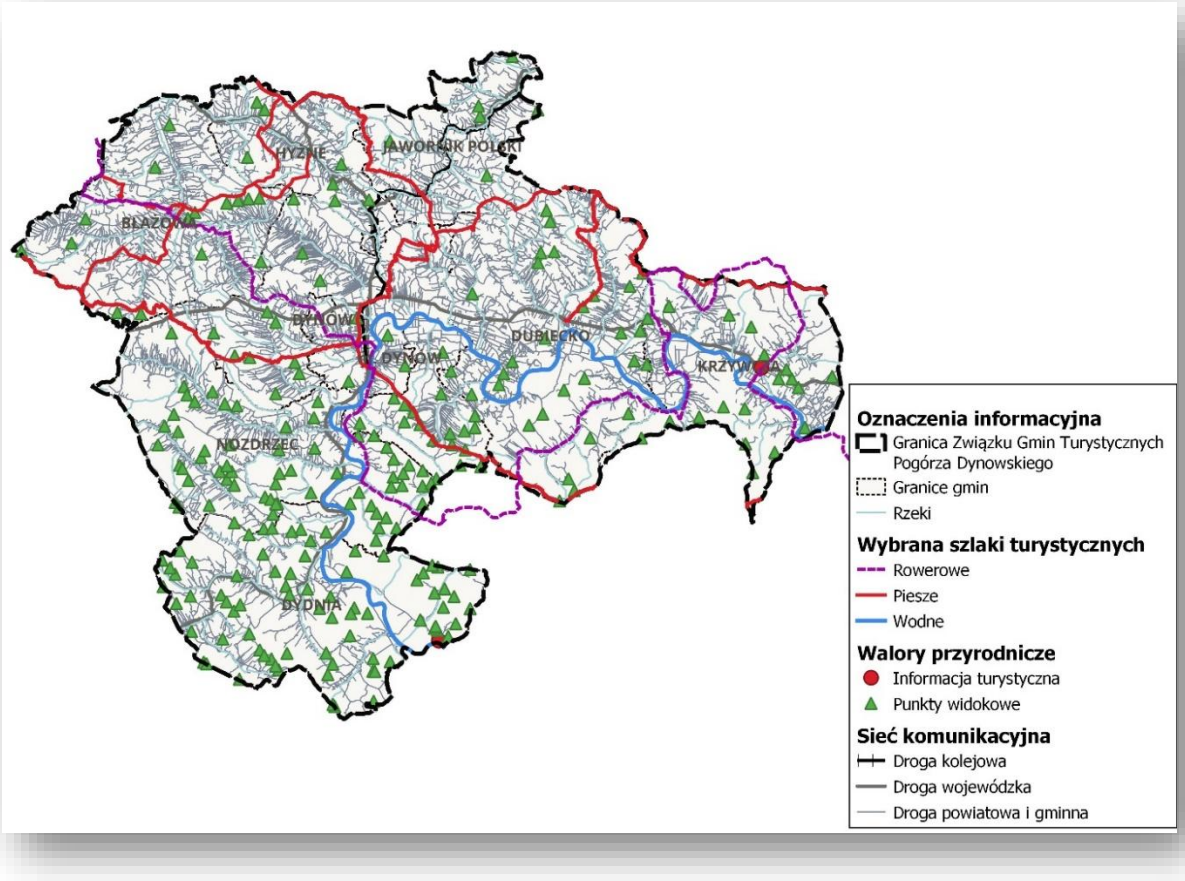

Źródło: opracowanie własne

Uwarunkowaniem mającym kluczowym wpływa na zrównoważony rozwój Związku Gmin jest infrastruktura techniczna poszczególnych gmin wchodzących w jego skład. Istnienie odpowiadającej potrzebom społecznym i gospodarczym infrastruktury technicznej, ma wpływ na poziom życia mieszkańców a w rolnictwie, przemyśle, handlu i usługach warunkuje ich efektywność i konkurencyjność. Dbałość o rozwój infrastruktury technicznej jest niezbędny dla właściwego funkcjonowania produkcyjnych działów gospodarki i społeczeństwa, ułatwia i warunkuje działalność gospodarczą i społeczną Związku Gmin.

Rysunek 6. Model struktury funkcjonalno–przestrzennej – Wybrane Usługi Publiczne

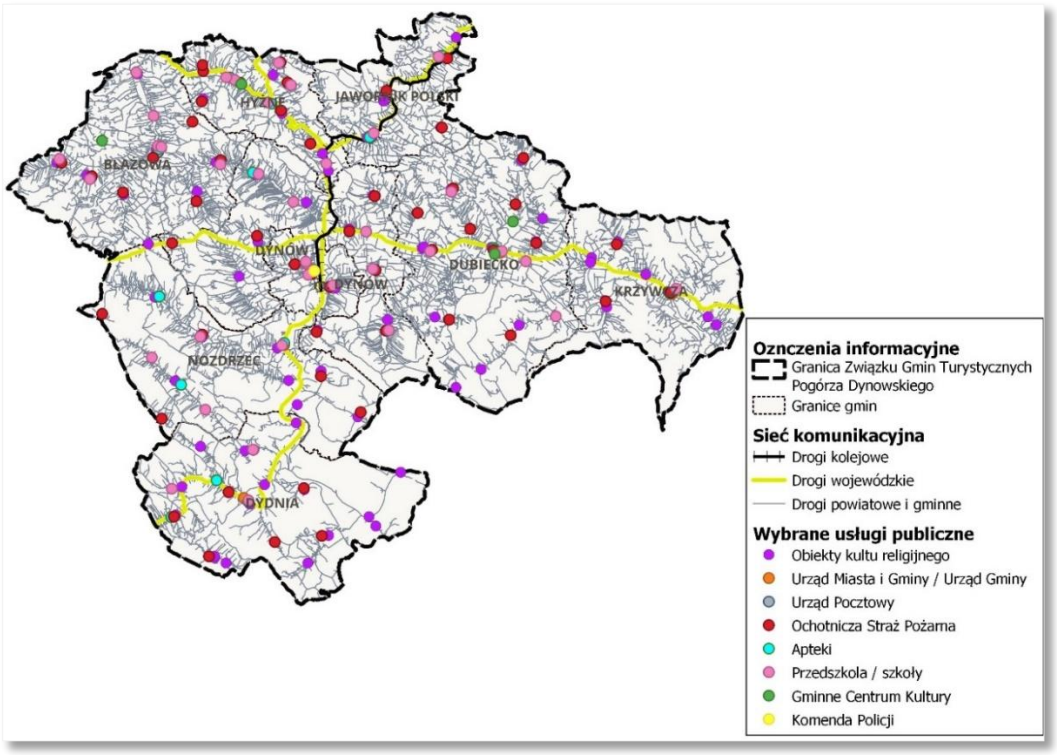

Źródło: opracowanie własne

Jak wynika z analizy przestrzennej obszary koncentracji zabudowy występują na terenach o dobrej dostępności komunikacyjnej.

Rysunek 7. Model struktury funkcjonalno–przestrzennej – Istniejące Użytkowanie i Zagospodarowanie Terenów

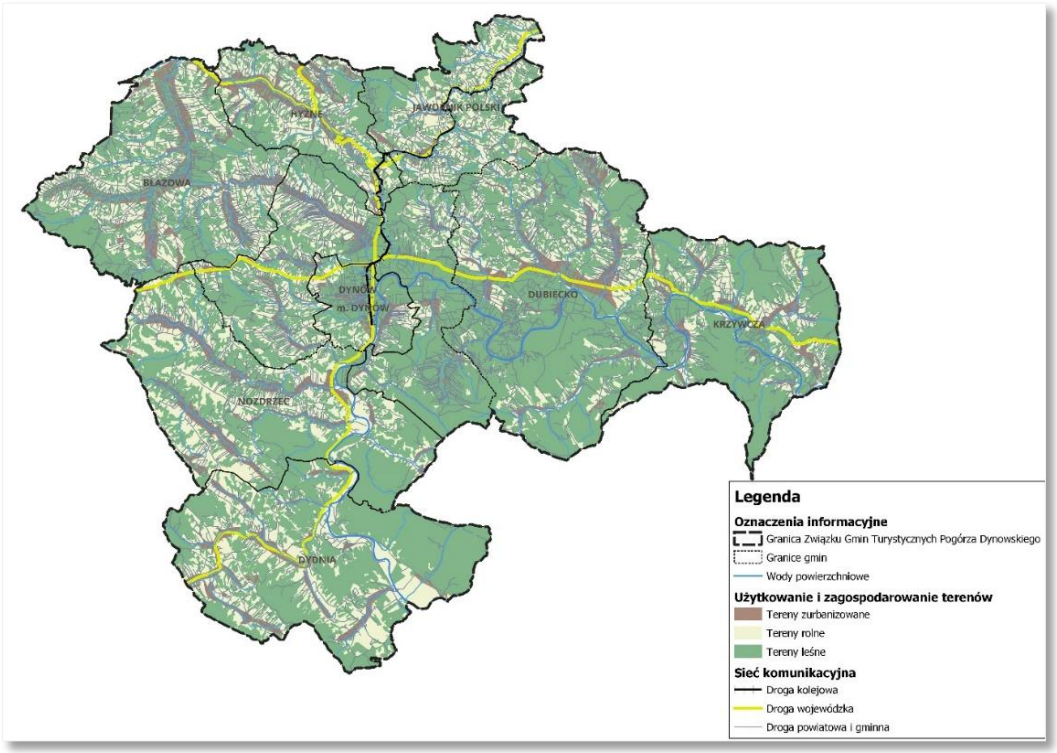

Źródło: opracowanie własne

Rysunek 8. Model struktury funkcjonalno–przestrzennej – Uwarunkowania Infrastrukturalne

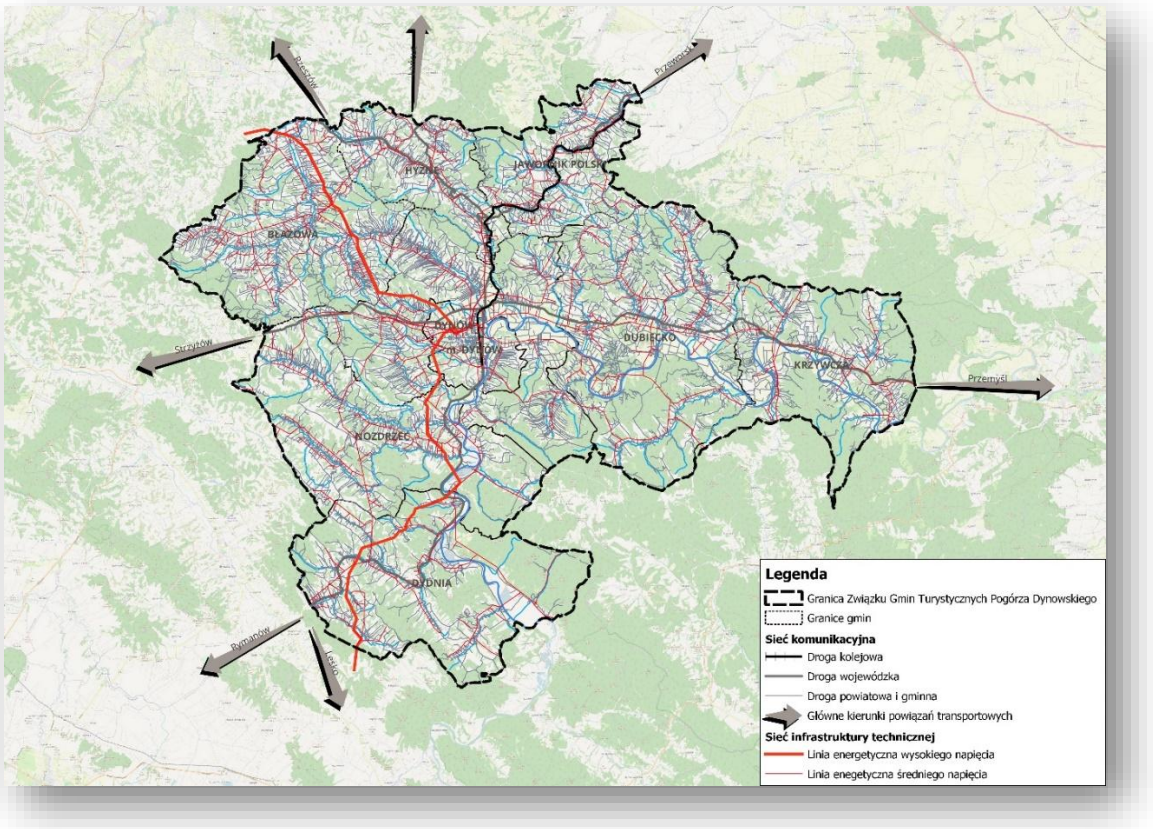

Źródło: opracowanie własne

Wzrastający ruch drogowy i wzmożona eksploatacja dróg powoduje pogorszenie ich stanu. Część z nich wymaga modernizacji, w tym dostosowania do potrzeb mieszkańców i odwiedzających Związek Gmin turystów. Wykształcone w długim okresie czasu układy osadnicze i kierunki ciążeń komunikacyjnych zdeterminowały kształt i kierunki rozbudowy sieci komunikacyjnej. Dalszy rozwój Związku Gminy w zakresie obsługującego układu drogowego może się opierać o istniejący układ dróg, niezbędne są jednak działania polegające na ich modernizacji technicznej i realizacji brakujących w powiązaniach odcinków.

Jak wynika z wniosków sformułowanych do przeprowadzanej diagnozy na przestrzeni lat 2015-2021 na terenie Związku Gmin poprawie uległa jakość nawierzchni drogowych dróg gminnych. Według danych dostępnych w Banku Danych Lokalnych długość czynnej sieci kanalizacyjnej na terenie działania Związku Gmin zwiększyła się i wynosi 459,8 km. Zwiększyła się również liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowych. We wszystkich jednostkach samorządowych należących Związku Gmin odsetek mieszkań wyposażonych w wodociąg, czyli w dostęp do bieżącej wody przekroczył 87%.

Pogłębienie wskazanych rekomendacji znajduje się także w modelu funkcjonalno-przestrzennym stanowiącym integralną część dokumentu Strategii. Dodatkowo należy pamiętać, że do instrumentów wdrażania polityki przestrzennej należy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego każdej z gmin wchodzących w skład Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego. Dokument ten określa politykę przestrzenną i kierunki zagospodarowania przestrzennego każdej z gmin szczegółowo uwzględniając uwarunkowania rozwoju przestrzennego.

2. Obszary strategicznej interwencji na obszarze Związku

Obszar strategicznej interwencji to określony w strategii rozwoju *obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, lub rozwiązania regulacyjne.*

Identyfikacja zarówno OSI określonych w strategiach wojewódzkich, jak i tych kluczowych dla Gminy jest szczególnie istotne z punktu widzenia prawidłowego planowania działań i zachowania pełnej spójności pomiędzy dokumentami strategicznymi różnych szczebli.

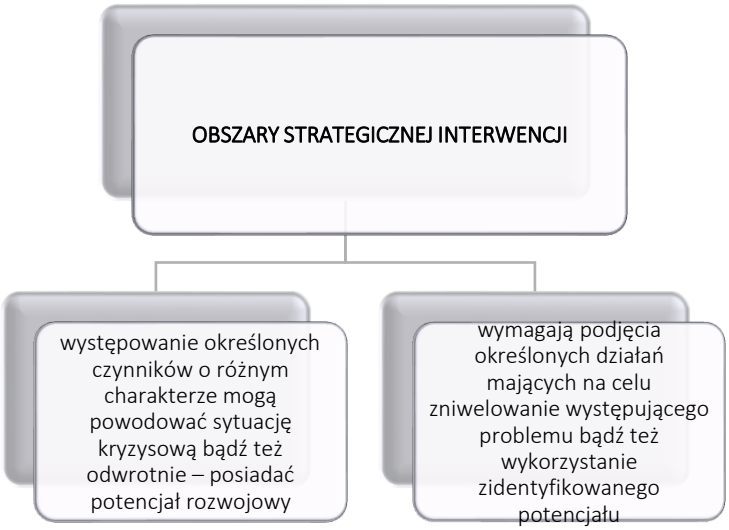

Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) wskazane są:

- ✓ na poziomie krajowym
  - **w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030;**
- ✓ na poziomie regionalnym
  - **w Strategii rozwoju województwa Podkarpackie 2030;**
- ✓ na poziomie lokalnym
  - **Cele wskazane w strategii są zidentyfikowanymi lokalnymi obszarami strategicznej interwencji.**

POZIOM KRAJOWY

Zgodnie z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030) Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego wpisuje się w następujące Krajowe Obszary Strategicznej Interwencji:

- **Wschodnia Polska**
  Wschodnia część kraju w największym stopniu skupia obszary zagrożone marginalizacją, a jej województwa - lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie- znajdują się w grupie regionów o zdecydowanie niższym poziomie konkurencyjności w porównaniu do średniej w Unii Europejskiej.

Rysunek 9. Obszar Polski Wschodniej

Źródło: Strategia rozwoju województwa-Podkarpackie 2030

- Obszary zagrożone trwałą marginalizacją
  W Załączniku 1. do ww. strategii: na liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027 zostały ujęte takie Gminy Związku jak: Jawornik Polski (pozycja 451), gmina Dynów (pozycja 457), Dubiecko (pozycja 445), Krzywcza (pozycja 447) Nozdrzec (pozycja 406), Dydnia (pozycja 403) W związku z tym gminy te są usytuowane w obszarze OSI: obszary zagrożone trwała marginalizacją.

Rysunek 10. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

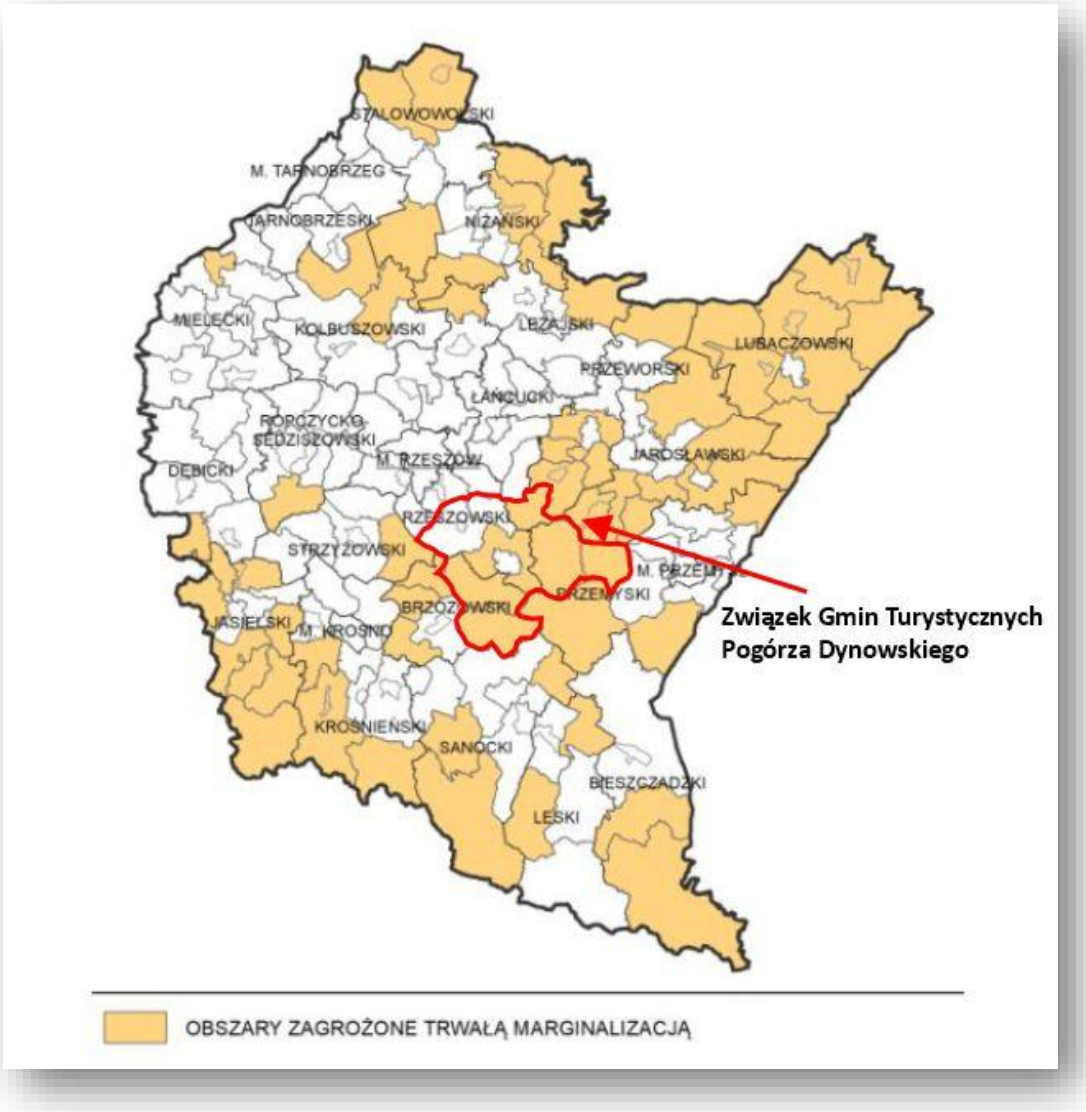

Źródło: Strategia rozwoju województwa-Podkarpackie 2030

POZIOM REGIONALNY

Zgodnie z Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego 2030 Związek Gmin wpisuje się w następujące w następujące Regionalne Obszary Strategicznej Interwencji:

- Wykorzystanie policentrycznego miejskiego układu osadniczego (7.1)

Rysunek 11. Miejskie obszary funkcjonalne

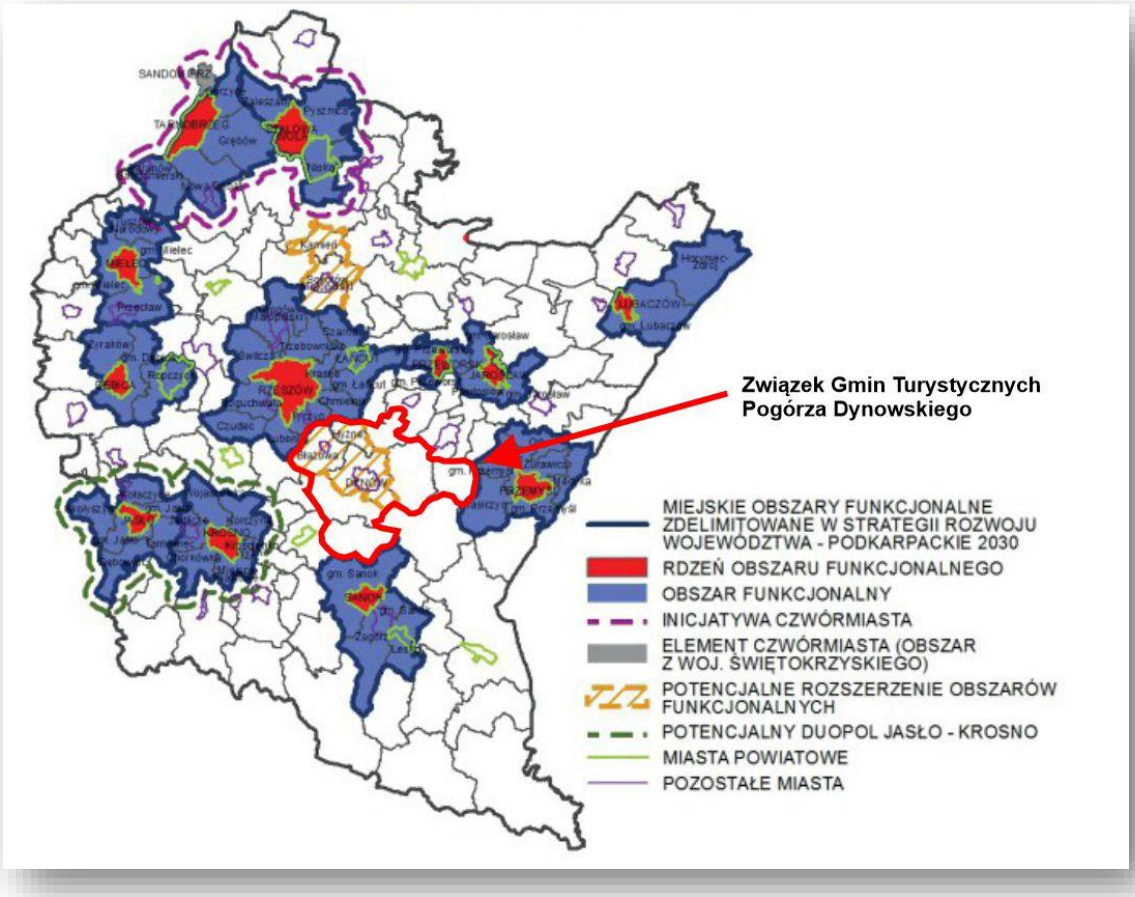

Źródło: Strategia rozwoju województwa-Podkarpackie 2030

Wzmocnienie roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu, a w szczególności wzmacnianie potencjałów wyróżniających je w skali krajowej (7.1.1.)

Zakładane działania:

- umocnienie pozycji biegunów wzrostu w oparciu o ich potencjał w celu podniesienia ich pozycji w hierarchii ośrodków rozwoju na poziomie regionu i kraju;
- podejmowanie działań przeciwdziałających pogarszaniu się sytuacji społeczno-ekonomicznej w sytuacji ewentualnego zastoju gospodarczego wynikającego z uwarunkowań kryzysowych, w tym epidemii COVID-19 w 2020 r.;
- wzmocnienie rdzeni biegunów wzrostu w zakresie realizowanych funkcji miastotwórczych;
- zachowanie policentrycznej struktury osadniczej umożliwiającej rozpowszechnianie efektów działań rozwojowych na obszar całego województwa;
- wsparcie biegunów wzrostu w zakresie wykorzystania potencjałów endogenicznych;
- kreowanie nowych regionalnych biegunów wzrostu;
- tworzenie układów multipolarnych uwzględniających rozprzestrzenianie się procesów rozwojowych ponad granicami administracyjnymi;
- rozwój kapitału ludzkiego poprzez poprawę jakości edukacji oraz zróżnicowanie oferty edukacyjnej i popularyzującej naukę z wykorzystaniem innowacji;
- rozwój usług publicznych i podniesienie ich jakości, m.in. w zakresie ochrony zdrowia i bezpieczeństwa publicznego;

- poprawa ładu przestrzennego obszaru poprzez integrację planowania przestrzennego;
- poszerzenie oferty kulturalnej i zwiększenie udziału mieszkańców w życiu kulturalnym regionu;
- wykorzystanie potencjału turystycznego ośrodków poprzez kreowanie różnorodnych produktów turystycznych;
- wsparcie uczelni oraz szkół poprzez włączanie ich w lokalne i regionalne programy promocji, a także uwzględnienie ich funkcjonowania w ofertach inwestycyjnych.

Rozwój potencjału gospodarczego miast, ze szczególnym uwzględnieniem biegunów wzrostu wraz z rozprzestrzenianiem trendów rozwojowych na otaczające je obszary funkcjonalne oraz wiejskie (7.1.2.)

Zakładane działania:

- wzmacnianie sieci ciążeń grawitacyjnych miast regionu stanowiących szansę do stworzenia sieci stymulowania przepływu procesów rozwojowych;
- rozwój obszarów dla potencjalnych inwestorów pod kątem możliwości rozwoju stref działalności gospodarczej;
- wspieranie rozwoju strefy działalności gospodarczej w kierunku powstawania i efektywnego funkcjonowania przedsiębiorstw wraz z oddziaływaniem na obszary wiejskie;
- kreowanie nowych miejsc pracy oraz zwiększenie wartości PKB poprzez rozwój sektora usług i przedsiębiorstw;
- dywersyfikacja gospodarki biegunów wzrostu i ich obszarów funkcjonalnych celem wzmocnienia funkcji gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem możliwego okresu regresu gospodarczego w wymiarze ponadregionalnym;
- zniwelowanie istniejących barier transgranicznych i zacieśnienie współpracy gospodarczej z przedsiębiorstwami z Ukrainy i Słowacji;
- wprowadzenie w ośrodkach miejskich rozwiązań wpisujących się w ideę Smart City;
- kształtowanie miejskich terenów zieleni w nawiązaniu do idei: „zielone miasta";
- wsparcie rozwoju biegunów wzrostu z wykorzystaniem ich potencjału turystycznego i rekreacyjnego.

Rozwój powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów funkcjonalnych biegunów wzrostu (7.1.3.)

Zakładane działania:

- zwiększenie spójności terytorialnej obszarów funkcjonalnych budowę, rozbudowę oraz modernizację infrastruktury kolejowej;
- podniesienie bezpieczeństwa komunikacyjnego poprzez budowę obwodnic i odciążenie centrów miast od przeciążeń wynikających z transportu indywidualnego i komunikacji publicznej;
- modernizacja i rozwój infrastruktury dróg lokalnych w celu zwiększenia spójności obszarów funkcjonalnych miast;
- rozwój transportu publicznego, w tym poprzez modernizację i rozwój infrastruktury w celu efektywniejszego przemieszczania się wewnątrz obszarów funkcjonalnych oraz między nimi;
- wspieranie systemu zrównoważonego transportu wraz węzłami intermodalnymi typu P&R, B&R;
- rozwój zintegrowanej sieci ścieżek rowerowych, tras rowerowych, jako alternatywy dla przemieszczania się na krótkich odcinkach oraz służących rekreacji.

Rozwój miast powiatowych i miast mniejszych (7.1.4.)

Zakładane działania:

- poprawa i rozwój warunków prowadzących do dynamizacji przedsiębiorczości w oparciu na potencjalnych specjalizacjach gospodarczych ośrodka miejskiego;
- wzmacnianie powiązań funkcjonalnych w celu przywrócenia roli ośrodka w układzie osadniczym;
- zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców poprzez rozwój kompetencji zawodowych;
- modernizacja przestrzeni miejskiej umożliwiającej wykorzystanie potencjałów i zasobów miast, w tym turystycznych i wypoczynkowo-rekreacyjnych;
- poprawa jakości życia mieszkańców poprzez wzrost dostępu do usług publicznych;
- rozwój kapitału społecznego i wzmocnienie tożsamości regionalnej poprzez zaangażowanie mieszkańców w procesy rozwojowe;
- poprawa jakości zarządzania poprzez współpracę z innymi samorządami terytorialnymi;
- podejmowanie działań w zakresie ochrony przyrody i poprawy stanu środowiska;
- poprawa jakości powietrza poprzez ograniczenie niskiej emisji oraz związanego z nim zjawiska smogu;
- kreowanie instrumentów przyciągających do osiedlania się w miastach, w szczególności osób młodych i wykształconych;
- wykorzystanie możliwości programowych i finansowych UE w obszarze polityki miejskiej;
- dostosowanie sieci usług i zagospodarowania przestrzennego do zmian demograficznych;
- niwelowanie barier transportowych poprzez rozwój systemów transportu zbiorowego pomiędzy ośrodkami miejskimi a sąsiednimi obszarami wiejskimi oraz innymi ważnymi ośrodkami miejskimi;
- rozwój zintegrowanej sieci ścieżek rowerowych, tras rowerowych jako alternatywy dla przemieszczania się.

- Funkcje metropolitalne Rzeszowa oraz jego obszaru funkcjonalnego (7.2)

Rozszerzenie składu Stowarzyszenia Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego o nowych członków: Gminę Błażowa i Gminę Hyżne nastąpiło w dniu 17 listopada 2021 roku decyzją Zebrania Delegatów. W układzie potencjalnym poza ww. gminami włączono: miasto Dynów oraz gminę wiejską: Dynów. Przeprowadzona procedura rozszerzenia oparta została o zapisy Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

Tworzenie korzystnych warunków do trwałego wzrostu gospodarczego w Rzeszowie i jego obszarze funkcjonalnym ROF (7.2.1.)

Zakładane działania:

- powstawanie i rozwój stref zwiększonej aktywności gospodarczej na terenie ROF;
- przygotowanie terenów pod potrzeby sektorów BPO/SSC/ITO;
- wykreowanie wizerunku Rzeszowa poza granicami kraju jako atrakcyjnego partnera do transgranicznej współpracy gospodarczej;
- dostosowanie realizacji wyzwań gospodarczych do zmian klimatu i zachowania dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego i krajobrazowego ROF;
- rozwój sektora nauki poprzez realizację projektów badawczych wspólnie z ośrodkami naukowymi i badawczymi z innych krajów;
- rozwój platformy współpracy podmiotów nauki i biznesu w inicjowaniu i wspieraniu jednostek naukowych, technologicznych i transferu technologii;

- zapewnienie warunków transferu technologii i wymiany poprzez organizację imprez targowych, forów i konferencji;
- przeciwdziałanie procesowi niekontrolowanej suburbanizacji i minimalizowanie jej negatywnych skutków;
- zwiększenie dostępności transportowej i komunikacyjnej Rzeszowa ze stolicą kraju poprzez realizację bezpośredniego szybkiego połączenia kolejowego oraz drogi ekspresowej S9;
- skomunikowanie Rzeszowa z północną i południową Europą oraz regionami Polski Wschodniej poprzez budowę drogi ekspresowej S19 w standardzie drogi dwujezdniowej, dróg kontynuujących dla korytarza transportowego Via Carpatia oraz Kolejowej Magistrali Wschodniej;
- usprawnienie systemu drogowego Rzeszowa i ROF poprzez budowę, przebudowę i modernizację dróg wszystkich kategorii w celu zwiększenia poziomu bezpieczeństwa, skrócenia czasu dojazdu, zmniejszenia poziomu emisji zanieczyszczeń i hałasu oraz poprawy dostępności do obszarów istotnych dla rozwoju i funkcjonowania Rzeszowa i ROF.

Zapewnienie dobrej jakości życia i realizacji funkcji publicznych
w Rzeszowskim Obszarze Funkcjonalnym (ROF) (7.2.3)

Zakładane działania:

- rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie innowacyjnej infrastruktury biznesowej, w tym parki biznesowe;
- rozwój gospodarczy ROF-u poprzez wykorzystanie walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych w turystyce i rolnictwie;
- zapewnienie prawidłowej gospodarki wodno-ściekowej na całym obszarze ROF-u;
- kształtowanie i promocja dziedzictwa kulturowego regionu, w tym ochrona i odnowa zasobów zabytkowych;
- zapewnienie bezpieczeństwa publicznego mieszkańcom ROF-u;
- zwiększenie aktywności zawodowej, w tym wsparcie w zakresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych mieszkańców ROF;
- podejmowanie działań prowadzących do wzrostu liczby miejsc pracy na terenie ROF;
- dywersyfikacja źródeł energii poprzez rozwój OZE na obszarze ROF;
- podejmowanie działań na rzecz poprawy czystości powietrza;
- rozwój niskoemisyjnego transportu publicznego;
- rozwój alternatywnego transportu, poza drogowo-kolejowym, wraz z rozwojem systemu bezpieczeństwa użytkowników;
- podniesienie poziomu uzbrojenia terenów wraz z poprawą dostępności komunikacyjnej terenów inwestycyjnych na terenie ROF;
- podniesienie jakości usług: zdrowotnych, społecznych, opiekuńczych i edukacyjnych poprzez rozwój nowoczesnej infrastruktury użyteczności publicznej na obszarze ROF;
- ochrona środowiska przyrodniczego na obszarze ROF;
- wprowadzenie rozwiązań wpisujących się w koncepcję „zielonych miast”;
- rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej.

Rozwój powiązań komunikacyjnych i zintegrowanego systemu transportu publicznego łączących Rzeszów z jego obszarem funkcjonalnym ROF (7.2.4.)

Zakładane działania:

- powstanie i rozwój centrów logistyczno-dystrybucyjnych wykorzystujących tranzytowe położenie Rzeszowa i bliskość Portu Lotniczego Rzeszów-Jasionka;
- wzmocnienie Rzeszowa jako zintegrowanego multimodalnego węzła przesiadkowego (w tym ośrodka rozrządowego ruchu turystycznego), w szczególności dalsza budowa Rzeszowskiego Centrum Komunikacyjnego;
- rozwój szybkiej kolei miejskiej – Podmiejskiej Kolei Aglomeracyjnej, obsługującej aglomerację rzeszowską wraz z budową linii kolejowej na lotnisko Rzeszów-Jasionka;
- zapewnienie spójnego systemu tras rowerowych gwarantujących bezpieczeństwo w poruszaniu się po mieście i obszarze ROF;
- zapewnienie zrównoważonego systemu obejmującego transport zbiorowy i rowerowy na obszarze Rzeszowa i ROF z wykorzystaniem intermodalnych węzłów powiązanych z transportem rowerowym, tj. P&R, B&R, K&R;
- zmniejszenie zatłoczenia dróg miejskich i dróg wlotowych/wylotowych oraz zwiększenie bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego;
- usprawnienie systemów sterowania i zarządzania ruchem drogowym w miastach;
- poprawa jakości środowiska wskutek redukcji nadmiernej emisji spalin i hałasu przez środki transportu.

Gospodarka przestrzenna Rzeszowa i obszaru funkcjonalnego (7.2.5.)

Zakładane działania:

- zrównoważone i racjonalne zagospodarowanie przestrzenne i architektoniczne terenu miasta i ROF dzięki koordynacji dokumentów planistycznych poszczególnych JST w celu efektywnego wykorzystania przestrzeni;
- ograniczenie konfliktów przestrzennych, w tym dotyczących funkcji i przeznaczenia terenów i rodzajów zabudowy;
- rewitalizacja obszarów zdegradowanych w celu przywrócenia bądź nadania im nowych funkcji społecznych oraz gospodarczych lub przestrzennych, lub technicznych, lub środowiskowych;
- ujęcie w koncepcjach architektoniczno-urbanistycznych miasta klinów napowietrzających, wpływających na ruchy mas powietrza i zapobiegających smogowi;
- rozbudowa wewnątrz miejskich układów ekologicznych i połączenie z obszarami otwartymi przez system zielonych pierścieni.

- Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju (7.3.)

Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie (7.3.1.)

Rysunek 12. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

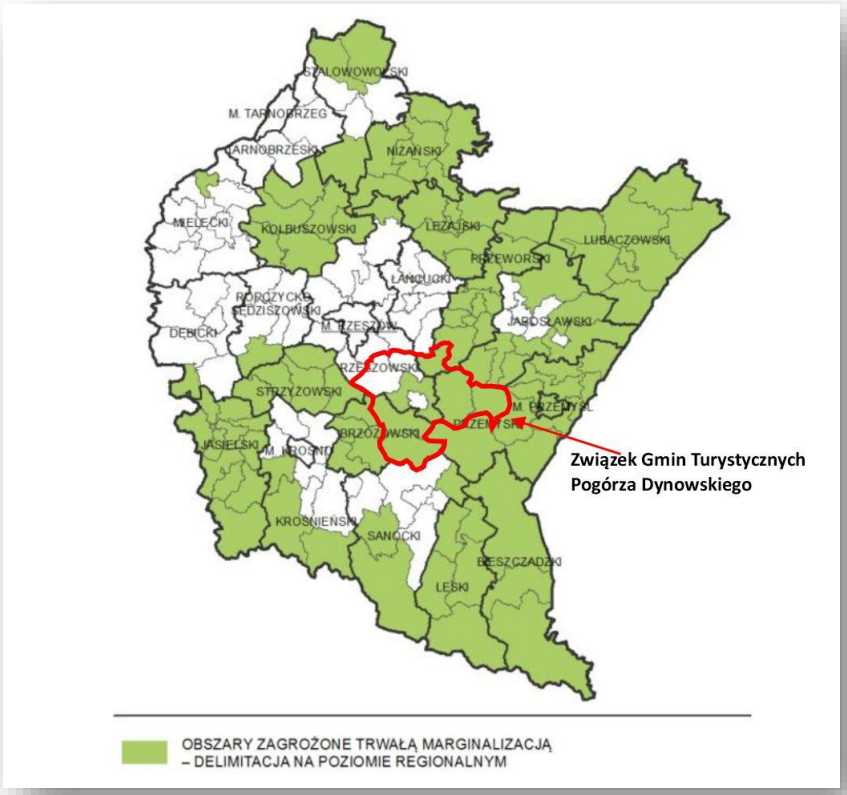

Źródło: Strategia rozwoju województwa-Podkarpackie 2030

Do obszarów wymagających wzmocnienia szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie wpisują się takie Gminy Związku jak: **Jawornik Polski, Krzywcza, Dubiecko, Dynów (gmina), Nozdrzec i Dydnia.**

Zakładane działania:

- rozwój sektora inwestycji prywatnych w oparciu o lokalne zasoby;
- aktywizacja lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, poprzez wykorzystanie potencjału podmiotów publicznych, prywatnych, organizacji pozarządowych i mieszkańców;
- poprawa atrakcyjności inwestycyjnej poprzez zapewnienie przygotowanych terenów inwestycyjnych;
- pobudzanie procesów rozwojowych poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej na zewnątrz, w tym rozwój infrastruktury drogowej łączącej się z węzłami sieci dróg szybkiego ruchu oraz infrastruktury kolejowej;
- włączenie komunikacyjne obszarów o utrudnionej dostępności;
- dostosowanie infrastruktury technicznej (energetycznej, telekomunikacyjnej, wodnokanalizacyjnej) i społecznej warunkującej rozwój gospodarczy i wyższą jakość życia mieszkańców;
- wzmocnienie roli instytucji publicznych jako inicjatora nawiązywania partnerstw, współpracy z innymi instytucjami publicznymi, społeczeństwem i innymi interesariuszami na rzecz rozwoju regionu;
- ograniczenie skutków peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych poprzez wielopłaszczyznowe wykorzystanie potencjału współpracy transgranicznej;

– intensyfikacja działań w zakresie ochrony i poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

Rozwój i wspieranie obszaru gmin „Błękitnego Sanu” (7.3.3)

Rysunek 13. Obszar objęty Programem Strategicznym Błękitny San

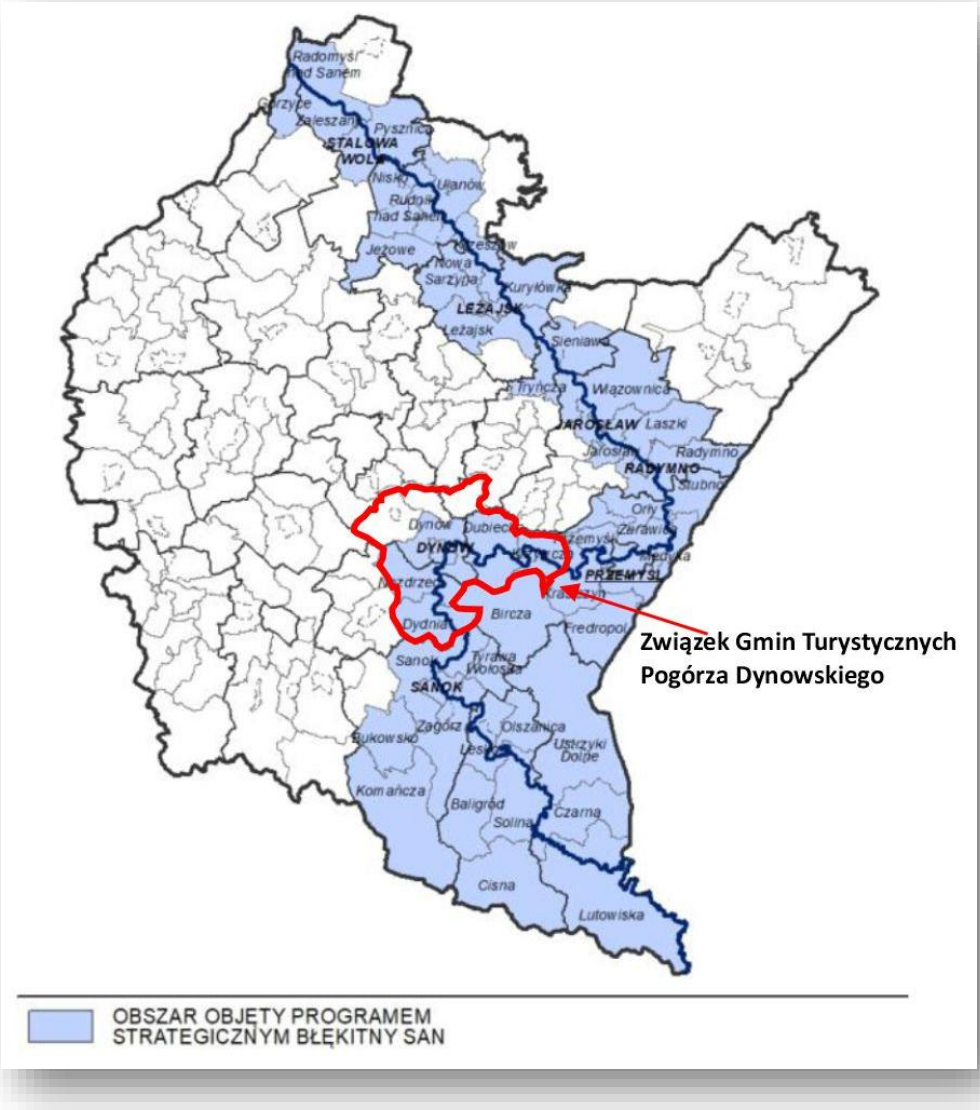

Źródło: Strategia rozwoju województwa-Podkarpackie 2030

Do obszaru Rozwój i wspieranie obszaru gmin „Błękitnego Sanu” wpisują się takie Gminy Związku jak: Dydnia, Nozdrzec, Dynów (miasto), Dynów (gmina), Dubiecko, Krzywcza.

Zakładane działania:

– wykorzystanie biegu rzeki San dla rozwoju przedsiębiorczości i atrakcyjności turystycznej poprzez wielofunkcyjne wykorzystanie i zagospodarowanie jego brzegów i obszarów nadbrzeżnych;
– utrzymanie walorów środowiska przyrodniczego w zlewni rzeki San poprzez rozwiązanie w sposób skoordynowany problemu gospodarki wodno-ściekowej i składowania odpadów;
– zabezpieczenia obszaru gmin „Błękitnego Sanu” przed zagrożeniem powodziowym.

- Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku (7.4.)

Rysunek 14. Obszar Wiejski

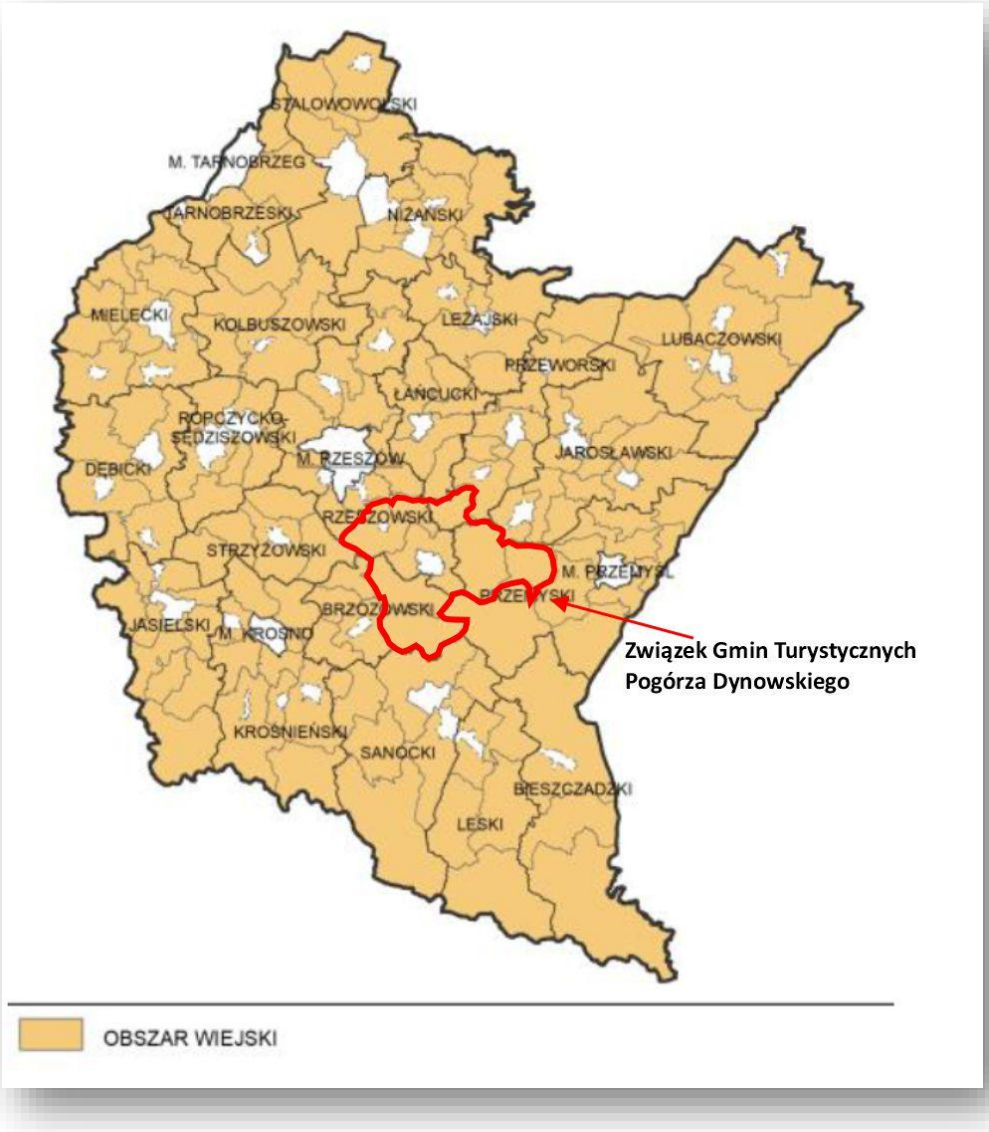

Źródło: Strategia rozwoju województwa -Podkarpackie 2030

Do obszarów wiejskich wpisują się wszystkie gminy wiejskie i obszary wiejskie z gmin miejsko-wiejskich wchodzące w skład Związku Gmin tj. **Dynów, Nozdrzec, Dydnia, Krzywcza, Hyżne, Jawornik Polski oraz obszary wiejskie gmin: Dubiecko i Błażowa.**

Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich
poprzez rozwój infrastruktury technicznej (7.4.1)

Zakładane działania:

– poprawa dostępności komunikacyjnej obszarów wiejskich w wymiarze lokalnym, regionalnym,

krajowym i transgranicznym, w tym w relacji do najbliższego regionalnego bieguna wzrostu;
- zwiększenie dostępności cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej;
- modernizacja i rozbudowa energetycznych linii przesyłowych jako podniesienie komfortu życia i bezpieczeństwa mieszkańców;
- rozwój i poprawa dostępności do infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej i ściekowej;
- poprawa zarządzania sektorem gospodarki odpadami;
- tworzenie korzystnych warunków w tym kompleksowej infrastruktury technicznej dla rozwoju przedsiębiorczości.

Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich (7.4.2.)

Zakładane działania:

- promowanie lokalnych zasobów (produktów tradycyjnych, regionalnych, ekologicznych) w celu powstawania alternatywnych źródeł dochodów;
- aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej;
- kreowanie postaw przedsiębiorczych i lokalnych inicjatorów działalności gospodarczej;
- wspieranie i profilowanie specjalizacji regionalno-lokalnej oraz centrów produkcyjno-usługowych;
- ukierunkowanie na dywersyfikację specjalizacji w celu podniesienia towarowości gospodarstw rolniczych;
- rozwój funkcji turystycznych, kompleksowo wykorzystujących lokalne zasoby i specjalizacje.

Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej
w aspekcie społecznym i kulturowym (7.4.3.)

Zakładane działania:

- wsparcie mieszkańców w realizacji działań wynikających z lokalnych dokumentów strategicznych mających na celu wzmocnienie tożsamości regionalnej;
- podejmowanie współpracy na rzecz integracji społeczności lokalnej w planowaniu wspólnych działań i podejmowaniu wyzwań rozwojowych;
- poszerzenie i wzbogacenie oferty kulturalnej i usług czasu wolnego opartych na lokalnych zasobach przyczyniające się do zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców obszarów wiejskich, integracji społecznej i aktywizacji, szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- promocja lokalnej twórczości kulturalnej, rzemieślniczej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa, przyczyniającej się do wykreowania produktów charakterystycznych dla poszczególnych miejscowości w oparciu o istniejące zasoby;
- promocja regionalnych specjalizacji w rolnictwie, jego otoczeniu i rybactwie (winiarstwo, pszczelarstwo itp. oraz usługi socjalne i rzemiosło, handel, przetwórstwo produktów rolnych, rękodzieło itp.);
- upowszechnianie dobrych praktyk przez społeczność lokalną na płaszczyźnie międzyregionalnej i międzynarodowej;
- wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi.

Racjonalizacja przestrzeni wiejskiej (7.4.4.)

Zakładane działania:

- dostosowanie przestrzeni wiejskiej do potrzeb gospodarczych i społecznych mieszkańców;

- efektywne wykorzystanie przestrzeni poprzez rozwój funkcji rekreacyjnej, sportowej i społeczno-kulturalnej obejmującej budowę i adekwatne wyposażenie obiektów;
- wykorzystanie potencjału uzdrowiskowego w projektowaniu przestrzeni wiejskiej;
- poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni wiejskiej uzyskana poprzez wspieranie projektów mających na celu urządzanie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku;
- budowa oraz modernizacja infrastruktury wspierającej rozwój funkcji kulturowo-społecznych na terenach wiejskich;
- racjonalne wykorzystanie przestrzeni produkcyjnej i osadniczej dzięki wspieraniu działań scaleniowych i zagospodarowania poscaleniowego.

Gminy Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego zostały zaliczone w ramach Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego (PZPWP) także do obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym.

OBSZARY FUNKCJONALNE O ZNACZENIU PONADREGIONALNYM

Rysunek 15. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym

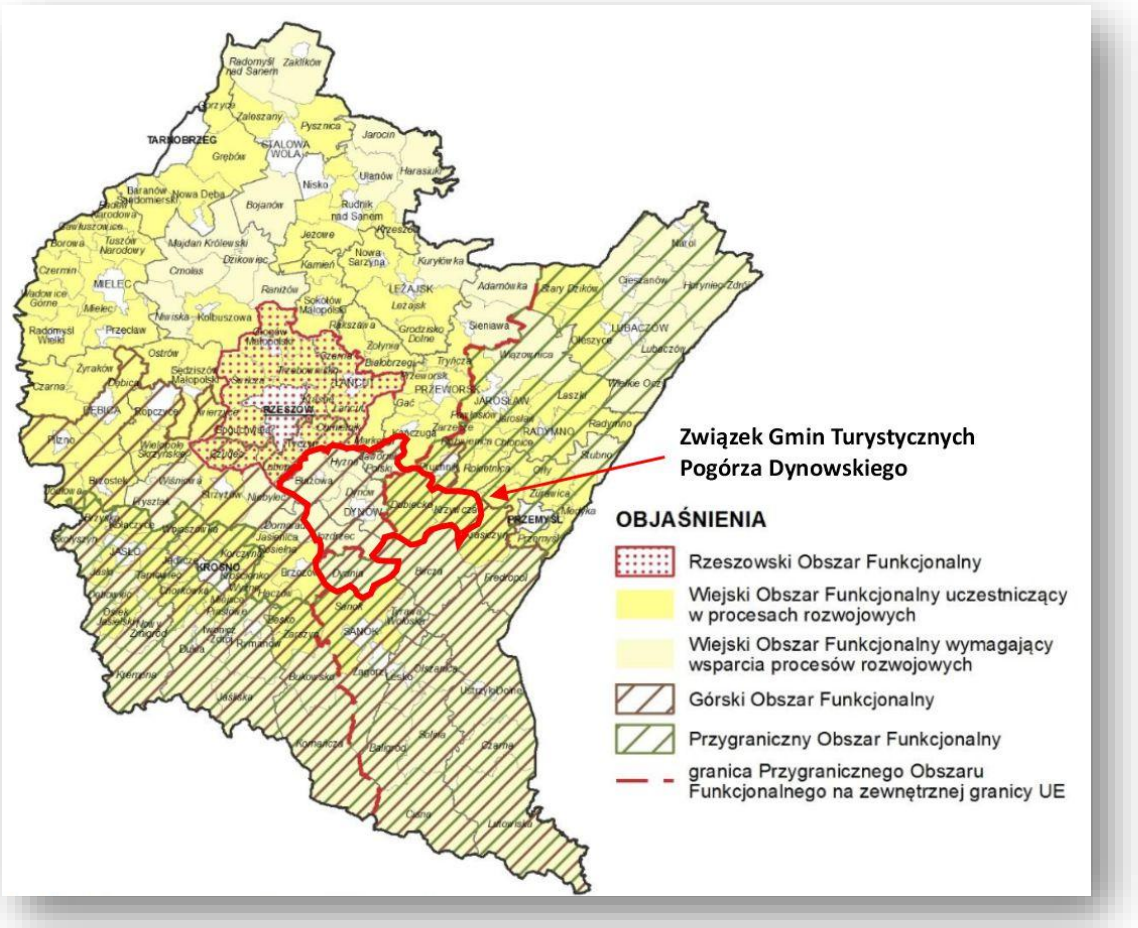

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030

- Wiejski obszar funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych - gminy Dubiecko (obszar wiejski gminy), Krzywcza

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- rozwój gospodarki rolnej, leśnej oraz działalności pozarolnicze
- rozwój kapitału ludzkiego oraz wzrost poziomu życia mieszkańców;
- poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym;
- wzmocnienie powiązań obszarów wiejskich z ośrodkami miejskimi - włączenie terenów wiejskich otaczających miasta w procesy rozwojowe;
- ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
- racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego;
- rozwój infrastruktury technicznej i transportowej.

- Wiejski obszar funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych – gminy: Błażowa (obszar wiejski gminy), Gmina Dynów, Nozdrzec, Dydnia, Hyżne, Jawornik Polski.
  Wiodące kierunki zagospodarowania:
  - rozwój rolnictwa ekologicznego opartego na gospodarstwach rodzinnych;
  - rozwój działalności gospodarczej związanej z gospodarką rolną i turystyką;
  - rozwój kapitału ludzkiego oraz wzrost poziomu życia mieszkańców;
  - wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi;
  - poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym;
  - ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
  - racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego;
  - rozwój turystyki, w tym agroturystyki, funkcji sportowo-rekreacyjnych
  - i uzdrowiskowych;
  - rozwój infrastruktury technicznej i transportowej
- Górski Obszar Funkcjonalny – wszystkie Gminy Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego
  Wiodące kierunki zagospodarowania:
  - rozwój różnych form usług turystycznych i uzdrowiskowych;
  - ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych;
  - rozwój gospodarki rolnej i przemysłu;
  - rozwój infrastruktury technicznej i transportowej;
  - poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym.
- Przygraniczy Obszar Funkcjonalny gminy: Krzywcza, Dubiecko i Dydnia
  Wiodące kierunki zagospodarowania:
  - poprawa dostępności komunikacyjnej w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym;
  - wzmocnienie funkcjonalne ośrodków miejskich;
  - rozwój gospodarki rolnej i leśnej;
  - rozwój funkcji turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo,
  - rozwój w infrastruktury technicznej i transportowej.

Ponadto wszystkie gminy Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego zostały zaliczone do jednego z obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym, wyodrębnionego w ramach Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego (PZPWP).

OBSZARY FUNKCJONALNE O ZNACZENIU REGIONALNYM

Rysunek 16. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030

- Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- rozwój turystyki, w tym agroturystyki, turystyki kwalifikowanej, w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- rozwój rolnictwa tradycyjnego i specjalistycznego oraz sadownictwa (w tym winnic);
- rozwój małej i średniej przedsiębiorczości, w tym w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego oraz przetwórstwa drzewnego;
- rozwój energetyki odnawialnej.

W kontekście obszarów strategicznej interwencji czy obszarów funkcjonalnych wyznaczanych na szczeblu ponadlokalnym, warto zwrócić uwagę, że miasto Dynów oraz gminy Dubiecko, Dynów, Krzywcza i Jawornik Polski wchodzą w skład Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Pogórze Przemysko – Dynowskie". Lokalna Grupa Działania "Pogórze Przemysko - Dynowskie" jest stowarzyszeniem działającym od 2008 r. i zrzeszającym podmioty z sektorów społecznego, gospodarczego i publicznego. Od 2016 r. realizuje działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich, głownie poprzez promowanie rozwoju przedsiębiorczości i wzrostu zatrudnienia, poprawy jakości życia mieszkańców oraz wzmocnienia kapitału społecznego na obszarze działania.
Związek pomaga w realizacji zadań publicznych tworzących go gmin w zakresie:

- rozwijania przemysłu turystycznego, poprzez budowę i rozbudowę infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej,
- rozwijania działań na rzecz ochrony środowiska naturalnego oraz zabytków,
- edukacji krajoznawczej i ekologicznej.

POZIOM LOKALNY

Na poziomie lokalnym w ramach prac nad Strategią Rozwoju zarówno na etapie diagnostycznym, jak i planistycznym, analizowano możliwość wyznaczenia Lokalnych Obszarów Strategicznej Interwencji. Specyfika terenu oraz zdiagnozowane problemy, a jednocześnie rozpoznane zasoby endogeniczne i potencjały Związku Gminy, które można wykorzystać do rozwoju zgodnego z przyjętą wizją **zdecydowały o wyodrębnieniu sześciu obszarów priorytetowych, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się:**

- **Cel strategiczny I:** Poprawa warunków i jakości życia, pracy i rozwoju mieszkańców gmin tworzących Związek
- **Cel strategiczny II:** Zwiększenie dostępności rozwiniętej infrastruktury technicznej i społecznej zaspokajającej potrzeby mieszkańców, podmiotów gospodarczych i turystów.
- **Cel strategiczny III:** Poprawa funkcjonalności i zagospodarowania przestrzeni gmin wchodzących w skład Związku.
- **Cel strategiczny IV**: Wzmocnienie potencjału kulturowego bazującego na lokalnym dziedzictwie
- **Cel strategiczny V:** Wysoki poziom zachowania i czystości środowiska gmin wchodzących w skład Związku
- **Cel strategiczny VI** Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki na obszarze gmin tworzących Związek

Cele te powiązane są ze zidentyfikowanymi lokalnymi obszarami strategicznej interwencji, co zostało przedstawione na poszczególnym rysunkach (nr 2-7 i 16) obrazujących Model Struktury Przestrzennej Związku Gmin.

3. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej na obszarze Związku

Ustalenia i rekomendacje dotyczące prowadzenia polityki przestrzennej w Strategii Rozwoju Związku Gmin Dynowskiego na lata 2022-2030 zostały sprecyzowane na podstawie diagnozy, obecnych uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych oraz przy uwzględnieniu polityki przestrzennej określonej w obowiązujących w poszczególnych gminach studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Polityka przestrzenna oparta jest na zasadzie zrównoważonego rozwoju Związku Gmin przez właściwe przeznaczenie i użytkowanie terenów dla prawidłowego, efektywnego funkcjonowania systemu społeczno-gospodarczego Gminy, pozostaje nadal jednym z kluczowych wyzwań strategicznych jakie stoją przed Związkiem Gmin w najbliższej przyszłości.

Podstawowe założenia wynikające z przyjętego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej i przyjętej w Strategii wizji rozwoju oraz ustalenia i rekomendacje dla kluczowych jednostek funkcjonalno-przestrzennych są następujące:

- tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego, uwzględniającego ochronę podstawowych procesów ekologicznych
- tworzenie terenów zieleni urządzonej oraz stref wypoczynkowo-rekreacyjnych, z udziałem terenów biologicznie czynnych;

- zapobieganie degradacji i zrównoważony rozwój terenów wchodzących w skład obszarów Natura 2000 oraz rezerwatu przyrody,
- zachowanie i tworzenie kompleksów leśnych i towarzyszących im łąk w dotychczasowym użytkowaniu w tym uzupełnianie i poszerzanie kompleksów leśnych;
- ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, zgodnie z warunkami stref ochronnych, na terenie których położona jest gmina, w tym uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie w celach rekreacyjnych i turystycznych, ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych,
- optymalne zagospodarowanie istniejących szlaków pieszych i rowerowych, wyznaczenie miejsc odpoczynku, biwakowania, ścieżek edukacyjnych, punktów widokowych, zgodnie z zasadami ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych.,
- eksponowanie i wykorzystywanie zabytków w celach turystycznych w sposób zrównoważony, umożliwiający zachowanie i utrzymanie zabytku,
- promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w formie kompleksowej, by stanowiły całościowy zasób kulturowy udostępniony odwiedzającym,
- zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez dostęp do wysokiej jakości infrastruktury technicznej: dróg, chodników, sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- zapobieganie niekontrolowanemu rozpraszaniu się zabudowy,
- dbałość o optymalne wykorzystanie obecnych terenów zabudowanych, skupianie zabudowy i zachowywanie ciągłości układów przestrzennych,
- lokalizacja usług nieuciążliwych, wynikających z uzasadnionych potrzeb mieszkańców, w obrębie istniejących układów przestrzennych,
- opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie na obszarach, które z różnych przyczyn należy chronić przed niekontrolowaną zabudową, a także dla lokalizacji obiektów użyteczności publicznej np. ścieżek rowerowych czy terenów rekreacyjnych;
- integracja planowania strategicznego (rozwój społeczno-gospodarczy) oraz planowania przestrzennego;
- dostosowywanie przestrzeni poszczególnych gmin do potrzeb gospodarczych i społecznych jej mieszkańców;
- dążenie do poprawy dostępności infrastruktury społecznej (przedszkola, szkoły, place zabaw) i możliwie pełnej dostępności infrastruktury technicznej;

Wskazane rekomendacje dla realizacji polityki przestrzennej Związku Gmin realizowane będą m.in. przez zadania realizacyjne określone w niniejszej strategii.

Rysunek 17. Model struktury funkcjonalno–przestrzennej – wybrane działania strategiczne

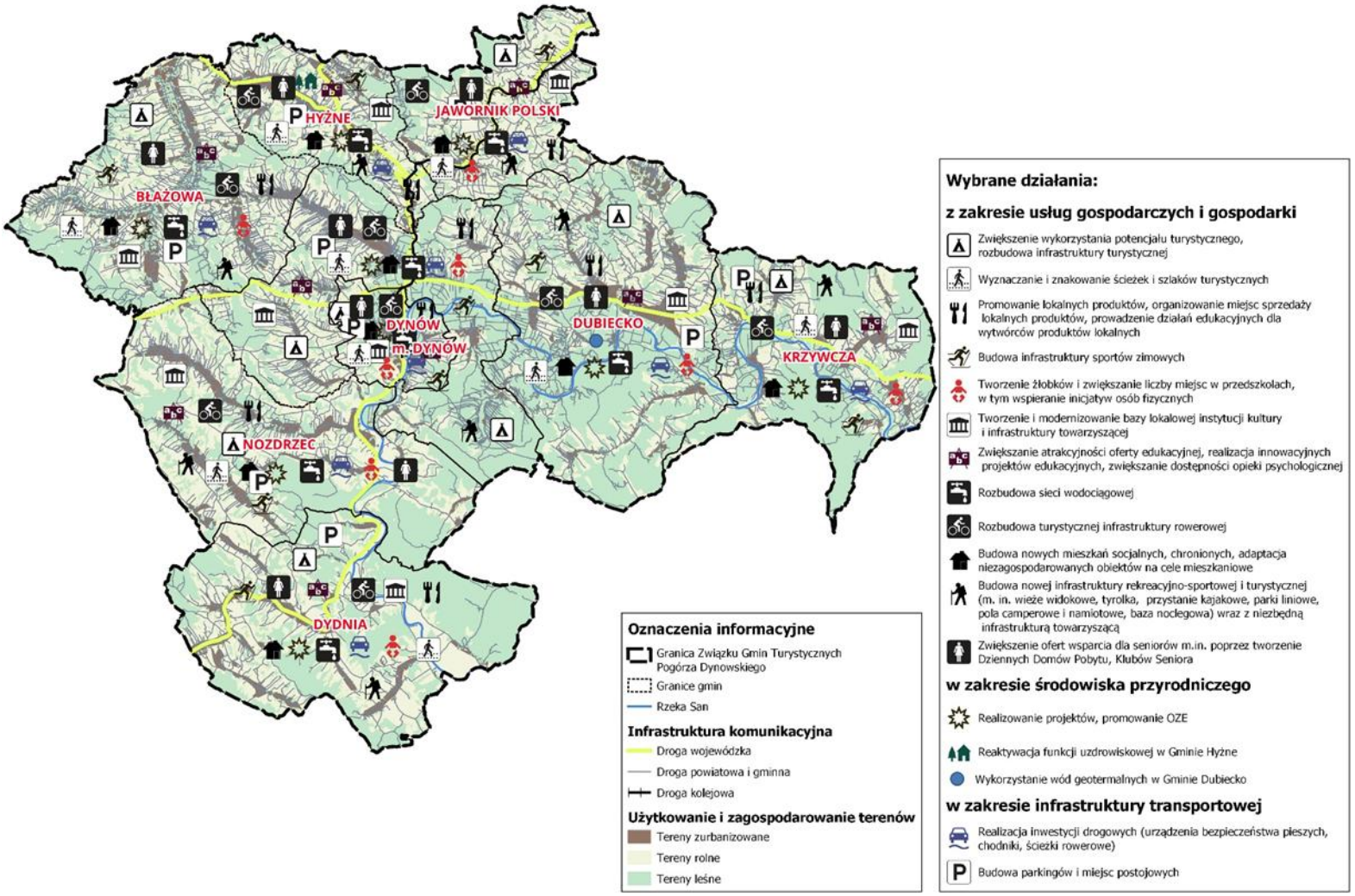

Źródło: opracowanie własne

V. Zarządzanie realizacją Strategii Związku

1. Organizacja i system wdrażania Strategii

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030 powstała z udziałem głównych interesariuszy. Dokument wyznacza strategiczne cele i kierunki rozwoju Związku.

1.1. Poziomy wdrażania Strategii

System wdrażania Strategii należy rozpatrywać na trzech poziomach: organizacyjnym, merytorycznym i społecznym.

Poziom organizacyjny

Na poziomie organizacyjnym działania i projekty realizujące cele strategiczne dokumentu będą prowadzone przez poszczególne jednostki samorządowe, które uczestniczą w Porozumieniu, instytucje publiczne, sektor prywatny oraz pozarządowy.

Zarządzanie realizacją Strategii prowadzone będzie przez Zarząd Związku oraz Biuro Związku, które będzie pełniło funkcję koordynatora wdrażania Strategii.

Do realizacji Strategii niezbędne będzie podejmowanie działań:

- samodzielnych przez poszczególne samorządy i podległe im jednostki oraz inne instytucje publiczne, podmioty sektora prywatnego i organizacje pozarządowe,
- wspólnych z udziałem członków Związku w ramach projektów partnerskich,
- wspólnych z udziałem innych partnerów z sektorów: publicznego, prywatnego i pozarządowego.

Poziom merytoryczny

Zarządzanie strategiczne na poziomie merytorycznym będzie prowadzone poprzez monitoring wartości wskaźników przypisanych do rezultatów planowanych działań oraz wskaźników ich osiągnięcia. W ramach ewaluacji efekty Strategii będą powiązane również z korzyściami społecznymi i gospodarczymi.

Dane do wyliczania wskaźników będą pozyskiwane z następujących źródeł:

- dane gromadzone w wydziałach merytorycznych i jednostkach organizacyjnych członków Związku,
- budżetów zadaniowych, sprawozdawczości budżetowych członków Związku,
- danych od innych podmiotów uczestniczących w realizacji Strategii,
- dostępne statystyki publiczne.

Poziom społeczny

Na poziomie społecznym należy uwzględnić potrzebę upowszechniania informacji na temat aktualnego poziomu realizacji Strategii. W opracowaniu dokumentu Strategii uczestniczyły różne grupy interesariuszy i w związku z tym powinni oni także uczestniczyć w kolejnych aktualizacjach dokumentu. Aby skutecznie przeprowadzić proces upowszechniania Strategii, dokument Strategii oraz raporty monitoringu i ewaluacji powinny być udostępnione na stronach wszystkich członków Związku. Upowszechnianie Strategii oraz rezultatów jej wdrażania będzie odbywało się także m. in. poprzez wykorzystanie mediów lokalnych.

Planowanie i wdrażanie Strategii w dialogu z interesariuszami pozwala na skuteczne wpływanie na długookresowe procesy społeczne, gospodarcze, przyrodnicze i przestrzenne. Umożliwi to również zarządzanie rozwojem Obszaru Związku w kolejnych latach ponad występującymi w środowiskach lokalnych ewentualnymi naturalnymi rozbieżnościami interesami, co będzie ważnym czynnikiem wzmacniającym kapitał społeczny na obszarze Związku.

1.2. Współpraca z partnerami przy realizacji Strategii

Kluczowa dla sukcesu we wdrożeniu zapisów Strategii jest efektywna komunikacja pomiędzy członkami Związku oraz innymi partnerami społeczno-gospodarczymi oraz czytelne zasady współpracy wskazane poniżej:

- pomocniczości,
- suwerenności stron,
- uczciwej konkurencji,
- efektywności,
- jawności,
- partnerstwa,
- respektowania odmiennych opinii na wspólne sprawy,
- prawa do krytyki.

Cele współpracy z Partnerami:

1) Skuteczna realizacja Strategii Związku.
2) Włączenie społeczności obszaru Związku, w szczególności podmiotów z sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego w działania na rzecz realizacji Strategii.
3) Wzmacnianie sieci współpracy pomiędzy członkami Związku.
4) Zwiększenie poczucia tożsamości mieszkańców obszaru Związku.

Bardzo ważna jest akceptacja celów przez wszystkich interesariuszy Strategii.

2. Monitoring i ewaluacja Strategii.

2.1. Założenia i zasady monitoringu i ewaluacji Strategii.

Przedmiotem monitoringu będą wynikające ze Strategii Związku działania i ich efekty mierzone wskaźnikami, zaś ewaluacja obejmie dodatkowo również kontekst społeczno-gospodarczy w ocenie tych efektów. Monitoring realizacji poszczególnych kierunków działań Strategii odbywać się będzie w oparciu o przypisane do nich mierzalne wskaźniki. Monitoring będzie obejmował: zbieranie i selekcjonowanie informacji, wskazanie jednostek odpowiedzialnych za pozyskiwanie, gromadzenie, przechowywanie i przetwarzanie informacji niezbędnych do wyliczania wskaźników monitoringu.

Monitoring będzie polegał na prowadzeniu w sposób ciągły obserwacji procesu realizacji Strategii, w tym rezultatów jakie ona przynosi i będzie ważnym elementem zarządzania rozwojem obszaru Związku.

Sposób prowadzenia monitoringu

Podsystem monitoringu określa:

1) Źródła, częstotliwość pozyskiwania informacji

Niezbędne jest wykorzystywanie różnych źródeł informacji. Część informacji będzie pozyskiwana z istniejących systemów monitoringu i wyspecjalizowanych instytucji, w tym GUS. Zasadne będzie także zorganizowanie pozyskiwania informacji z innych instytucji.

Pozyskiwanie danych dla potrzeb monitoringu Strategii będzie dokonywane nie rzadziej, niż co 2 lata.

2) Sposób gromadzenia, przetwarzania, porządkowania i przechowywania informacji.

Gromadzenie, weryfikacja oraz przetwarzanie i przechowywanie danych dla potrzeb monitoringu będzie dokonywane przez Biuro Związku we współpracy z członkami Związku. Wykorzystywane jako źródła informacji będą cyklicznie przygotowywane w jednostkach członków Związku oraz jednostkach im podległych dane sprawozdawcze odpowiednio do potrzeb przyjętych wskaźników. W przypadku wskaźników w Strategii, dla których nie będzie dostępnych danych, jednostki odpowiedzialne będą je pozyskiwały ze źródeł zewnętrznych. Opracowanie raportów z monitoringu będzie realizowane przez Biuro Związku, który jest głównym koordynatorem wdrożenia Strategii.

a) Raporty okresowe

Zakres raportu będzie obejmował wszystkie kierunki działań Strategii oraz wskaźniki monitorowania za dwa kolejne lata. Będzie on wykorzystywany do bieżącego zarządzania wdrażaniem Strategii przez wszystkie jednostki odpowiedzialne za realizację przypisanych im zadań. Raport będzie przedkładany do informacji wszystkich członków Związku oraz będzie udostępniany na stronach internetowych.

b) Raporty doraźne

W sytuacji wystąpienia ważnych, niedających się przewidzieć okoliczności zewnętrznych o charakterze politycznym, ekonomicznym, społecznym, technologiczno-technicznym, ekologicznym (środowiskowym) i regulacyjnym (prawnym) lub okoliczności wewnętrznych, może być opracowany raport doraźny na podstawie jednorazowej decyzji podjętej przez Zarząd Związku po wcześniejszej konsultacji ze wszystkimi członkami Związku. Przeglądy doraźne swoim zakresem mogą objąć wszystkie obszary ujęte w Strategii albo wybrany jeden (lub kilka) obszarów realizowanej Strategii.

Rezultatem przeglądu doraźnego będzie raport zawierający oprócz części analitycznej wnioski i rekomendacje dotyczące potrzeby i zakresu ewentualnej aktualizacji Strategii. Jednostką

odpowiedzialną za opracowanie raportu z przeglądu doraźnego będzie Biuro Związku przy współpracy z członkami Związku.

3) Zasady udostępniania informacji z monitoringu

Dane zawarte w raportach okresowych z monitoringu będą udostępniane publicznie poprzez strony internetowe członków Związku.

Proces monitorowania i ewaluacji Strategii prezentuje poniższy rysunek.

Schemat 2. Proces monitorowania i ewaluacji Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030.

Źródło: opracowanie własne

Ewaluację definiuje się jako badanie społeczno-ekonomiczne, realizowane w celu oceny jakości i efektów wdrażanej Strategii. Ocena taka dokonywana jest w oparciu o wytyczne Komisji Europejskiej, obejmujące następujące kryteria:

- trafność - czy cele Strategii odpowiadają potrzebom beneficjentów (różnych grup mieszkańców, przedsiębiorców, turystów)?
- efektywność - czy działania w ramach realizacji Strategii są racjonalne z ekonomicznego punktu widzenia? Czy ponoszone koszty są proporcjonalne do osiąganych efektów?
- skuteczność - czy wdrażanie działań w ramach Strategii przyczynia się do realizacji założonych celów rozwoju Powiatu?
- użyteczność - czy realizacja Strategii przyczynia się do lepszego zaspokojenia potrzeb beneficjentów i rozwiązywania zidentyfikowanych problemów? Czy beneficjenci faktycznie korzystają z efektów działań? Czy pojawiają się niepożądane, negatywne efekty uboczne realizowanych działań?
- trwałość (ang.) - czy pozytywne skutki realizacji Strategii mają charakter stały? Czy efekty działań będą trwałe?

Ewaluacja będzie polegała na analizie informacji uzyskanych z systemu monitoringu. Kryterium oceny realizacji strategii będzie osiągnięty poziom wskaźników kierunków działań.

Badanie ewaluacyjne

Przewidziane są dwa rodzaje ewaluacji: on going oraz ex post. Badanie ewaluacyjne będzie prowadzone nie rzadziej niż raz na cztery lata na podstawie raportów z monitoringu.

Raporty z ewaluacji Strategii

Na podstawie badań ewaluacyjnych, sporządzany będzie raport z ewaluacji Strategii. Raporty z ewaluacji będą opisywały stan realizacji Strategii w układzie narastającym. Raporty z ewaluacji będą udostępniane publicznie na stronach internetowych członków Związku.

Aktualizacja Strategii

Obecny dokument jest wiążący do 2030 roku. W przypadku woli dalszej współpracy samorządów Strategia wymagać będzie aktualizacji. Decyzję o przeprowadzeniu aktualizacji Strategii podejmuje Zarząd Związku.

Ponadto strategia będzie podlegać aktualizacji, jeżeli będzie tego wymagać sytuacja społeczna, gospodarcza lub przestrzenna Związku albo gdy będzie to konieczne dla zachowania jej spójności ze strategią rozwoju województwa.

2.2. Wskaźniki monitorowania strategii

Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju podmiot opracowujący projekt strategii jest zobowiązany do opracowania nie tylko celów i kierunków strategicznej interwencji, ale również oczekiwanych rezultatów planowanych interwencji oraz wskaźników ich osiągnięcia. Poniższa Tabela 12 prezentuje kluczowe wskaźniki wraz z ich jednostkami miary oraz kierunkiem zmian. Z związku z tym, że zaprezentowane wskaźniki dotyczą okresu realizacji Strategii i tylko nowych działań, to wartość bazowa na początek realizacji strategii wynosi „0".

Tabela 13. Zestawienie zbiorcze wskaźników

Wskaźniki				
Cel strategiczny	**Wskaźnik**	**Jednostka miary**	**Wartość bazowa**	**Kierunek zmian**
Cel strategiczny 1: Poprawa warunków i jakości życia, pracy i rozwoju mieszkańców gmin tworzących Związek	Liczba zrealizowanych nowych projektów z zakresu aktywizacji zawodowej	szt.	0	wzrost
	Liczba utworzonych nowych mieszkań socjalnych, chronionych	szt.	0	wzrost
	Liczba budynków, w których zrealizowano nowe inwestycje w zakresie modernizacji energetycznej	szt.	0	wzrost
	Liczba nowych projektów z zakresu przeciwdziałania zagrożeniu powodziowemu	szt.	0	wzrost
	Liczba zrealizowanych nowych inwestycji z zakresu zwiększania bezpieczeństwa w ruchu komunikacyjnym	szt.	0	wzrost
	Liczba nowych przedsięwzięć/inicjatyw z zakresu zwiększania dostępności podstawowej opieki medycznej i rehabilitacji	szt.	0	wzrost
	Liczba nowych ofert opieki nad dziećmi	szt.	0	wzrost
	Liczba nowych przedsięwzięć zwiększających dostępność obiektów i przestrzeni publicznych dla osób z niepełnosprawnościami i szczególnymi potrzebami	szt.	0	wzrost
	Liczba nowych ofert wsparcia dla seniorów	szt.	0	wzrost
	Liczba nowych przedsięwzięć ukierunkowanych na zwiększenia atrakcyjności oferty edukacyjnej	szt.	0	wzrost
	Liczba nowych elementów oferty kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej	szt.	0	wzrost
	Liczba zorganizowanych nowych wydarzeń/inicjatyw aktywizujących społeczności lokalnych	szt.	0	wzrost
	Liczba zrealizowanych nowych przedsięwzięć edukacyjnych z zakresu włączenia cyfrowego	szt.	0	wzrost

Cel strategiczny 2 Zwiększenie dostępności rozwiniętej infrastruktury technicznej i społecznej zaspokajającej potrzeby mieszkańców, podmiotów gospodarczych i turystów.	Liczbo nowo zmodernizowanych budynków użyteczności publicznej (modernizacja energetyczna, dostępność + itp.)	szt.	0	wzrost
	Liczba zrealizowanych nowych przedsięwzięć z zakresu rozwoju infrastruktury wodno-kanalizacyjnej	szt.	0	wzrost
	Liczba zrealizowanych nowych przedsięwzięć poprawiających dostępność komunikacyjną	szt.	0	wzrost
	Liczba zrealizowanych nowych przedsięwzięć z zakresu rozbudowy infrastruktura turystycznej, kultury i sportowo-rekreacyjnej	szt.	0	wzrost
	Liczba wybudowanych nowych budowli ochronnych (schronów itp. miejsc ochrony na wypadek działań wojennych)	szt.	0	wzrost
	Liczba zrealizowanych nowych inwestycji z zakresu rozwoju sieci szerokopasmowej	szt.	0	wzrost
Cel strategiczny 3: Poprawa funkcjonalności i zagospodarowania przestrzeni gmin wchodzących w skład Związku	Powierzchnia nowych uzbrojonych terenów inwestycyjnych	ha	0	wzrost
	Liczba zrealizowanych nowych projektów rewitalizacyjnych	szt.	0	wzrost
Cel strategiczny 4: Wzmocnienie potencjału kulturowego bazującego na lokalnym dziedzictwie	Liczba zrealizowanych nowych projektów z zakresu konserwacji i restauracji obiektów i parków zabytkowych wraz z nadaniem im nowych funkcji	szt.	0	wzrost
	Liczba zrealizowanych nowych, wspólnych (w Związku) przedsięwzięć promujących lokalne dziedzictwo kulturowe	szt.	0	wzrost
	Liczba nowych propozycji w ramach zintegrowanej oferty kulturalnej gmin Związku	szt.	0	wzrost
Cel strategiczny 5: Wysoki poziom zachowania i czystości środowiska gmin wchodzących w skład Związku	Liczba zrealizowanych nowych projektów z zakresu instalacji OZE	szt.	0	wzrost
	Liczba zrealizowanych nowych działań edukacyjno-promocyjnych z zakresu ochronnych środowiska	szt.	0	wzrost
	Liczba zorganizowanych nowych przedsięwzięć inicjujących i rozwijających współprace członków związku (JST) z	szt.	0	wzrost

Cel strategiczny 6: Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki na obszarze gmin tworzących Związek	przedsiębiorcami w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia oferty gospodarczej			
	Liczba zrealizowanych nowych przedsięwzięć aktywizujących i wspierających rolników w zakresie pozyskiwania alternatywnych źródeł dochodu	szt.	0	wzrost
	Liczba zrealizowanych nowych, wspólnych przedsięwzięć zwiększających wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru gmin wchodzących w skład Związku	szt.	0	wzrost

Źródło: Opracowanie własne

3. Finansowanie realizacji Strategii Związku

3.1. Ramy finansowe i źródła finansowania.

Cele strategiczne i kierunki działań zapisane w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na lata 2022-2030, będą skutecznie realizowane pod warunkiem, że oprócz oddelegowania zasobów ludzkich i rzeczowych po stronie podmiotów wdrażających oraz innych podmiotów instytucjonalnych zaangażowanych w realizację Strategii, zabezpieczone zostaną odpowiednie środki finansowe, adekwatne do zakresu zaplanowanych i realizowanych przedsięwzięć.

W związku z tym przewiduje się, że źródłami finansowania działań będą środki z:

1) Budżetów własnych członków Związku.
2) Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027.
3) Programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FENIKS). Program ma wspierać rozwój gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz ułatwiać przeciwdziałaniu i adaptacji do zmian klimatu. FENIKS wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Planowany budżet to: ponad 25 mld euro.
4) Budżetu województwa podkarpackiego.
5) Krajowych programów operacyjnych, w tym z:
   - Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG). FENG skierowany jest na realizację projektów badawczo-rozwojowych, innowacyjnych oraz zwiększających konkurencyjność polskiej gospodarki. Program skierowany jest miedzy innymi do: przedsiębiorców, instytucji z sektora nauki, konsorcjów przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu i ośrodków innowacji. Planowany budżet to ok 7,9 mld euro.
   - Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS). Program FERS będzie wspierał projekty rozwojowe z zakresu: poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienia opieki nad dziećmi, podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji, integracji społecznej, rozwoju usług społecznych i ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.
   - Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC). FERC będzie swoim zakresem wspierał: zwiększenie dostępu do ultraszybkiego internetu szerokopasmowego, udostępnienie zaawansowanych e-usług, zapewnienie cyberbezpieczeństwa, rozwój gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwój zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego (JST) i przedsiębiorców. Planowany budżet FERC to ok. 2 mld euro.
6) Budżetu Unii Europejskiej.
7) Budżetu Państwa.
8) Innych źródeł (środki prywatne, środki inwestycyjne podmiotów gospodarczych, środki od innych podmiotów publicznych oraz środki z organizacji pozarządowych).

W okresie finansowania rozwoju UE 2021-2027 możliwe będą do wykorzystania subwencje bezzwrotne i dotacje oraz zwrotne instrumenty finansowe. Będzie również możliwość wykorzystania finansowania przedsięwzięć w formie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Istotna będzie realizacja projektów na podstawie montażu finansowego z różnych źródeł. W tym przypadku ważne będzie wykorzystanie również środków prywatnych. Środki prywatne będą miały bardzo duże znaczenie, gdyż mogą stanowić wkład własny w ramach projektów realizowanych z programów operacyjnych lub projektów w zakresie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Ramy finansowe w dokumencie przedstawiono za pomocą szacunków, dotyczących przeznaczania funduszy na realizację poszczególnych celów strategicznych. Poniższa tabela pokazuje procentowy udział wydatków.

Tabela 14. Szacunkowy udział wydatków przeznaczonych na realizację celów strategicznych.

Sfera społeczna	Sfera zasobów i potencjałów	Sfera gospodarki i promocji
Cel strategiczny 1: Poprawa warunków i jakości życia, pracy i rozwoju mieszkańców gmin tworzących Związek	**Cel strategiczny 2:** Zwiększenie dostępności rozwiniętej infrastruktury technicznej i społecznej zaspokajającej potrzeby mieszkańców, podmiotów gospodarczych i turystów. **Cel strategiczny 3:** Poprawa funkcjonalności i zagospodarowania przestrzeni gmin wchodzących w skład Związku **Cel strategiczny 4:** Wzmocnienie potencjału kulturowego bazującego na lokalnym dziedzictwie. **Cel strategiczny 5**: Wysoki poziom zachowania i czystości środowiska gmin wchodzących w skład Związku	**Cel strategiczny 6:** Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki na obszarze gmin tworzących Związek.
Szacunkowy udział wydatków przeznaczonych na realizację celów strategicznych		
29 250 000,00	229 450 000,00	10 800 000,00

Szacunkowy udział wydatków przeznaczonych na realizację:

- celu w Sferze społecznej wyniesie 10,9%,
- celów w Sferze zasobów i potencjałów wyniesie 85,1%,
- celu w Sferze gospodarki i promocji – 4,0%.

4. Wytyczne i harmonogram do sporządzania dokumentów wykonawczych

4.1. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Wdrożenie strategii jest procesem długookresowym, wymagającym skoordynowania w aspektach: podmiotowym, przedmiotowym oraz organizacyjnym obejmującym działania koordynacyjne, komunikacyjne i związane z podejmowaniem decyzji.

Poniżej znajdują się wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych:

1) Realizacja Strategii będzie dokonywana poprzez:
   a. **Projekty partnerskie** obejmujące kilku Partnerów i realizowane na rzecz mieszkańców obszaru Związku. Będą to projekty partnerskie (inne niż projekty zintegrowane) lub ich wiązki,

finansowane z różnych źródeł, w tym szczególnie z wykorzystaniem środków UE. Projekt partnerski powinien spełniać przynajmniej jeden z dwóch warunków:

- jest projektem partnerskim w rozumieniu art. 39 ustawy wdrożeniowej,
- deklarowany jest wspólny efekt, rezultat lub produkt końcowy projektu, tj. wspólne wykorzystanie stworzonej w jego ramach infrastruktury w przypadku projektów „twardych", lub objęcie wsparciem w przypadku projektów „miękkich", mieszkańców, co najmniej 2 gmin.

b. Strategie i sektorowe programy rozwoju poszczególnych gmin wchodzących w skład Związku, w tym Gminne Programy Rewitalizacji, Plany Gospodarki Niskoemisyjnej.
c. Projekty indywidualne samorządów wynikające ze Strategii Związku.
d. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego i Studia Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego dotychczasowe i nowe uwzgledniające rekomendacje zawarte w Strategii Związku w modelu funkcjonalno-przestrzennym.

2) Każdy projekt partnerski będzie miał koordynatora/lidera kierującego pracą nad przygotowaniem i realizacją tych projektów.
3) Nadzór nad realizacją wszystkich projektów zintegrowanych będzie w gestii Biura Związku i Zarządu Związku.
4) Zarząd Związku będzie określał szczegółowe terminy dla zadań związanych z przygotowaniem poszczególnych projektów zintegrowanych. Terminy szczegółowe dotyczące pozostałych projektów i przedsięwzięć będą dokonywane na bieżąco w gronie samorządów, których dotyczyć będą konkretne projekty/przedsięwzięcia.
5) Wszystkie dokumenty wdrożeniowe muszą być opracowane zgodnie z wytycznymi/przepisami zawartymi w dokumentach i aktach prawnych szczebla regionalnego i krajowego (w tym spełniać wymagania aplikacyjne) oraz powinny być zgodne z postanowieniami Strategii Związku.

4.2. Harmonogram sporządzania dokumentów wykonawczych

Poniżej znajduje się ogólny harmonogram sporządzania dokumentów wykonawczych.

Tabela 15. Harmonogram dokumentów wykonawczych.

L.P.	Zadanie	Termin
1)	Przygotowywanie koncepcji produktu turystycznego.	IV kw. 2024 - I kw. 2025
2)	Przygotowanie porozumień samorządów dotyczących warunków udziału i zadań w poszczególnych projektach partnerskich.	IV kw. 2024 - I kw. 2025
3)	Weryfikacja ustaleń dotyczących listy projektów partnerskich i ich parametrów finansowych po ogłoszeniu ostatecznych decyzji dotyczące źródeł, dostępności przedmiotowej i wysokości zewnętrznych środków finansowych.	I połowa 2025
4)	Przygotowanie i dokonanie uzgodnień o współpracy przez samorządy, które dotyczyć będą innych projektów niż partnerskie (pierwszy pakiet projektów do zgłoszenia w naborach w 2025 roku).	IV kw. 2024 - I kw. 2025
5)	Przygotowanie dokumentacji aplikacyjnych do pierwszego pakietu projektów partnerskich do zgłoszenia w naborach w 2025 roku.	Do II kw. 2025
6)	Przygotowanie dokumentacji aplikacyjnych do drugiego pakietu projektów partnerskich.	Do IV kw. 2026
7)	Przygotowanie i dokonanie uzgodnień o współpracy przez samorządy, które dotyczyć będą innych projektów niż partnerskie z pierwszego pakietu (drugi pakiet projektów) oraz przygotowanie dokumentacji aplikacyjnych do tych projektów.	Do IV kw. 2026
8)	Korekty Miejscowych Plany Zagospodarowania Przestrzennego i Studiów Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego przez samorządy, które, zechcą uwzględnić rekomendacje zawarte Strategii Związku w modelu funkcjonalno-przestrzennym.	Do IV kw. 2026
9)	Przygotowanie i dokonanie uzgodnień o współpracy przez samorządy, które dotyczyć będą innych projektów partnerskich niż zgłoszone w roku 2025 (trzeci pakiet projektów) oraz przygotowanie dokumentacji aplikacyjnych do tych projektów.	Do IV kw. 2028
10)	Indywidualne projekty i programy poszczególnych samorządów	W całym okresie realizacji Strategii Związku
11)	Pomoc techniczna dla samorządów.	Na bieżąco
12)	Zarządzanie dokumentami i informacjami dotyczącymi projektów.	Na bieżąco

Źródło: Opracowanie własne

Harmonogram zostanie zweryfikowany po ogłoszeniu ostatecznych decyzji dotyczących źródeł, dostępności przedmiotowej i wysokości zewnętrznych środków finansowych. Decyzje o priorytetach w zakresie pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych przez członków Związku w ramach Strategii będą zatem podejmowane w momencie, kiedy takie decyzje zostaną ogłoszone.

Załącznik 1 Przedsięwzięcia partnerskie Strategii

Tabela 16. Projekt partnerski nr 1 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027

Projekt partnerski nr 1 planowanych do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	„Dwie Wieże" - szlakiem wież i tras widokowych – rozwój infrastruktury turystycznej i towarzyszącej na terenie Gmin Dydnia i Nozdrzec.
2.	Lider/partner projektu	Lider projektu - Gmina Dydnia/Partner 1 - Gmina Nozdrzec/Partner 2 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	*Typ projektu: Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych* <u>Lider projektu – Gmina Dydnia</u> 1) Budowa wieży widokowej w miejscowości Grabówka gm. Dydnia na tworzonym w ramach projektu Szlaku turystycznym „Dwie Wieże". 2) Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej przy tworzonym Szlaku turystycznym „Dwie Wieże" w budynku byłej biblioteki w Krzemiennej gmina Dydnia (m. in. kompleksowy remont budynku pomieszczeń i sanitariatów z zastosowaniem OZE, zakup niezbędnego sprzętu i wyposażenia w celu zaadaptowania pod punkt IT, dostosowanie budynku do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, zagospodarowanie otoczenia). 3) Wykonanie miejsc postojowych przy Domu Ludowym w Krzemiennej gm. Dydnia, jako elementu Szlaku „Dwie Wieże". Lokalizacja miejsc postojowych przy szlaku skąd będzie można udać się w dwie strony szlaku. Planowana liczba miejsc postojowych nie przekroczy 10 miejsc. 4) Utworzenie samoobsługowych wypożyczalni rowerów przy Szlaku „Dwie Wieże"/Centrum Informacji Turystycznej w Krzemiennej gm. Dydnia - zakup samoobsługowych stacji wypożyczania rowerów. 5) Utworzenie strefy aktywności dla turystów przy szlaku w Niebocku - budowa pumptracku (lokalizacja przy szlaku). 6) Organizacja ścieżek/szlaków pieszo-rowerowych i szlaków „bird watching" łączących się w Szlak turystyczny „Dwie Wieże" na terenie Gminy Dydnia, łączących Gminy: Dydnia i Nozdrzec, obejmujących na swojej trasie wieże widokowe, punkty widokowe oraz inne atrakcje (wraz z niezbędnymi robotami budowlanymi i infrastrukturą turystyczną typu miejsca wypoczynku zlokalizowane przy węzłach szlaków: m.in. wiaty turystyczne, ławy, stoły, kosze na odpady, paleniska, tablice informacyjne, miejsca postojowe, stojaki na rowery). Szlaki pieszo-rowerowe będą projektowane zgodnie z dokumentem „Regionalna Polityka Rowerowa Województwa Podkarpackiego" i będą odseparowane od dróg. 7) Remont części budynku dawnej szkoły w Obarzymie gm. Dydnia wraz z jego wyposażeniem (m. in. pralnia, kuchnia, miejsce do spania) - utworzenie na Szlaku „Dwie Wieże" schroniska turystycznego dla grup plecakowych. 8) Wdrożenie rozwiązań proekologicznych w ramach budowanej infrastruktury (w tym gromadzenie lub wykorzystanie wody deszczowej, zastosowanie OZE i wkomponowanie elementów przyrody w projekt jako dodatkowe nasadzenia). 9) Stworzenie wspólnej aplikacji internetowej oraz informacji turystycznej na podstronach internetowych gmin umożliwiającej turystom powzięcie informacji m.in. o trasach pieszo-rowerowych, lokalizacji wież, samoobsługowych stacjach wypożyczalni rowerów, bazie noclegowej, gastronomicznej, komunikacji, atrakcjach turystycznych, walorach krajobrazowych, przyrodniczych, historycznych, imprezach kulturalnych i sportowych, fotogalerie, dane teleadresowe, produktach możliwych do nabycia u lokalnych producentów. <u>Partner 1 – Gmina Nozdrzec</u>

		10) Budowa wieży widokowej na Szlaku turystycznym „Dwie Wieże" w miejscowości Izdebki (przysiółek Rudawiec) gm. Nozdrzec. 11) Organizacja ścieżek/szlaków pieszo-rowerowych i szlaków „bird watching" tworzących Szlak turystyczny „Dwie Wieże" na terenie Gminy Nozdrzec, łączących Gminy: Dydnia i Nozdrzec, obejmujących na swojej trasie wieże widokowe, punkty widokowe oraz inne atrakcje (wraz z niezbędnymi robotami budowlanymi i infrastrukturą turystyczną typu miejsca wypoczynku zlokalizowane przy węzłach szlaków: m.in. wiaty turystyczne, ławy, stoły, kosze na odpady, paleniska, tablice informacyjne, miejsca postojowe, stojaki na rowery). Szlaki pieszo-rowerowe będą projektowane zgodnie z dokumentem „Regionalna Polityka Rowerowa Województwa Podkarpackiego" i będą odseparowane od dróg. 12) Utworzenie samoobsługowych wypożyczalni rowerów w Nozdrzcu, w Izdebkach (przy wieży widokowej), w Warze (przy kładce nad rzeką San) – zakup samoobsługowych stacji wypożyczania rowerów, oraz zapewnienie niezbędnej infrastruktury towarzyszącej typu parkingi, z wykorzystaniem infrastruktury turystycznej na szlaku „Dwie Wieże". 13) Utworzenie samoobsługowej wypożyczalni rowerów w miejscowości Wesoła (w okolicy parkingu w centrum miejscowości) przy szlaku turystycznym „Dwie Wieże" 14) Wdrożenie rozwiązań proekologicznych w ramach budowanej infrastruktury (w tym gromadzenie lub wykorzystanie wody deszczowej, zastosowanie OZE i wkomponowanie elementów przyrody w projekt jako dodatkowe nasadzenia). 15) Stworzenie wspólnej aplikacji internetowej oraz informacji turystycznej na podstronach internetowych gmin umożliwiającej turystom powzięcie informacji m.in. o trasach pieszo-rowerowych, lokalizacji wież, samoobsługowych stacjach wypożyczalni rowerów, bazie noclegowej, gastronomicznej, komunikacji, atrakcjach turystycznych, walorach krajobrazowych, przyrodniczych, historycznych, imprezach kulturalnych i sportowych, fotogalerie, dane teleadresowe, produktach możliwych do nabycia u lokalnych producentów. <u>Partner 2 – Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02</u> 16) Wyznaczenie i oznakowanie ścieżek/szlaków pieszo-rowerowych i szlaków „bird watching" tworzących Szlak turystyczny „„Dwie Wieże"" łączących Gminy: Dydnia i Nozdrzec, obejmujących na swojej trasie wieże widokowe, punkty widokowe oraz inne atrakcje.
6.	Budżet projektu PLN	Wydatki kwalifikowalne: 15 000 000,00 Środki UE: 12 750 000,00
7.	Okres realizacji projektu	2025-2028

Tabela 17. Projekt partnerski nr 2 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027

Projekt partnerski nr 2 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	W Krainie Błękitnego Sanu - zachowanie dziedzictwa kulturowego gmin nadsańskich poprzez rozwój instytucji kultury w Gminach Dydnia i Nozdrzec.
2.	Lider/partner projektu	Lider projektu - Gmina Nozdrzec/Partner 1 - Gmina Dydnia /Partner 2 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	*Typ projektu: Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury* <u>Lider projektu – Gmina Nozdrzec</u> 1) Budowa nowej siedziby Gminnego Ośrodka Kultury w Nozdrzcu wraz z zagospodarowaniem terenu – zapewnienie warunków prowadzenia działalności i edukacji kulturalnej, utworzenie przestrzeni służących udostępnieniu i upowszechnieniu zasobów dziedzictwa kulturowego. Zastosowanie OZE w budynku, dostępność dla osób z niepełnosprawnościami. 2) Wyposażenie nowej siedziby GOK w urządzenia i sprzęt do prowadzenia działalności kulturalnej, edukacji kulturalnej i służący udostępnieniu i upowszechnieniu zasobów dziedzictwa kulturowego - z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań wspólnie z partnerami projektu, a przede wszystkim w celu zachowania dziedzictwa kulturowego gmin nadsańskich. 3) <u>Partner 1 – Gmina Dydnia</u> 4) Rozbudowa i przebudowa Gminnego Ośrodka Kultury Bibliotek Promocji i Wypoczynku w Dydni (w tym zastosowanie OZE i dostosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz zagospodarowanie otoczenia funkcjonalnie związanego) – poprawa warunków prowadzenia dotychczasowej działalności kulturalnej i utworzenie nowej przestrzeni służącej prezentacji i promocji dziedzictwa kulturowego. 5) Zakup nowoczesnego i innowacyjnego wyposażenia GOKBPiW w Dydni tj. m.in. zakup urządzeń multimedialnych, interaktywnych, nagłośnienia, oświetlenia oraz mebli w celu prowadzenia działalności kulturalnej z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań wspólnie z partnerami projektu, a przede wszystkim w celu zachowania dziedzictwa kulturowego gmin nadsańskich. 6) Zachowanie i zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych w terenach nadsańskich – prace restauratorskie i konserwatorskie przy zabytkowej kapliczce się w Uluczu gm. Dydnia i jej otoczeniu. 7) Remont części budynku dawnej szkoły w Uluczu gm. Dydnia wraz z jego wyposażeniem jako miejsca ekspozycji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego terenów nadsańskich. Pomieszczenia objęte projektem, będą przeznaczone na działalność kulturalną, będą w zarządzie instytucji kultury jaką jest Gminny Ośrodek Kultury, Bibliotek, Promocji i Wypoczynku w Dydni, który będzie tam prowadził działalność kulturalną.

		8) Wdrożenie rozwiązań proekologicznych przy obiektach będących przedmiotem realizacji zadań (w tym gromadzenie lub wykorzystanie wody deszczowej, zastosowanie OZE i wkomponowanie elementów przyrody w projekt jako dodatkowe nasadzenia). Partner 2 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02 9) Zakup nowoczesnego i innowacyjnego wyposażenia w celu prowadzenia działalności kulturalnej z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań wspólnie z partnerami projektu, a przede wszystkim w celu zachowania dziedzictwa kulturowego gmin nadsańskich. Zakupione wyposażenie będzie przechowywane i wykorzystywane w tworzonej placówce Gminnego Ośrodka Kultury, Bibliotek, Promocji i Wypoczynku w Dydni jaką będzie część pomieszczeń dawnej szkoły w Uluczu oraz innych obiektach Ośrodka.
6.	Budżet projektu PLN	Wydatki kwalifikowalne: 15 000 000,00 Środki UE: 12 750 000,00
7.	Okres realizacji projektu	2025-2027

Tabela 18. Projekt partnerski nr 3 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027

Projekt partnerski nr 3 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS *5(II)* w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	Utworzenie infrastruktury trasy turystycznej przebiegającej doliną Sanu na terenie Miasta i Gminy Dubiecko i Gminy Krzywcza
2.	Lider/partner projektu	Lider projektu – Gmina Krzywcza/Partner 1 – Miasto i Gmina Dubiecko/Partner 2 – Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy *5(II)* wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	*Typ projektu: Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych* <u>Lider projektu – Gmina Krzywcza</u> 1. Utworzenie ścieżek pieszo-rowerowych/tras rowerowych w drogach: gminnych, powiatowych i wojewódzkiej wraz z infrastrukturą towarzyszącą i turystyczną przy drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkiej oraz przebudowa drogi gminnej i wojewódzkiej wraz z niezbędną dokumentacją budowlaną. Inwestycja zlokalizowana będzie na terenie w miejscowości: Bachów, Ruszelczyce, Chyrzyna, Krzywcza i Reczpol w gm. Krzywcza. Szacunkowa długość tras: ścieżki pieszo-rowerowej ok. 1050 m, trasy rowerowe ok. 16 km. Przedmiotowy zakres będzie służył celom turystycznym. Ścieżki pieszo-rowerowe i trasy rowerowe będą projektowane zgodnie z dokumentem „Regionalna Polityka Rowerowa Województwa Podkarpackiego" i będą odseparowane od dróg. 2. Rozbudowa infrastruktury turystycznej części działki nr 1030 (wokół krzyża) w Krzywczy wraz z niezbędną dokumentacją budowlaną Rozbudowa infrastruktury turystycznej będzie realizowana m.in. poprzez: montaż stojaków na rowery, montaż tarasu widokowego, montaż ławek, montaż koszy na śmieci, montaż tablic informacyjnych, utwardzeniu terenu dojazdu i ścieżek dojścia, budowę miejsc postojowych. 3. Rozbudowa infrastruktury turystycznej wokół wieży widokowej w Krzywczy, która będzie punktem kończącym całość tworzonej rowerowej trasy turystycznej wraz z niezbędną dokumentacją budowlaną. Rozbudowa będzie realizowana m.in. poprzez: montaż stojaków na rowery, montaż ławek, montaż koszy na śmieci, montaż tablic informacyjnych, montaż oświetlenia terenu i wieży, utwardzenia terenu dojazdu i ścieżek dojścia do wieży, budowę miejsc postojowych, budowę wiat turystycznych, budowę ścieżki rekreacyjnej, budowę ogrodzenia i inne. 4. Wdrożenie rozwiązań proekologicznych w ramach rozbudowywanej infrastruktury (w tym gromadzenie lub wykorzystanie wody deszczowej, zastosowanie OZE i wkomponowanie elementów przyrody w projekt jako dodatkowe nasadzenia). <u>Partner 1 – Miasto i Gmina Dubiecko</u> 5. Utworzenie ścieżek/tras rowerowych w drogach: gminnych i powiatowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą i turystyczną przy drogach gminnych i powiatowych przebiegające przez miejscowości Sielnica, Słonne, Wybrzeże, Iskań oraz przebudowa/remont dróg gminnych w miejscowości Sielnica, stanowiące część nowej trasy oraz remont punktu widokowego w Sielnicy, znajdującego się przy drodze remontowanej/przebudowanej w Sielnicy oraz budowa trasy/ścieżki

		łączącej Słonne i Wybrzeże (ok. 4,5 km). Inwestycja zlokalizowana będzie na terenie Miasta i Gminy Dubiecko w miejscowościach: Sielnica, Słonne, Wybrzeże, Iskań. Szacunkowa łączna długość ścieżek/tras rowerowych powstałych w wyniku projektu to ok. 12 km. Przedmiotowy zakres będzie służył celom turystycznym. Ścieżki pieszo-rowerowe i trasy rowerowe będą projektowane zgodnie z dokumentem Regionalna Polityka Rowerowa Województwa Podkarpackiego i będą odseparowane od dróg. Zgodnie z ustaleniami z Zarządem Powiatu dla Miasta i Gminy Dubiecko zostanie przekazana w zarząd część drogi powiatowej, na której będzie realizowany przez gminę ten projekt. 6. 7. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez nadanie budynkowi nieużytkowanej stodoły po byłym PGR w Wybrzeżu (przy polu biwakowym) nowej funkcji turystycznej – budowa sanitariatów i natrysków dla turystów oraz miejsca parkingowe wokół budynku. Montaż instalacji fotowoltaicznej. Organizacja w budynku wypożyczalni sprzętu turystycznego takiego jak kajaki, rowery i urządzenie w jej wnętrzu strefy aktywności dla dzieci (zakup i instalacja toru przeszkód, trampolin, urządzeń wysiłkowych) oraz strefy odpoczynku dla rodziców i dzieci (zakup wyposażenia i organizacja zaplecza kuchennego i jadalni). Projekt będzie przewidywał wyposażenie w ogrzewanie. <u>Partner 2: Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02</u> 1. Opracowanie informacji dotyczące historycznego znaczenia miejsca widokowego, w którym znajduje się Krzyż i promującymi walory turystyczne ziemi krzywieckiej (w tym np. panorama z miejsca widokowego) oraz wykonanie i montaż tablic informacyjnych dla turystów z w/w informacjami.
6.	Budżet projektu PLN	Wydatki kwalifikowalne 15 000 000,00 Wydatki niekwalifikowalne 5 000 000,00 (środki własne z budżetów Partnerów) Środki UE: 12 750 000
7.	Okres realizacji projektu	2026-2028

Tabela 19. Projekt partnerski nr 4 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027

Projekt partnerski nr 4 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5*(II)* w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	Poprawa stanu obiektów dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury kultury – ochrona i promowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwój usług w dziedzinie kultury na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Krzywcza.
2.	Lider/partner projektu	Lider projektu – Gminny Ośrodek Kultury w Dubiecku /Partner 1 – Gminna Biblioteka Publiczna w Krzywczy imienia Jana Chryzostoma Zachariasiewicza /Partner 2 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02
2.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
3.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(II) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
4.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	*Typ projektu: Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury* <u>Lider projektu – Gminny Ośrodek Kultury w Dubiecku</u> 1. Budowa sali widowiskowej w Dubiecku wraz z wyposażeniem związanym z działalnością kulturalną i wdrożeniem rozwiązań proekologicznych (w tym gromadzenie lub wykorzystanie wody deszczowej, zastosowanie OZE i wkomponowanie elementów przyrody w projekt jako dodatkowe nasadzenia). Sala widowiskowa będzie obiektem zarządzanym przez Gminny Ośrodek Kultury w Dubiecku. <u>Partner 1 Gminna Biblioteka Publiczna w Krzywczy imienia Jana Chryzostoma Zachariasiewicza (GBP w Krzywczy)</u> 2. Utworzenie na terenie Gminy Krzywcza zarządzanego przez GBP w Krzywczy Centrum Wystawiennictwa i Kultury polegające na remoncie, przebudowie, adaptacji pomieszczeń Świetlicy Wiejskiej w Babicach, m.in.: - remont, adaptacja - wraz z wyposażeniem - pomieszczeń mających służyć jako min. sala wystawiennicza, sala konferencyjna, pomieszczenia pomocnicze (magazyny, szatnia), - przebudowa pomieszczeń WC, - wymiana stolarki drzwiowej, - roboty z zakresu poprawy dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami (w tym mi. in. montaż windy), - zakupu ścianek wystawienniczych, - zakup i montaż tablic informacyjnych, - zakup i montaż klimatyzacji typu split lub multisplit, - remont korytarzy i holi. <u>Partner 2 Beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02</u> 3. Stworzenie stałej wystawy plenerowej zlokalizowanej przy Sali widowiskowej w Dubiecku przedstawiającej historię miasta i gminy Dubiecko przez zakup i wykonanie tablic informacyjnych, grafik, opracowanie tekstów informacyjnych itp.
5.	Budżet projektu PLN	Wydatki kwalifikowalne 15 000 000,00

		Wydatki niekwalifikowalne 5 000 000,00 (środki własne z budżetów Partnerów). Środki UE: 12 750 000,00
6.	Okres realizacji projektu	2025-2027

Tabela 20. Projekt partnerski nr 5 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027

Projekt partnerski nr 5 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	Rozwój infrastruktury turystycznej na terenie Gminy Dynów i Gminy Miejskiej Dynów.
2.	Lider/partner projektu	Lider projektu – Gmina Dynów/Partner 1 – Gmina Miejska Dynów/ Partner 2 – Miejski Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji w Dynowie
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	*Typ projektu: Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych* <u>Lider projektu – Gmina Dynów</u> 1. Budowa i oznakowanie szlaków pieszo-rowerowych na terenie Gminy Dynów w miejscowościach Bachórz, Harta, Laskówka, Dąbrówka Starzeńska, Wyręby wraz z infrastrukturą towarzyszącą. Łączna długość tras: ok. 18km. Szlaki rowerowe turystyczne będą realizowane zgodnie z dokumentem Regionalnej Polityki Rowerowej Województwa Podkarpackiego i będą odseparowane od dróg 2. Wdrożenie rozwiązań proekologicznych (w tym gromadzenie lub wykorzystanie wody deszczowej, zastosowanie OZE i wkomponowanie elementów przyrody w projekt jako dodatkowe nasadzenia). <u>Partner 1 – Gmina Miejska Dynów</u> 3. Utworzenie obiektów turystycznych nad rzeką San w Dynowie: m.in. budowa kei na rzece San, zagospodarowanie brzegu rzeki San (wykonanie schodów terenowych z poręczami, kładek/pomostów, miejsc odpoczynku wyposażonych w małą architekturę m.in. wiaty, stojaki na rowery), utwardzenie terenu, budowa sanitariatów kontenerowych wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną, remont istniejącego pola namiotowego, remont istniejącego budynku sanitariatów, wykonanie wiaty wyposażonej w ławostoły, wykonanie ścieżek pieszo-rowerowych, wykonanie parkingów. nasadzenia na całym terenie. 4. Budowa nowej wieży widokowej przy ul. Bartkówka wraz z dojściem i dojazdem. 5. Remont wieży widokowej przy ul. Karolówka wraz z dojściem i dojazdem. 6. Wdrożenie rozwiązań proekologicznych (w tym gromadzenie lub wykorzystanie wody deszczowej, zastosowanie OZE i wkomponowanie elementów przyrody w projekt jako dodatkowe nasadzenia).

		Partner 2 – Miejski Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji w Dynowie 7. Zakup i montaż małej architektury w celu poszerzenia oferty turystycznej (m.in. ławki, stoły, kosze do segregacji odpadów, tablice informacyjne, tabliczki kierunkowe).
6.	Budżet projektu PLN	Wydatki kwalifikowalne 15 000 000,00 Wydatki niekwalifikowalne 2 500 000,00 (środki własne z budżetów Partnerów)
7.	Okres realizacji projektu	2025-2027

Tabela 21. Projekt partnerski nr 6 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027

Projekt partnerski nr 6 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	Budowa Centrum Kultury w Dynowie i renowacja zabytkowej kaplicy grobowej Starzeńskich wraz z wykonaniem oświetlenia parku w Dąbrówce Starzeńskiej.
2.	Lider/partner projektu	Lider projektu – Gmina Miejska Dynów/Partner 1 – Gmina Dynów/ Partner 2 – Miejski Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji w Dynowie
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	*Typ projektu: Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury* Lider projektu – Gmina Miejska Dynów 1. Budowa Centrum Kultury w Dynowie (na działce o nr ewid. 3158/4 przy ul. Ks. Józefa Ożoga w Dynowie) obejmująca budowę obiektu wraz z innowacyjnym wyposażeniem oraz uzbrojeniem terenu (instalacje i przyłącza), budowę dojazdów, dojść i parkingów (ok. 50 miejsc postojowych, w tym dla osób niepełnosprawnych) itp. W budynku projektuje się m.in.: salę widowiskową na ok. 220 miejsc wraz z pomieszczeniami pomocniczymi, a także część administracyjną, salę prób, zaplecze socjalne i kuchenne, salę wielofunkcyjną na ok. 100 osób, toalety oraz bibliotekę wraz z pomieszczeniami pomocniczymi i wielofunkcyjnymi itp. 2. Wdrożenie rozwiązań proekologicznych (w tym gromadzenie lub wykorzystanie wody deszczowej, zastosowanie OZE i wkomponowanie elementów przyrody w projekt jako dodatkowe nasadzenia). Partner 1 – Gmina Dynów 3. Renowacja zabytkowej kaplicy grobowej Starzeńskich oraz wykonanie oświetlenia zabytkowego parku w Dąbrówce Starzeńskiej (wykonanie oświetlenia jest uzupełnieniem renowacji kaplicy, a zagospodarowania terenu dotyczy powierzchni funkcjonalnie związanej z tym obiektem). Przedmiotem inwestycji renowacja zabytkowej kaplicy grobowej Starzeńskich położonej w parku zamkowym w Dąbrówce Starzeńskiej wpisanej do rejestru zabytków pod numerem A-184. 4. Wdrożenie rozwiązań proekologicznych (w tym gromadzenie lub wykorzystanie wody deszczowej, zastosowanie OZE i wkomponowanie elementów przyrody w projekt jako dodatkowe nasadzenia).

		5. Ponadto w ramach zadania zostanie wykonany przyłącz energetyczny do działki wraz z wykonaniem oświetlenia parkowego oraz podświetleniem dwóch baszt znajdujących się na terenie zabytkowego Parku funkcjonalnie związanego z kaplicą grobową Starzeńskich). Partner 2 – Miejski Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji w Dynowie 6. Zakup materiałów nie związanych z gruntem do działalności w sferze kultury (m.in. podesty sceniczne, wyposażenie biblioteki itp.) prowadzonej przez Miejski Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji w Dynowie w nowo wybudowanym budynku Centrum Kultury w Dynowie, który będzie zarządzany przez MOKSiR w Dynowie będący instytucją kultury.
6.	Budżet projektu PLN	Wydatki kwalifikowalne: 15 000 000,00 Środku UE: 12 750 000,00
7.	Okres realizacji projektu	2025-2027

Tabela 22. Projekt partnerski nr 7 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027

Projekt partnerski nr 7 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznych w Jaworniku Polskim i Dynowie poprzez fizyczną odnowę i poprawę bezpieczeństwa.
2.	Lider/partner projektu	Lider projektu – Miasto i Gmina Jawornik Polski / Partner 1 – Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02 / Partner 2 – Zakład Gospodarki Komunalnej w Dynowie
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	*Typ projektu: Fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych* Lider projektu – Miasto i Gmina Jawornik Polski Odnowa przestrzeni Rynku w Jaworniku Polski jako miejsca sprzyjającego integracji i aktywizacji mieszkańców poprzez m.in.: 1. Odbudowę pomnika Grunwaldzkiego. 2. Budowę fontanny (multimedialnej) na terenie plantów sąsiadujących z rynkiem. 3. Odtworzenie nasadzeń drzew, krzewów na terenie plantów i wokół rynku. 4. Odtworzenie nasadzeń kwiatów na plantach i terenie wokół rynku wraz z nawadnianiem. 5. Modernizacja chodników, miejsc postojowych i parkingów w obrębie rynku. 6. Montaż małej architektury (w tym m.in. ławki, kosze na śmieci itp.). 7. Montaż grającej ławki oraz ławki z USB do ładowania urządzeń mobilnych. 8. Wykonanie, wymiany oświetlenia na zasilane OZE.

		9. Wykonanie wiaty dla rowerów i hulajnóg elektrycznych z instalacją OZE. 10. Dostosowanie przestrzeni rynku oraz plantów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. 11. Wyznaczenie i urządzenie ścieżki edukacyjno-przyrodniczej na terenie planów (m.in. tabliczki z opisem roślin, urządzenia edukacyjne, grodzenie/parkany, ozdobne gazony na rośliny). 12. Przebudowę infrastruktury podziemnej (uzbrojenia terenu kolidującego z ewentualnymi pracami). 13. Rozbudowę sytemu monitoringu wizyjnego. 14. Wdrożenie rozwiązań proekologicznych (w tym m.in. gromadzenie lub wykorzystanie wody deszczowej, zastosowanie OZE i wkomponowanie elementów przyrody w projekt jako dodatkowe nasadzenia). <u>Partner 1 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02</u> 15. Wyznaczenie i urządzenie ścieżki edukacyjno-przyrodniczej na terenie planów (m.in. zaprojektowanie, przygotowanie tabliczek z opisem roślin, urządzenia edukacyjne). <u>Partner 2 – Zakład Gospodarki Komunalnej w Dynowie</u> Utworzenie miejsc odpoczynku i integracji społecznej w przestrzeni miejskiej Miasta Dynowa. 16. Utworzenie nowych miejsc wypoczynku rekreacji i aktywności sportowej w Parku Miejskim przy ul. Dworskiej (m.in. pumptracki, skatepark, monitoring, doposażenie placu zabaw, nasadzenia) 17. Utworzenie parkingu i strefy relaksu w rejonie ulicy Jana Pawła wraz z chodnikiem dla pieszych z dworca autobusowego i do strefy relaksu i zabytkowego kościoła (m.in. fontanna, ławki, pergole, nasadzenia, monitoring, OZE (panele fotowoltaiczne) , schodki, tężnia solankowa itp.). Chodnik związany jest ze strefą relaksu w rejonie ulicy Jana Pawła i ma zapewnić lepsze dostępność tej strefy. 18. Utworzenie parkingu, miejsc odpoczynku, budowa ogólnodostępnych sanitariatów miejskich wraz z instalacją towarzyszącą oraz m.in. monitoring, nasadzenia, mała architektura w obrębie ulic Krzywej, Zamkowej i Kościuszki, OZE (panele fotowoltaiczne) .
6.	Budżet projektu PLN	Wydatki kwalifikowalne 15 000 000,00 Środki UE 12 750 000
7.	Okres realizacji projektu	2025-2027

Tabela 23. Projekt partnerski nr 8 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027

Projekt partnerski nr 8 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS *5(II)* w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	Wzbogacenie oferty kulturalnej na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Krzywcza poprzez zakup, remont i rewitalizację obiektów na terenie gmin partnerskich
2.	Lider/partner projektu	Lider - Gminny Ośrodek Kultury w Dubiecku / Partner 1 - Gminna Biblioteka Publiczna w Krzywczy imienia Jana Chryzostoma Zachariasiewicza / Partner 2 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy *5(II)* wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	*Typ projektu: Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury* <u>Lider projektu Gminny Ośrodek Kultury w Dubiecku</u> 1. Wzbogacenie oferty kulturalnej poprzez zakup, remont i rewitalizację zabytkowego zespołu dworsko-parkowego w Nienadowej oraz organizację w tym zespole dworsko-parkowym Centrum Informacyjno-Muzealno-Wystawienniczego poświęconego rodzinie Fredrów. Zakres zadania w obiektach dworu, kordegardy, oficyny, dozorcówki powozowni, spichlerza i kuźni (kompleksu znajdującego się na działkach m.in. 100/572; 100/656;100/259) obejmował będzie między innymi: - remont konstrukcji oraz pokrycia dachowego - remont wnętrz budynków dworskich - wymiana stolarki drzwiowej i okiennej - wykonanie nowych instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, grzewczej, - remont elewacji zewnętrznych, - zakup wyposażenia muzealno-wystawienniczego, - zagospodarowanie/rewitalizacja terenu funkcjonalnie związanego z obiektem dworu - zabytkowego parku dworskiego. <u>Partner 1 - Gminna Biblioteka Publiczna w Krzywczy imienia Jana Chryzostoma Zachariasiewicza</u> Wzbogacenie oferty kulturalnej poprzez zagospodarowanie terenu zabytkowego zespołu dworskiego Dembińskich w Babicach na cele kulturalne, polegające m.in. na: - pracach konserwatorskich i remontowych w zabytkowej kuźni wraz z zakupem wyposażenia (m.in. zastosowanie urządzeń wirtualnej rzeczywistości np. gogle VR) budowie instancji deszczowej wraz ze zbiornikiem na wodę, - budowie małej architektury – ławki, śmietniki, stojaki na rowery, elementy multimedialne itp., - budowie tężni solankowej, - zagospodarowaniu terenów zielonych w tym np. trawników, klombów itp. - przebudowie komunikacji wewnętrznej wraz parkingiem, - budowie wolnostojącego WC,

		- budowie oświetlenia terenu, - przebudowie utwardzonego placu na cele kulturalne, - montażu tablic informacyjnych, - nasadzeniach, konserwacji/pielęgnacji istniejącego drzewostanu. Gminna Biblioteka w Krzywczy obejmie wybrane obiekty zabytkowego zespołu zagospodarowane w ramach realizowanego projektu wybraną forma zarządu. Prawo do dysponowania do dysponowania nieruchomością na cele projektu łącznie z okresem trwałości zostanie przekazane przez właściciela tj. Gminę Krzywcza. <u>Partner 2 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02.</u> Zakup strojów historyczne oraz mobilnej scenę plenerowej niezbędnych do realizacji cyklicznych przedstawień lokalnego teatru na terenie zabytkowego zespołu dworsko-parkowego w Nienadowej w ramach stałego elementu programowego tworzonego Centrum Informacyjno-Muzealno-Wystawienniczego w Nienadowej.
6.	Budżet projektu PLN	Wydatki kwalifikowalne 15 000 000,00 Wydatki niekwalifikowalne 2 500 000,00 (środki własne z budżetów Partnerów) Środki UE 12 750 000
7.	Okres realizacji projektu	2026-2027

Tabela 24. Projekt partnerski nr 9 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027

Projekt partnerski nr 9 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5*(II)* w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	Rewitalizacja budynków zabytkowych w raz z nadaniem im nowej funkcji kulturalnej na terenie Miasta i Gminy Dubiecko oraz Gminy Dynów
2.	Lider/partner projektu	Lider - Gminna Biblioteka Publiczna w Dubiecku / Partner 1 - Gminna Biblioteka Publiczna w Dynowie z siedzibą w Bachórzu/ Partner 2 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(II) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie.
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	*Typ projektu: Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury* <u>Lider projektu Gminna Biblioteka Publiczna w Dubiecku</u> 1. Przebudowa i rozbudowa budynku starej strzelnicy sportowej będącej własnością MiG Dubiecko w celu utworzenia sal muzealno-ekspozycyjno-szkoleniowych poświęconych postaci biskupa Ignacego Krasickiego oraz zakup wyposażenia sal ekspozycyjnych (m. in. gabloty, eksponaty, meble, historyczna zastawa stołowa itp.). Przedmiotowa infrastruktura zostanie przekazana Gminnej Bibliotece w Dubiecku przez MiG Dubiecko w zarząd. 2. Organizacja stałej ekspozycję o rodzinie Krasickich w oparciu o posiadane stroje z epoki, meble, eksponaty oraz pamiątki po Ignacym Krasickim np. ornaty mszalne poprzez zakup niezbędnego wyposażenia m.in. sztalug, mebli wystawowych, które będą również wykorzystywane do organizacji innych wystaw okresowych poświęconych lokalnemu dziedzictwu kulturowemu i kulturze współczesnej. <u>Partner 1 Gminna Biblioteka Publiczna w Dynowie zs. w Bachórzu</u> 3. Remont i adaptacja zabytkowego młyna w Harcie wraz z wyposażeniem na cele kulturalne, w tym urządzenie sali wielofunkcyjnej do organizacji warsztatów, spotkań, wystaw, małych koncertów i przedstawień; sali edukacyjnej z możliwością prowadzenia zajęć dla dzieci i młodzieży (np. z historii regionu, rękodzieła itp.); Muzeum Młynarstwa: ekspozycji poświęconej historii młyna i tradycjom młynarskim w regionie – zakup eksponatów i rekonstrukcja części mechanizmów młyna. Zakres robót budowlanych: - Zabezpieczenie konstrukcji budynku i fundamentów. - Remont elewacji i dachu. - Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej. - Adaptacja wnętrz do nowych funkcji. - Dostosowanie obiektu do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. - Wyposażenie: - Wyposażenie sali wielofunkcyjnej w sprzęt audiowizualny, meble, oświetlenie. - Wyposażenie sali edukacyjnej w pomoce dydaktyczne, meble.

		- Wyposażenie muzeum m.in. w eksponaty, gabloty, multimedia. Partner 2 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02 4. Organizacja ekspozycji poświęconej historii młyna i tradycjom młynarskim w regionie poprzez zakup eksponatów i wyposażenia.
6.	Budżet projektu PLN	Wydatki kwalifikowalne 15 000 000,00 Wydatki niekwalifikowalne 2 500 000,00 (środki własne z budżetów Partnerów) Środki UE 12 750 000
7.	Okres realizacji projektu	2026-2027

Tabela 25. Projekt partnerski nr 10 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027

Projekt partnerski nr 10 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS *5(II)* w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w centrum miejscowości Dubiecko i centrum miejscowości Babice
2.	Lider/partner projektu	Lider - Miasto i Gmina Dubiecko / Partner 1 - Gmina Krzywcza/ Partner 2 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(II) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	*Typ projektu: Fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych* <u>Lider Miasto i Gmina Dubiecko:</u> 1. Odnowa przestrzeni publicznej w centrum miasta: - przeniesienie i stworzenie nowych miejsc parkingowych w centrum Dubiecka, - stworzenie rodzinnej strefy relaksu i aktywności (zakup małej architektury: m.in. ławki, kosze na śmieci itp. - wymiana utwardzenia rynku oraz aranżacja zieleni i nasadzenia drzew, - instalacja nowoczesnego oświetlenia i monitoringu. <u>Partner 1. Gmina Krzywcza</u> 2. Przebudowa Parku Wiejskiego w Babicach zlokalizowanego jest na działce nr 1339 znajdującej się w układzie urbanistycznym wpisanym do Gminnej Ewidencji Zabytków. Odnowa Parku polegała będzie między innym na: - budowie małej architektury – ławki, śmietniki, stojaki na rowery, pergola, elementy multimedialne itp., - zagospodarowaniu terenów zielonych w tym np. trawników, klombów itp. - budowie oświetlenia terenu, - instalacji monitoringu wizyjnego, - montażu tablic informacyjnych, - nasadzeniach, konserwacji/pielęgnacji istniejącego drzewostanu, - budowie fontanny wraz z wymaganymi instalacjami, - budowie altany, - budowie chodników, - budowie schodów. <u>Partner 2 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02</u> 3. Stworzenie stałej wystawy plenerowej przedstawiającej historię regionu – zakup wyposażenia wystawienniczego oraz opracowanie i wydruk materiałów do prezentacji plenerowej. Wystawa zostanie wkomponowana w rewitalizowaną

		przestrzeń publiczną znajdującą się w centrum miasta Dubiecka na działkach będących własnością Miasta i Gminy Dubiecko. Zadaniem Partnera będzie zakup materiałów i urządzeń oraz opracowanie opisów do wystawy plenerowej. Będzie to wystawa starych, historycznych fotografii z dziejów Miasta i Gminy z krótkimi opisami.
6.	Budżet projektu PLN	Wydatki kwalifikowalne 15 000 000,00 Wydatki niekwalifikowalne 2 500 000,00 (środki własne z budżetów Partnerów) Środki UE 12 750 000
7.	Okres realizacji projektu	2026-2027

Tabela 26. Projekt partnerski nr 11 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027

Projekt partnerski nr 11 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS *5(II)* w FEP 2021-2027		
1.	Tytuł projektu	Podkarpackie Przestrzenie Kultury – Dąbrówka Starzeńska i Dubiecko
2.	Lider/partner projektu	Lider - Gminna Biblioteka Publiczna w Dynowie z siedzibą w Bachórzu / Partner 1 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02/ Partner 2 - Gminna Biblioteka Publiczna w Dubiecku
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(II) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	*Typ projektu: Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury* Lider – Gminna Biblioteka Publiczna w Dynowie z s. w Bachórzu 1. Adaptacja budynku po byłej szkole podstawowej w Dąbrówce Starzeńskiej na Centrum Kultury. W zakres zadania wejdzie m. in.: - Przebudowa i modernizacja istniejącego budynku, w tym: utworzenie sal warsztatowych (np. ceramicznych, plastycznych, muzycznych); utworzenie sal wystawienniczych (do prezentacji dzieł sztuki, wystaw tematycznych itp.); utworzenie sali multimedialnej (do projekcji filmów, prezentacji, spotkań itp.); urządzenie garderób dla artystów; adaptacja pomieszczeń sanitarnych i socjalnych i inne. Zaplanowano również montaż paneli fotowoltaicznych na dachu budynku i klimatyzacji z funkcją dogrzewania budynku, systemu odzysku wody deszczowej, która będzie wykorzystywana do podlewania ogrodu i innych celów. - Wyposażenie centrum kultury w niezbędne meble, sprzęt audiowizualny, instrumenty muzyczne i inne pomoce dydaktyczne (m.in. interaktywne ekrany dotykowe, systemy nagłośnienia i oświetlenia, dostęp do internetu). 2. Zagospodarowanie terenu funkcjonalnie związanego z adaptowanym obiektem: - Organizacja przestrzeni rekreacyjnej na tarasie na zewnątrz budynku, gdzie będzie można organizować spotkania, koncerty i inne imprezy plenerowe - wyposażenie tarasu w stoliki, krzesał, ławki, bujaki, parasole itp. - Budowa i organizacja wiaty garncarskiej - zadaszonej przestrzeni przeznaczonej do prowadzenia warsztatów ceramicznych na świeżym powietrzu, w tym również wykonanie pieca.

		- Wykonanie Ogrodu Kultury - zielonego teren wokół Centrum Kultury, gdzie będą rosły rośliny, krzewy i drzewa i zostanie rozmieszczona mała infrastruktura ogrodowa. Ogród będzie służył jako miejsce relaksu i organizacji imprez plenerowych. 3. Digitalizacja i udostępnianie zbiorów i archiwów Centrum Kultury, w tym utworzenie strony internetowej centrum kultury, na której zamieszczane będą również informacje o ofercie, wydarzeniach i aktualnościach oraz utworzenie aplikacji mobilnej, która będzie umożliwiała m.in.: przeglądanie oferty Centrum Kultury, rezerwację miejsc na warsztatach i wydarzeniach kulturalnych, otrzymywanie powiadomień o nadchodzących wydarzeniach kulturalnych itp. <u>Partner 1 - Kwalifikowalny beneficjent zgodny z katalogiem w dz. 06.02</u> 4. Zakup wyposażenia w niezbędnego do prowadzenia warsztatów garncarskich. W efekcie realizacji projektu Partner będzie realizował warsztaty garncarskie i inne działania kulturalne we współpracy z Liderem, na terenie tworzonego Centrum Kultury. <u>Partner 2 Gminna Biblioteka Publiczna w Dubiecku</u> 5. Utworzenie sal wystawowo-konferencyjno- multimedialnych z dostosowaniem do potrzeb osób niepełnosprawnych budynku biblioteki gminnej w Dubiecku poprzez wykonanie robót budowlanych i zakup wyposażenia, w tym m . in.: - izolacja zewnętrzna przyziemia, - wykonanie systemu wentylacji, - montaż windy, - montaż klimatyzacji, - remont schodów, - przebudowę sanitariatów, - wykonanie oznakowania wewnątrz zwiększającego dostępność, - zakup wyposażenie (krzesła, stoły, regały itp.), - urządzenie miniogrodu dla czytelników przez zakup leżaków i stolików plenerowych, - montaż instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii.
6.	Budżet projektu PLN	Wydatki kwalifikowalne 15 000 000,00 Wydatki niekwalifikowalne 2 500 000,00 (środki własne z budżetów Partnerów) Środki UE 12 750 000
7.	Okres realizacji projektu	2025-2027

Tabela 27. Projekt partnerski nr 12

Projekt partnerski nr 12.	Szlak dziedzictwa kulturowego Krainy Błękitnego Sanu – rewitalizacja zabytków i budowa nowej infrastruktury.
Źródła finansowania	Środki europejskie, krajowe oraz własne członków Związku
OBSZAR PROJEKTU	
Kraina Błękitnego Sanu oraz jej najbliższe otoczenie to obszar o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, posiadających unikalne walory kulturowe stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej. Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego postanowił podjąć działania inwestycyjne w obiekty/miejsca tworzące turystyczne szlaki tematyczne, miejsca odwołujące się do walorów historycznych i kulturowych. Będą to działania połączone z inwestycjami w kapitał ludzki i społeczny, które razem stworzą szansę na rozwój. *Konieczna jest adaptacja obiektów w celu udostępnienia nowoczesnych produktów kulturowych i turystycznych z wykorzystaniem form cyfrowych i wirtualnych. Bogata baza zasobów dziedzictwa kulturowego daje możliwości tworzenia nowych, innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych, zatem projekt będzie miał wpływ na poprawę dostępności ofert tego obszaru.* *Rezultatem działań jest wsparcie rozwoju gospodarek gmin należących z Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego.*	
Opis podejścia do projektu **Zgodność z kierunkami działań Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego:** – Zwiększenie wykorzystania potencjału turystycznego obszaru gmin wchodzących w skład Związku. – Rozwinięta infrastruktura turystyczna, kultury i sportowo-rekreacyjna. – Zachowane i wyeksponowane dziedzictwo kulturowe gmin wchodzących w skład Związku. **Wspólne cele projektu ułatwiające zrównoważony rozwój terytorialny:** – Rozwój innowacyjnej oferty kulturalnej i turystycznej w oparciu o istniejące zasoby endogeniczne i poprawę dostępności i ekspozycję turystyczną terenów, miejsc i obiektów reprezentujących unikatowe dziedzictwo kulturowe regionu. – Restauracja i adaptacja obiektów w celu udostępnienia nowoczesnych produktów kulturowych i turystycznych. – Zwiększenie turystycznej atrakcyjności obszaru i jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich, na których kumulują się negatywne zjawiska społeczno-gospodarcze, obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją. **Obszar geograficzny:** 9 gmin z powiatów: brzozowskiego, przemyskiego, przeworskiego i rzeszowskiego. Wszystkie gminy sąsiadują ze sobą, co jest warunkiem spójności i integracji tworzonego szlaku. **Beneficjenci projektu:** – Jednostki samorządu terytorialnego. **Grupy docelowe:** – Mieszkańcy obszaru objętego realizacją projektu. – Przedsiębiorstwa turystycznej i okołoturystyczne. – Turyści odwiedzający obszar **Wspólne problemy rozwojowe, których rozwiązanie ułatwi realizacja projektu:** – Zaniedbane i niewykorzystane obiekty zabytkowe, – Zaniedbane i słabo zagospodarowane zabytkowe założenia parkowe,	

- Słabo rozwinięta infrastruktura kultury (np. brak amfiteatrów, sal widowiskowych, placów eventowych itp.),
- Zbyt mała liczba miejsc ekspozycji zabytków kultury materialnej,
- Zbyt mała promocja lokalnego potencjału kulturowego, produktów lokalnych oraz wydarzeń kulturalnych i rozrywkowych,
- Brak wysokiej klasy kluczowej infrastruktury turystycznej tworzącej kluczową ofertę turystyczną i identyfikującej obszar,
- Brak inwestorów,
- Niewykorzystane potencjały rzek San, Mleczka, wód leczniczych i mineralnych, kolejki wąskotorowej, pozostałości Linii Mołotowa, lokalnego dziedzictwa kulturowego, walorów krajobrazowych,
- Brak wykreowanej marki i symboliki obszaru,
- Zbyt mała liczba zidentyfikowanych i wypromowanych produktów lokalnych,
- Kumulacja negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, zagrożenie trwałą marginalizacją.

ZADANIA W PROJEKCIE

WŁAŚCICIEL ZADANIA	ZADANIE
Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego	Opracowanie dokumentacji technicznej, prace budowlane i remontowo-konserwatorskie zabytków na terenie Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego. Film promocyjny – tradycja i kultura.
Miasto i Gmina Dubiecko	Konserwacja zabytków ruchomych i nieruchomych. Utworzenie infrastruktury turystycznej na grodzisku średniowiecznym w miejscowości Wybrzeże.
Gmina Dydnia	Konserwacja obiektów zabytkowych ujętych w gminnej bądź wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomych.
Gmina Dydnia	Remont i konserwacja obiektów zabytkowych ujętych w gminnej bądź wojewódzkiej ewidencji zabytków.
Gmina Dynów	Rewitalizacja obiektów zabytkowych: budynek Urzędu Gminy Dynów, ruiny zamku w Dąbrówce Starzeńskiej.
Gmina Błażowa	Remont i konserwacja obiektów zabytkowych ujętych w gminnej bądź wojewódzkiej ewidencji zabytków.
Miasto Dynów	Rewitalizacja obiektów zabytkowych na terenie Gminy Miejskiej Dynów (Park Miejski).
Gmina Hyżne	Renowacja dworku w Hyżnem i utworzenie w nim Muzeum Ziemi Hyżneńskiej.
Gmina Jawornik Polski	Utworzenie, budowa lub rozbudowa Izby Pamięci – miejsca kultywowania tradycji, obyczajów.
Gmina Krzywcza	Konserwacja obiektów zabytkowych: nieruchomych (np. Dwór w Babicach, przydrożne kapliczki) i ruchomych (np. zabytkowe nagrobki na cmentarzach).
Gmina Nozdrzec	Prace remontowe i konserwacyjne w obiektach wpisanych do rejestru zabytków (Kaplica Grobowa pw. Św. Kazimierza w Wołodzi, Dzwonnica Kościelna w Wołodzi, Park w Zespole Dworsko-Parkowym w Izdebkach).

Budżet projektu	22 000 000,00 PLN
Okres realizacji projektu	2025-2030

Tabela 28. Projekt partnerski nr 13

<table>
<tr><td>Projekt partnerski nr 13.</td><td>Utworzenie ponadlokalnej sieci informacji turystycznej Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego</td></tr>
<tr><td>Źródła finansowania</td><td>Środki europejskie, krajowe oraz własne członków Związku</td></tr>
<tr><td colspan="2">OBSZAR PROJEKTU</td></tr>
<tr><td colspan="2">Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego chce, w oparciu o istniejące zasoby endogeniczne oraz projekty ukierunkowane na poprawę dostępności i ekspozycji turystycznej obszaru Kraina Błękitnego Sanu, miejsc i obiektów reprezentujących unikatowe dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe regionu, utworzyć ponadlokalną sieć informacji turystycznej.
Rezultatem działań jest wsparcie rozwoju gospodarek gmin należących z Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Opis podejścia do projektu
Zgodność z kierunkami działań Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego:
– Zwiększenie wykorzystania potencjału turystycznego obszaru gmin wchodzących w skład Związku.
Wspólne cele projektu ułatwiające zrównoważony rozwój terytorialny:
1. Rozwój oferty ekoturystyki w oparciu o istniejące zasoby endogeniczne.
2. Utworzenie ponadlokalnej sieci punktów informacji turystycznej z wykorzystaniem z innowacyjnych form cyfrowych i wirtualnych.
Obszar geograficzny: 9 gmin z powiatów: brzozowskiego, przemyskiego, przeworskiego i rzeszowskiego. Wszystkie gminy sąsiadują ze sobą, co jest warunkiem spójności i integracji tworzonych i modernizowanych szlaków rowerowych i pieszo-rowerowych.
Beneficjenci projektu:
– Jednostki samorządu terytorialnego.
Grupy docelowe:
– Mieszkańcy obszaru objętego realizacją projektu.
– Przedsiębiorstwa turystycznej i okołoturystyczne.
– Turyści odwiedzający obszar
Wspólne problemy rozwojowe, których rozwiązanie ułatwi realizacja projektu:
– Zbyt mała promocja lokalnego potencjału kulturowego, produktów lokalnych oraz wydarzeń kulturalnych i rozrywkowych,
– Niedostatecznie rozwinięta promocja gospodarcza i inwestycyjna.
– Brak wykreowanej marki i symboliki obszaru,
– Zbyt mała liczba zidentyfikowanych i wypromowanych produktów lokalnych,
– Kumulacja negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, zagrożenie trwałą marginalizacją.</td></tr>
<tr><td colspan="2">ZADANIA W PROJEKCIE</td></tr>
<tr><td>WŁAŚCICIEL ZADANIA</td><td>ZADANIE</td></tr>
</table>

Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego	Opracowanie, dopasowanie i wdrożenie nowych innowacyjnych rozwiązań w sektorze usług turystycznych z wykorzystaniem technologii cyfrowych na terenie ZGTPD.
Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego	Realizacja działań promocyjno-kulturalnych.
Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego	Wypromowanie wspólnego produktu turystycznego opartego o wspólne dziedzictwo kulturowe i historyczne.
Gmina Błażowa	Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej.
Miasto i Gmina Dubiecko	Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej.
Gmina Dydnia	Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej.
Gmina Dynów	Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej.
Miasto Dynów	Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej.
Gmina Hyżne	Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej.
Gmina Jawornik Polski	Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej.
Gmina Krzywcza	Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej.
Gmina Nozdrzec	Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej.
Budżet projektu	2 500 000,00 PLN
Okres realizacji projektu	2025-2030

Załącznik 2 Przedsięwzięcia uzupełniające zgłoszone Strategii

Tabela 29. Wykaz przedsięwzięć uzupełniających zgłoszonych do Strategii.

Uzupełniające przedsięwzięcia Związku		Źródła finansowania
1. Opracowanie dokumentacji technicznej, prace budowlane i remontowo-konserwatorskie zabytków na terenie Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego. 2. Opracowanie dokumentacji prawno-technicznej, wykonanie robót ogólnobudowlanych przy zagospodarowaniu brzegów rzeki San na terenie ZGTPD. 3. Opracowanie, dopasowanie i wdrożenie nowych innowacyjnych rozwiązań w sektorze usług turystycznych z wykorzystaniem technologii cyfrowych na terenie ZGTPD. 4. Opracowanie dokumentacji prawno-technicznej, wykonanie robót ogólnobudowlanych pod kątem rozwoju turystyki na terenie ZGTPD. 5. Wypromowanie wspólnego produktu turystycznego opartego o wspólne dziedzictwo kulturowe i historyczne. 6. Zwiększenie poziomu zrównoważonego wykorzystania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego przez odwiedzających i mieszkańców (odnowa zabytków, budowa dodatkowej infrastruktury, wspólna oferta imprez). 7. Zwiększenie dostępności obszaru Związku poprzez rozwój ścieżek rowerowych i traktów pieszych wraz z niezbędną infrastrukturą. 8. Przygotowanie nowych, innowacyjnych form edukacji w formie kursów tematycznych dotyczących szlaków turystycznych oraz edukacji krajoznawczej i ekologicznej (m.in. nowe trasy, identyfikacja już istniejących, szkolenia dla przewodników, branży turystycznej, lokalnych przedsiębiorców, kampanie edukacyjne).		Środki własne Związku
Uzupełniające przedsięwzięcia członków Związku		**Źródła finansowania**
Gmina Błażowa	1. Budowa oczyszczalni ścieków wraz z rozbudową sieci kanalizacyjnej. 2. Rozbudowa sieci wodociągowej. 3. Budowa obwodnicy drogowej dla miasta Błażowa wraz z przebudową i remontami dróg gminnych. 4. Rozbudowa infrastruktury drogowej (budowa chodników, oświetlenia, ciągów pieszo-rowerowych). 5. Termomodernizacja oraz wdrażanie instalacji OZE na obiektach użyteczności publicznej w celu zwiększenia efektywności energetycznej. 6. Budowa farm fotowoltaicznych wraz z magazynami energii. 7. Wsparcie przy wymianie indywidualnych źródeł ciepła w celu poprawy jakości powietrza. 8. Poprawa dostępności komunikacyjnej w szczególności międzygminnej. 9. Likwidacja barier architektonicznych w obiektach publicznych.	Środki własne z budżetu Gminy Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

	10. Rewitalizacja i estetyzacja przestrzeni publicznej. 11. Poprawa ładu przestrzennego w gminach poprzez opracowanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego. 12. Rozwój bazy sportowo – rekreacyjnej poprzez budowę Sali sportowej w Nowym Borku oraz centrum sportowo-rekreacyjnego w Błażowej. 13. Podjęcie działań na rzecz rozbudowy monitoringu gminnego. 14. Przebudowa i remont obiektu starej szkoły w Nowym Borku na obiekt użyteczności publicznej (np. żłobek, dzienny klub seniora). 15. Doposażenie obiektów kultury: GOK, Biblioteka Publiczna. 16. Poszerzenie oferty kulturalno-sportowej obejmującej wszystkie grupy społeczne. 17. Stworzenie miejsca do prowadzenia handlu obwoźnego w tym artykułów rolno-spożywczych. 18. Rozbudowa ścieżek rowerowych oraz obiektów małej architektury. 19. Poprawa systemu gospodarki wodnej poprzez budowę obiektów małej retencji oraz sieci kanalizacji deszczowej. 20. Rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej – budowa obiektów noclegowych, przystanków turystycznych, siłowni plenerowych itp. 21. Uzbrojenie terenów na potrzeby mieszkalnictwa i rozwoju przedsiębiorczości. 22. Prowadzenie działań promocyjnych regionu. 23. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych i stowarzyszeń.	
Miasto i Gmina Dubiecko	1. Budowa, rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej i sieci wodociągowej oraz budowa przydomowych oczyszczalni ścieków. 2. Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w Nienadowej oraz stacji uzdatniania wody wraz z budową nowych ujęć wody. 3. Budowa Centrum Kulturalno-Rekreacyjnego w Dubiecku m.in. muzeum, strzelnicy itp.. 4. Budowa sali widowiskowej w Dubiecku. 5. Budowa, przebudowa oraz modernizacja infrastruktury drogowej, chodników oświetlenia energooszczędnego. 6. Budowa, rozbudowa i modernizacja ścieżek pieszo-rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą. 7. Budowa przystani kajakowej nad rzeką San w Wybrzeżu i Słonnem wraz z infrastrukturą towarzyszącą (pole kamperowo/namiotowe, sanitariaty, parkingi, itp.). 8. Likwidacja barier architektonicznych budynków użyteczności publicznej.	Środki własne z budżetu Gminy Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

	9. Modernizacja budynków użyteczności publicznej poprzez termomodernizację i montaż OZE. 10. Budowa, rozbudowa i modernizacja stref rekreacyjnych– placów zabaw, skypeparku. 11. Budowa, przebudowa i modernizacja infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej. 12. Promocja gminy poprzez wydanie albumów promocyjnych, przewodników, wsparcie organizacji imprez itp. 13. Rozbudowa i modernizacja kompleksu sportowo-rekreacyjnego w miejscowości Wybrzeże. 14. Budowa boisk przyszkolnych i obiektu lekkoatletycznego w Dubiecku. 15. Budowa kaplicy pogrzebowej w Bachórcu.	
Gmina Dydnia	1. Modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej. 2. Montaż OZE. 3. Dostosowanie obiektów użyteczności publicznej do wymogów dostępności osób ze szczególnymi potrzebami. 4. Poprawa bezpieczeństwa na drogach (budowa chodników, oświetlenia drogowego, budowa inteligentnych przejść). 5. Budowa, przebudowa, rozbudowa oraz remont infrastruktury drogowej na terenie Gminy Dydnia. 6. Budowa miasteczka ruchu drogowego. 7. Konserwacja obiektów zabytkowych ujętych w gminnej bądź wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomych (kościółek w Końskiem, przydrożne kapliczki). 8. Zagospodarowanie i rewitalizacja parków podworskich. 9. Zagospodarowanie terenów wzdłuż brzegu Sanu, np. Ulucz, Temeszów, Jabłonica Ruska (budowa przystani kajakowych, pól kamperowych czy namiotowych). 10. Modernizacja oczyszczalni ścieków w Krzemiennej, rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej. 11. Budowa, rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej wraz z budową ujęć wody. 12. Zagospodarowanie i modernizacja istniejących boisk sportowych i stadionów piłkarskich. 13. Realizacja działań promocyjno-kulturalnych, np. wydawnictwo albumów promocyjnych, wsparcie organizacji imprez.	Środki własne z budżetu Gminy Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
Miasto Dynów	1. Budowa, przebudowa, rozbudowa oraz remont infrastruktury drogowej na terenie Gminy Miejskiej Dynów. 2. Budowa Centrum Kultury na działce nr ewid. 3158/4 przy ul. Ks. J. Ożoga w Dynowie.	Środki własne z budżetu Gminy Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

	3. Utworzenie strefy rekreacyjnej dla rodzin z dziećmi i seniorów w Dynowie – budowa boiska wielofunkcyjnego, placu zabaw, siłowni zewnętrznej, parkingu wraz z niezbędnymi urządzeniami budowlanymi i infrastruktury technicznej. 4. Modernizacja stadionu miejskiego w Dynowie – etap II. 5. Przebudowa, rozbudowa oraz zmiana sposobu użytkowania części istniejącego budynku użyteczności publicznej z przeznaczeniem na centrum edukacji i aktywizacji społecznej, budową stanowisk postojowych wraz z niezbędnymi urządzeniami budowlanymi i infrastruktury technicznej w Dynowie. 6. Likwidacja barier architektonicznych i przebudowa poddasza nieużytkowego na pomieszczenia biurowe Urzędu Miejskiego w Dynowie. 7. Budowa otwartego basenu rekreacyjnego wraz z infrastrukturą towarzyszącą w Dynowie. 8. Stworzenie przestrzeni do funkcjonowania Eko-targu w Dynowie. 9. Utworzenie strefy dla przedsiębiorców.	
Gmina Dynów	1. Rewitalizacja obiektów zabytkowych: Młyn w Harcie, budynek Urzędu Gminy Dynów. 2. Zagospodarowanie terenów wzdłuż rzeki San (Bachórz, Pawłokoma, Dylągowa): budowa stanicy kajakowej, budowa wiat grillowych, ścieżek rowerowych. 3. Budowa sieci wodno-kanalizacyjnej na terenie całej Gminy. 4. Budowa przydomowych oczyszczalni. 5. Budowa wielofunkcyjnego stadionu sportowego w Bachórzu. 6. Budowa wieży widokowej w miejscowości Wyręby. 7. Stworzenie miejsc do spędzania wolnego czasu dla dzieci, młodzieży oraz seniorów (np. kino letnie, lodowisko, skatepark). 8. Dostosowanie oraz zwiększenie dostępności do oferty kulturalnej i sportowej. 9. Poprawa efektywności energetycznej budynków mieszkalnych na terenie Gminy (OZE). 10. Budowa, przebudowa i modernizacja dróg gminnych. 11. Poprawa standardu infrastruktury okołodrogowej (np. chodniki, przystanki). 12. Organizacja wydarzeń kulturalnych. 13. Wspieranie inicjatyw lokalnych w ramach poszczególnych sołectw. 14. Działania mające na celu wsparcie działalności NGO.	Środki własne z budżetu Gminy Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Gmina Hyżne	1. Budowa, rozbudowa oświetlenia ulicznego oraz wymiana oświetlenia na energooszczędne. 2. Dostosowanie obiektów użyteczności publicznej do wymogów dostępności osób ze szczególnymi potrzebami. 3. Doposażenie obiektów użyteczności publicznej w instalacja OZE. 4. Poprawa bezpieczeństwa na drogach (budowa chodników, oświetleni przejść, budowa inteligentnych przejść, monitoringu). 5. Rozwój potencjału turystycznego poprzez budowę pól kamperowych i namiotowych. 6. Rozwój potencjału turystycznego poprzez budowę infrastruktury sportowej. 7. Promocja w mediach potencjału turystycznego Pogórza Dynowskiego. 8. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej przy zalewie w Dylągówce. 9. Wzmocnienie bezpieczeństwa publicznego poprzez doposażenie Ochotniczych Straży Pożarnych. 10. Wykorzystanie potencjału turystycznego Pogórza Dynowskiego poprzez zagospodarowanie terenu wokół tunelu kolejki wąskotorowej w Szklarach. 11. Poszukiwania i eksploatacja wód mineralnych i leczniczych w Nieborowie.	Środki własne z budżetu Gminy Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
Gmina Jawornik Polski	1. Rozbudowa sieci wodociągowej z budową nowych ujęć wody. 2. Budowa, rozbudowa sieci kanalizacyjnej na terenie gminy. 3. Budowa, przebudowa, rozbudowa oraz remont infrastruktury drogowej na terenie Gminy Jawornik Polski. 4. Budowa ścieżek rowerowych. 5. Budowa parkingów, miejsc postojowych na terenie gminy. 6. Utworzenie pól campingowych z infrastrukturą towarzysząca. 7. Przebudowa, rozbudowa kina w Jaworniku Polskim na salę widowiskowo-artystyczną, centrum edukacji i aktywizacji społecznej. 8. Modernizacja stadionu w Jaworniku Polskim. 9. Modernizacja stadionu w Manasterzu. 10. Budowa skateparków i itp. obiektów na terenie gminy. 11. Modernizacja i rozbudowa oświetlenia ulicznego przy drogach gminnych, powiatowych, wojewódzkich. 12. Dostosowanie budynków użyteczności publicznej do dostępności. 13. Budowa farm fotowoltaicznych z magazynami energii. 14. Budowa lokali mieszkalnych, budynków wielorodzinnych, mieszkań socjalnych przeznaczonych na wynajem.	Środki własne z budżetu Gminy Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

	15. Wyposażenie budynków użyteczności publicznej, domów jednorodzinnych oraz zakładów w instalacje OZE. 16. Budowa stacji ładowania pojazdów elektrycznych z magazynami energii i instalacjami fotowoltaicznymi. 17. Budowa, przebudowa, rozbudowa miejsc noclegowych dla turystów – tworzenie bazy noclegowej na terenie gminy. 18. Remont, odrestaurowanie obiektów zabytkowych na terenie gminy. 19. Rozbudowa szkolnej infrastruktury sportowej. 20. Rozbudowa infrastruktury turystycznej, wiat dla rowerów, miejsc postoju, wypożyczalni sprzętu sportowego np.: rowerów itp. 21. Utworzenie punktu handlu produktami lokalnymi. 22. Utworzenie Izby Pamięci – miejsca kultywowania tradycji, obyczajów. 23. Realizacja działań promocyjno-kulturalnych, np. wydawnictwo albumów promocyjnych, wsparcie organizacji imprez. 24. Oznaczenie szlaków, ścieżek, tras rowerowo-pieszych, miejsc-atrakcji turystyczno-kulturalnych.	
Gmina Krzywcza	1. Wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne. 2. Dostosowanie obiektów użyteczności publicznej do wymogów dostępności osób ze szczególnymi potrzebami (UG, GOPS, biblioteki, szkoły, świetlice). 3. Poprawa bezpieczeństwa na drogach (budowa chodników, oświetleni przejść, budowa inteligentnych przejść). 4. Montaż urządzeń informujących o prędkości pojazdów, np. w Krzywczy, w Babicach. 5. Zagospodarowanie terenów wzdłuż brzegu Sanu, np. w Chyrzynie (ewentualna budowa przystani kajakowych, pól kamperowych czy namiotowych). 6. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, sieci wodociągowej. 7. Zagospodarowanie i modernizacja istniejących boisk (np. w Krzywczy), stadionu sportowego w Babicach. 8. Budowa placu zabaw, siłowni zewnętrznych we wsiach, w których ich nie ma. 9. Realizacja działań promocyjno-kulturalnych, np. wydawnictwo albumów promocyjnych, wsparcie organizacji imprez. 10. Montaż na budynkach użyteczności publicznej (np. na świetlicach) innowacyjnych urządzeń produkujących energię w ramach OZE oraz montaż nowoczesnego ogrzewania. 11. Rozbudowa istniejącej instalacji kanalizacyjnej.	Środki własne z budżetu Gminy Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Gminy Nozdrzec	1. Budowa, przebudowa, rozbudowa oraz remont infrastruktury drogowej na terenie Gminy Nozdrzec. 2. Budowa ścieżek pieszo-rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą na terenie Gminy Nozdrzec. 3. Zagospodarowanie terenu oraz budowa infrastruktury w celu utworzenia targu gminnego. 4. Przebudowa i remont Domów Strażaka na terenie Gminy Nozdrzec. 5. Dostosowanie obiektów użyteczności publicznej do wymogów dostępności osób ze szczególnymi potrzebami (UG, GOPS, biblioteki, szkoły, świetlice, Domy Strażaka), 6. Montaż urządzeń informujących o prędkości pojazdów w Nozdrzcu, Wesołej Rytej Górce, Wesołej Ujazdach, 7. Prace remontowe i konserwacyjne w obiektach wpisanych do rejestru zabytków. 8. Zagospodarowanie terenów wzdłuż brzegu Sanu, np. w Nozdrzcu, Warze (ewentualna budowa przystani kajakowych, pól kamperowych czy namiotowych). 9. Budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej oraz wodociągowej z infrastrukturą towarzyszącą.	Środki własne z budżetu Gminy Program Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Załącznik 3 Mapa szlaków i ścieżek turystycznych na obszarze Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego

Załącznik nr 4. Mapa szlaku turystycznego „Dwie wieże” tworzonego w ramach projektu partnerskiego nr 1.

Załącznik nr 5. Mapa ścieżek pieszo-rowerowych tworzonych w ramach projektu partnerskiego nr 3.

Spis tabel

Tabela 1. Problemy Związku w sferze społecznej. 10
Tabela 2. Problemy Związku w sferze zasobów i potencjałów. 11
Tabela 3. Problemy Związku w sferze gospodarki i promocji 12
Tabela 4. Wnioski podsumowujące sferę społeczną. 13
Tabela 5. Wnioski podsumowujące sferę zasobów i potencjałów. 14
Tabela 6. Wnioski podsumowujące sferę gospodarki i promocji. 15
Tabela 7. Analiza SWOT. 18
Tabela 8. Cele strategiczne i kierunki działań. 24
Tabela 9. Cel strategiczny, kierunki działań i zadania realizacyjne Strategii Związku w sferze społecznej. 28
Tabela 10. Cele, kierunki działań i zadania realizacyjne Strategii Związku w sferze zasobów i potencjałów. 31
Tabela 11. Cele strategiczne, kierunki działań i zadania realizacyjne Strategii Związku w sferze gospodarki i promocji. 35
Tabela 12. Zestawienie celów strategicznych, kierunków działań z problemami i projektami partnerskimi. 37
Tabela 13. Zestawienie zbiorcze wskaźników 92
Tabela 14. Szacunkowy udział wydatków przeznaczonych na realizację celów strategicznych. 96
Tabela 15. Harmonogram dokumentów wykonawczych. 98
Tabela 16. Projekt partnerski nr 1 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027 99
Tabela 17. Projekt partnerski nr 2 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027 101
Tabela 18. Projekt partnerski nr 3 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027 103
Tabela 19. Projekt partnerski nr 4 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027 105
Tabela 20. Projekt partnerski nr 5 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027 106
Tabela 21. Projekt partnerski nr 6 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027 107
Tabela 22. Projekt partnerski nr 7 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027 108
Tabela 23. Projekt partnerski nr 8 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027 110
Tabela 24. Projekt partnerski nr 9 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027 112
Tabela 25. Projekt partnerski nr 10 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027 114
Tabela 26. Projekt partnerski nr 11 planowany do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027 115
Tabela 27. Projekt partnerski nr 12 117
Tabela 28. Projekt partnerski nr 13 120
Tabela 29. Wykaz przedsięwzięć uzupełniających zgłoszonych do Strategii. 122